

ISSN 1512-6609

Glasnik

Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini

9-10

Sarajevo

septembar-oktobar 2014.

VOL. LXXVI • Str. 837-1040

U ovom broju pišu:

Enes Karić • Adnan Srebrenica • Nezir Halilović • Muhedin Spahić •
Mina Kujović • Suadin Strašević • Jusuf Džafić • Dženan Hasić •
Abdulaziz Hodović • Arsim Tarik Saliji • Maksuda Muratović • Šefket Krcić

| Sadržaj

Hutba

843 - 848 Kurbanbajramska hutba Reisu-l-uleme

Islamske teme

849 - 862 Enes Karić • Vječni Kur'ān, usmeni Kur'ān, pisani Kur'ān, transkripcija arapskog teksta Kur'āna

863 - 874 Hfz. Adnan Srebrenica • Muhammed, a.s. - zaštitnik dječijih prava

875 - 888 Dr. Nezir Halilović • Šta poučavamo, a šta smo naučili djecu?
- Kada od Allaha molite Džennet, tražite Firdevs... (Hadis)

Kulturna baština

889 - 896 Muhedin Spahić • O musallama s posebnim osvrtom na banjalučku musallu

897 - 906 Mina Kujović • Kako je Edhem Mulabdić vidio vjersko i kulturno stanje Bošnjaka 1913. godine
- Tragom jednog arhivskog dokumenta

907 - 916 Dr. sc. Suadin Strašević • Rad šerijatskog suda u Tuzli u vrijeme Prvog svjetskog rata - Arhivski dokumenti sa komentarima

917 - 930 Jusuf Džafić • Gazi Hasan-paša Bogojević Hercegovac
- vitez bosanski

Pogledi

- 931 - 940 Dženan Hasić • Razumijevanje tesavvufa u djelu Huseina Doze
941 - 954 Abdulaziz Hodović • Nasilje u porodici

Studije

- 955 - 962 Arsim Tarik Saliji • Religioznost kosovskih Bošnjaka s posebnim osvrtom na mlade

Prošlost - sadašnjost - budućnost

- 963 - 974 Mr.sci Maksuda Muratović, prof. fizike • Korekcije Aristotelove fizike od strane Ibn Rushda i Al-Ghazalija

Nove knjige

- 975 - 984 Prof. dr. Šefket Krcić • Prva monografija o Bošnjacima u Turskoj

Službenio dio

- 985 - 1040 Dekreti

فهرست

خطبة الجمعة

٨٤٣ - ٨٤٨ خطبة رئيس العلماء يوم عيد الاضحى

الموضوعات الإسلامية

٨٤٩ - ٨٦٢ أنس كاريتش : القرآن التكويني، القرآن في الصدور، القرآن في السطور، كتابة القرآن بالحروف

غير العربية

٨٦٣ - ٨٧٤ عدنان سربرنيتسا : محمد عليه السلام حاميا لحقوق الاطفال

٨٧٥ - ٨٨٨ نذير خليلوفيتش : ما الذي نلقيه للاطفال من الدروس وما الذي يستوعبونه من العلوم

التراث الثقافي

٨٨٩ - ٨٩٦ مهدين سباهيتش : عن المصليات بلمحة خاصة إلى المصلى ببانيا لوكا

٨٩٧ - ٩٠٦ مينا كويوفيتش : الحالة الدينية والثقافية للشانقة عام ١٩١٣م كما رآها أدهم ملابديتش

٩٠٧ - ٩١٦ سعداين ستراشفيتش : عمل المحكمة الشرعية بتوزلا أثناء الحرب العالمية الأولى - وثائق

أرشيفية مع التعليقات

٩١٧ - ٩٣٠ يوسف جافيتش : الغازي حسان باشا بوغوفيتش هرسكوفاتس

النظرات

٩٣١ - ٩٤٠ جنان هوسيتش : معنى التصوف في مؤلفات حسين جوزو

٩٤١ - ٩٥٤ عبد العزيز هودوفيتش : أعمال العنف داخل الأسرة

الدراسات

٩٥٥ - ٩٦٢ **أرسيم طارق صالحى** : تدين بشانقة كوسوفو بلمحة خاصة إلى الشباب

الماضى - الحاضر - المستقبل

٩٦٣ - ٩٧٤ **مقصودة مراتوفيتش** : تصحيحات على علم الطبيعة من قبل ابن رشد والغزالي

الكتب الجديدة

٩٧٥ - ٩٨٤ **شفكت كرتسيتش** : أول دراسة أحادية عن البشانقة في تركيا

الرسميات

٩٨٥ - ١٠٤٠ قرارات التوظيف والعزل عن الوظيفة

| Contents

Khutba

843 - 848 Eid al-Adha Message/Khutba of Raisu-I-Ulama

Islamic Themes

849 - 862 Enes Karic • Eternal Qur'an, Oral Qur'an, Written Qur'an,
Transcription of the Arabic Text of the Qur'an

863 - 874 Hfz. Adnan Srebrenica • Muhammad, a.s.,
- A Protector of Children's Rights

875 - 888 Dr. Nezir Halilovic • What We Teach and What
We have Taught Children?

Cultural Heritage

889 - 896 Muhedin Spahic • About Musallas with Special Reference
to Banja Luka Musalla

897 - 906 Mina Kujovic • How did Edhem Mulabdić see Religious and Cultural
Situation of Bosniaks in 1913?

907 - 916 Dr. Sci. Suadin Strasevic • The Work of the Sharia Court in Tuzla
During the First World War - Archival Documents with Comments

917 - 930 Jusuf Dzafic • Gazi Hasan Pasha Bogojevic Hercegovac
– The Bosnian Knight

Views

931 - 940 Dzenan Hasic • Understanding Tasawwuf in the Work of
Husein Dozo

941 - 954 Abdulaziz Hodovic • Domestic Violence

Studies

955 - 962 Arsim Tarik Saliji • Religiosity of Kosovo Bosniaks
with a Special Focus on Young People

Past – Present - Future

963 - 974 Maksuda Muratovic, MA Sci. • Corrections of Aristotle's Physics by
Ibn Rushd and Al-Ghazali

New Books

975 - 984 Dr. Sefket Krcic • The First Monograph on Bosniaks in Turkey

Official Part

985 - 1040 Decrees

Kurbanbajramska hutba Reisu-l-uleme

Subota, 4. oktobar 2014.
10. zu-l-hidždže 1435.

Hvala Allahu! Njemu se zahvaljujemo i od Njega pomoć i oprost tražimo. Njemu se utječemo od poroka i ružnih djela naših. Svjedočimo da je samo Allah Bog i da je Muhammed Njegov rob i Njegov poslanik. On ga je, uistinu, poslao svjetovima da radosnu vijest donese i da opomene, prije nego što nastupi Sudnji dan.

Braćo i sestre,

Milostivi Allah poslao je poslanika Muhammeda, a.s., da ljudima dostavi Knjigu na čijim stranicama je sama istina, koja je uputa bogoboja-znima i spas zalutalima.

Ispravno je ono vjerovanje koje je utemeljeno u Božijoj riječi, preto-čenoj u praksu uzoritog Poslanika, a.s., koji je kazao: (ترکت فيکم ما ان اخذتم) „Ostavljam vam u emanet, ono zbog čega nećete skrenuti s Pravoga puta, poslije mene: Božiju knjigu (Kur'an) i moj sunnet.“

Allahov Poslanik, a.s., poučio nas je da ljudi imaju jednog Gospodara i da potiču od jednog pretka. Svi su od Adema, a Adem je od zemlje. Najbolji je kod Allaha onaj koji je najbogobojažniji.

Allah nam naređuje, a zdrav razum nalaže, da slijedimo ono čime ćemo postići mir, dobro i sreću, i na dunjaluku i na ahiretu. On nas odvrća od svega što je štetno za našu dušu i tijelo.

Ispravno razumijevanje i življenje vjere određuje vjernikov položaj kod Allaha i u zajednici. Bliski su Gospodaru oni koji su to spoznali, kako to i Kur'an kaže: (ان الله يحب التوابين و يحب المتطهرين) *Allah voli one koji se kaju, tevbu čine, i one koji se čiste.*

Dužnost je muslimana i muslimanke da osnuje porodicu i da vodi čestit porodični život, pun ljubavi i poštovanja. Dužnost je i djecu podizati, odgajati ih u duhu vjere i dati im obrazovanje. Još davno je Alija, r.a., označio ispravan odnos roditelja i društva prema mladim naraštajima kada je rekao: „Odgajajte svoju djecu za vrijeme u kojem će oni živjeti, a ne za vrijeme u kojem vi živite.“

Najviše možemo učiniti ako inspiraciju crpimo iz vjere, znanja i morala. Sticanje znanja i iskustva, učenje i poučavanje drugih dužnost je kojoj su se ponizno predavali naši najuzoritiji prethodnici. Poslanik, a.s., u svojoj dovi je molio: „Bože, povećaj mi znanje i razumijevanje“, a mastilo učenjaka je uzvisio nad krvlju žrtve na Allahovom putu.

Odmah potom, kodeks naših životnih obaveza zaokružuje se brigom i potporom bližnjima, onima u nevolji i komšijama, kao i ljudima općenito. Poslanik, a.s., učio nas je da čuvamo svoje i dostojanstvo drugih ljudi, da čuvamo svoj i tuđi obraz, imetak i sigurnost ljudi.

U svom govoru na Oproštajnom hadžu kazao je: „O ljudi, vaš život, vaš imetak i vaše dostojanstvo nepovredivi su sve dok se ne sastanete s vašim Gospodarom!“

Slijepa sila i nasilje duboko su u opreci s našom vjerom. Kur'ansko načelo koje su muslimani poštovali stoljećima, prema kojem su bili cijenjeni i uvažavani od drugih i koje će uvijek imati istu vrijednost za našu zajednicu, glasi: (لا اكرهه في الدين) *Nema prisile u vjeru.* Muhammed, a.s., nam je oporučio: „Ne čini drugome ono što ne bi želio da se učini tebi.“

Braćo i sestre,

Ljudima općenito a muslimanima posebno je potreban unutrašnji dijalog, razgovor ravnopravnih i razumnih, a ne monolog i isključivost.

Dostavljači gotovih istina moraju biti vraćeni s naših vrata. Potrebno nam je mnogo više strpljivosti i uvažavanja kako bismo čuli i razumjeli jedni druge. Ko je u istini, a ko u zabludi samo Allah zna. Neka niko od muslimana ne uzima u svoje ruke sud o onome što je u Allahovom zna-
nju!

Na greške u našem društvu moramo reagirati odlučno. Odvrćati od zla, nevaljalih postupaka, obaveza je institucija i pojedinaca. I Gospodar svjetova je ustanovio nagradu za dobro djelo, a kaznu za zlo. Zarad vjere u Boga i međusobnog povjerenja ne možemo postupati drukčije i činiti grijeh.

Braćo i sestre,

Pozivam slijedenju srednjeg puta u vjeri! Raštrkani i posvađani, nećemo se održati. Naše, ne daj Bože, odazivanje na tuđe pamflete, propagandu i ideologije odvest će nas u provaliju.

Čuvajmo svoje, odgovorno, časno i dostojanstveno, onako kako su to činili i naši preci. Ne postoji lahak put u borbi za univerzalne vrijednosti i opstanak. Čuvajmo slobodu, sigurnost i dostojanstvo našeg naroda i naše Islamske zajednice. Budimo otvoreni za naše prijatelje i osluškujmo njihove poruke, ali odluke donosimo sami, vođeni vlastitim iskustvom i ispravnim razumijevanjem našeg puta i naših interesa.

Braćo i sestre,

Dani Kurban-bajrama su dani žrtve. U njegovim danima prisjećamo se svih žrtava koje smo podnosili i koje je podnio naš narod u prošlosti.

Ovo je i prilika da sebi posvijestimo da i put koji je pred nama zahtijeva odricanje i žrtvu na isti način kako je to učinila h. Hadžera, majka Ismaila, a.s., u traganju za vodom života. Velike uspjehe u životu na ovom svijetu moguće je ostvariti trudom, a njegovu puninu moralnim stavom i žrtvom na Allahovom putu.

Nikakvo postignuće neće samo od sebe doći. Trud i žrtva u temeljima su svakog slobodnog pojedinca i naroda.

Zato, neka su uvijek ispred nas žrtve naše braće i sestara, naših šehida. Njihovi životi su naša najveća zadužbina, koju moramo čuvati i

na nju se ugledati. Pozivam vas na međusobnu solidarnost i ispunjenje preuzetih obaveza. Svako od nas mora pokazati odgovornost za emanet koji mu je povjeren. Čovjek je u prvom redu biće odgovornosti.

Jedna od naših primarnih obaveza i odgovornosti je izlazak na izbore i glasanje za one koji će čuvati našu zemlju i voditi računa o dostojanstvu ljudi. Siguran sam da će muslimani znati prepoznati one, koji se zalažu za slobodu, dostojanstvo, snagu i jedinstvo našeg naroda od onih koji su nametljivci. Neka niko od nas ne propusti ovu priliku da izađe na izbore i bira po svojoj savjesti. Samo tako možemo polagati pravo na punu odgovornost izabranih da brinu o vrijednostima našeg naroda i domovine Bosne i Hercegovine, i da rade za dobrobit svih ljudi koji u njoj žive.

Neka naša briga budu i naši komšije s kojima živimo. Njihova sreća neka bude i naša, njihova bol i tuga neka budu poziv da im pritekemo u pomoć.

Bosna je naša domovina i čuvajmo je. Niko neće našu muku živjeti ni naše probleme rješavati ako to ne učinimo sami. Vidjeli smo to mnogo puta. Zato, pozivam muslimane, pravoslavne, katolike i jevreje da složno radimo na podizanju naših porodica, odgajanju naše djece i čuvanju našeg zajedništva.

Sklapajmo prijateljstva gdje god možemo.

Zalažimo se za istinu kad vidimo da se na nju želi naturiti laž.

Izbjegavajmo svađe i prepirke o onome u čemu nema koristi, a u čemu je šteta očita.

Praštajmo jedni drugima, jer to učvršćuje veze među ljudima i narodima.

Milostivi Gospodaru,
Osnaži nas u našoj vjeri, moralu i zajedništvu;
Učini nas hrabrima da se suprotstavimo zlu i nasilju, i budnim da
bdijemo nad našom slobodom;
Učini nas snažnima da sačuvamo zemlju i jedinu domovinu;
Daruj nam mudrost da živimo u miru i slozi s našom braćom i kom-
šijama kao složna porodica i komšiluk;

Obraduj nas umijećem da popravljamo greške, kada ih uvidimo, i da ne istrajavamo u onome što je loše, što je grijeh i nepravda.

Braćo i sestre,

Svima vama u domovini Bosni i Hercegovini, u Hrvatskoj, Sloveniji, Srbiji i dijaspori, želim sretne i berićetne bajramske dane. Provedimo ih s porodicom, rodbinom, prijateljima i komšijama. Neka bajramska radost ispuni naša srca i uđe u naše porodice i domove.

Bajram šerif mubarek olsun!

Vječni Kur'ān, usmeni Kur'ān, pisani Kur'ān, transkripcija arapskog teksta Kur'āna

Enes Karić

redovni profesor tefsira na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu
eneskarić@yahoo.com

Sažetak

U ovom eseju autor raspravlja o oblicima ili vidovima Kur'ānske Riječi, to jest Božije Objave ili *kalāmullāh*. Komentari Kur'āna spominju „Vječni Kur'ān“, „Usmeni Kur'ān“, „Pisani Kur'ān“... Sve su to vidovi formi u kojima se nalazi Kur'ān, Vječna Božija Riječ. Također, u ovom eseju autor raspravlja i o pitanjima u vezi sa pisanjem Kur'āna na arapskom, te transkripcije kur'ānskog arapskog pisma u druga pisma (latinička, ćirilička itd.).

Ključne riječi: Kur'ān, Božija Objava, pamćenje Kur'āna, pisanje Kur'āna, transliteriranje Kur'āna.

Uvodna razmatranja: Praverzija Kur'āna

Gotovo da nije moguće naći klasični komentar Kur'āna koji ne pripovijeda jedno kazivanje o blagoslovljenom silaženju Kur'āna iz najdubljih visina neba u ljudske i zemaljske svjetove. To dolaženje nije opisano samo kao dolaženje Riječi Božije, već kao dolaženje Božije Objave (*waḥy*). Sam Kur'ān spominje riječ *waḥy* (وَحْيٍ) u značenju Božije Objave, Božijeg *nadahnuća*, objavljivanja Božanskog Govora (*kalāmullāh* – كَلَامُ اللَّهِ) i Božanske Riječi (*kalimatullāh* – كَلِمَةُ اللَّهِ) čovjeku (i čovječanstvu), ali

i objavljivanja najobuhvatnijeg duhovnog *oživljavanja*. Kur'ān za sebe tvrdi da je Božanska Objava (*waḥy*), Kur'ān je iz Onostranosti pristigla Božanska Riječ čovjeku.¹ Kur'ān to isto tvrdi i za objave *Tawrāta*, *Zabūra* i *Inğīla*, te za nekoje druge Božanske knjige (Listine/*ṣuḥuf*, Poslanice/*risālāt* itd).

Kako se posve jasno vidi po kur'ānskoj riječi *waḥy*, objava Božanske Riječi u arapskom se označava trokonsonantnom riječi *w - ḥ - y* (و ح ي), ona i sama sadrži značenje ne samo dolaska Glasa Božijeg iz Onostranosti već jednako tako sadrži i intenciju *oživljavanja*, *nadahnjivanja*. U Kur'ānu se život sam označava riječju *ḥayātun* (حَيَاةٌ) i posve je razvidno kroz trokonsonantni sklop *ḥ - y - y* (ح ي ي) da je to trilitersko čvorište srodno sa korijenom riječi *waḥy*. Naime, i na ravni vizuelne recepcije vidi se razgovijetna naličnost između

w - ḥ - y (و ح ي), s jedne i *ḥ - y - y* (ح ي ي), s druge strane.

Naučna disciplina tzv. *visoke etimologije arapskog jezika* (*al-ištiqāqu-l-akbar* – الأشتقاق الأكبر) tvrdi da su ove dvije riječi, *Objava* (*waḥyun*) i *Život* (*ḥayātun*), srodne, jer obje nose intenciju, namisao i značenje života, oživljavanja.

Na pitanje kakva je (bila) *praizvorna forma* Božije Riječi, Kur'ān nam daje nekoliko načelnih odgovora, izdalekih naznaka ili „migova“ o zapisanoj praformi Knjige.

Za Kur'ān se eksplicitno tvrdi da je u Onostranosti blagoslovljeno pohranjen na „Ploču Pomno Čuvanu“ (اللَوْحُ الْمَحْفُوظُ) - *al-Lawḥu-l-mahfūz*² - lat. *Tabula Secreta*). Također, na Kur'ān se ukazuje kao na „Glavnu Knjigu“ ili „Majku svih knjiga“ (*ummul-kitāb* – أُمُّ الْكِتَابِ).³ Ovim se, unekoliko predmnijeva određena *knjiška predegzistencija* Kur'āna, to jest egzistiranje Kur'āna u uzvišenim listovima i prije zemaljskog objavljivanja, očitovanja i fenomenaliziranja ove knjige. Kazano jezikom vjere, o ovim *Nebeskim Prototipima Kur'āna* znademo samo toliko koliko nam je pristiglo iz pouzdane vjerske tradicije.

1 Usp. Kur'ān, *an-Nağm*, XLIII, 4. (إِنَّ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى).

2 Sintagma *lawḥun mahfūzun* (لَوْحٌ مَّحْفُوظٌ) spominje se u Kur'ānu u suri *al-Burūğ*, LXXXV, 22.

3 Usp. Kur'ān, *Āli 'Imrān*, III: 7. (أُمُّ الْكِتَابِ).

Ukazujući na Božanski čin stvaranja izgovaranjem riječi *Budi!* (*kun – fayakūn* – „budi! – i to /već/ jeste!“ – كُنْ فَيَكُونُ),⁴ tradicionalni komentatori Kur'ana stare epohe spominju sintagmu „Kosmički Kur'an“ ili *al-qur'ānu at-takwīnī* (الْقُرْآنُ التَّكْوِينِيّ). Ponegdje se ovaj *Kosmički Kur'an* naziva i „ontološkim Kur'anom“. U simboličkom smislu, sa njegovih stranica ili iz stvoriteljskih Božanskih Riječi, potekli su svjetovi, razvija se stvaranje, nebeske sfere (*aflāk – أَفْلَاكٌ*) su u stvaralačkom kretanju i pulsiranju. S druge strane, *al-qur'ān at-tadwīnī* (الْقُرْآنُ التَّدْوِينِيّ) jeste *Pisani Kur'an*, Kur'an koji ljudi pišu, najčešće u ljepoti arapskih slova.

U vezi sa simbolikom *al-qur'ānu at-takwīnija* i *al-qur'ān at-tadwīnija* tradicionalni su komentatori Kur'ana ispjevali jedan začudni stih:

الْقُرْآنُ كَوْنٌ نَاطِقٌ وَ الْكَوْنُ قُرْآنٌ صَامِتٌ
Kur'an je kosmos koji govori,
Kosmos je Kur'an koji šuti!

Kur'an usmene riječi

Unatoč vjerovanjima o jednoj pisanoj Praverziji Božije Knjige, pristizujući iz Vječnosti, Božija Riječ (*kalāmullāh – كَلِمَةُ اللَّهِ*), odnosno Božije Riječi (*kalimātullāh – كَلِمَاتُ اللَّهِ*)⁵ dolaze čovjeku u usmenoj formi, u moćnome glasu koji ima stotruki snažni eho. Islamska tradicija pomno ustrajava na sljedećem stanovištu: Objavljena Božanska Riječ Kur'ana javlja se u usmenoj, prepoznatljivoj formi; prvotno je ona zaegzistirala na Zemlji i među ljudima u formi *Usmene Riječi*, u formi *Štovanoga Glasa* koji se milozvučno recitira, osjećajno kazuje i „uči“ iz dubina srca za dubine srca, po načelu: *Govor iz srca stiže do srca!*

Ta Božanska Riječ u Božanskom Glasu kojeg dostavlja melek Džibril, zadržavajući svoju *usmenu formu*, još uvijek stoji između Onostranog i Ovostranog. Glas Božije Riječi je i duhovan, ali je i materijalan, *onostran* je, ali i *ovostran*. Spram tog glasa osjeća se strahoštovlje, zato se on pomno pamti, svesrdno mu se otvaraju „ljudska prsa“ (*aṣ-ṣudūr – الصُّدُورُ*), odnosno srca/umovi, duhovne i mentalne sposobnosti i diskurzivni

4 Ovo *kun – fayakūn* spominje se, npr. u suri *Yā Sīn*, XXXVI: 82.

5 Sintagma *kalimātullāh* (كَلِمَاتُ اللَّهِ) ili *Božije Riječi* spominje se u Kur'anu na tri mjesta, npr. u suri *al-An'am*, VI: 34.

kapaciteti čovjeka. U ovome vidimo same prvotne temelje institucije „pamćenja Kur'āna“ (*ḥifẓ* - حَفْظٌ), a u klasičnoj islamskoj literaturi posebna klasa učenih ljudi koji pamte Kur'ān, to jest, koji su se posvetili promoviranju Kur'āna na razini usmenog kazivanja/učenja ili recitiranja nazivaju se ne samo ḥāfiẓima Kur'āna već doslovno *ḥamalatu-l-Qur'ān* (حَمَلَةُ الْقُرْآنِ) - *nositeljima [usmenog] Kur'āna*.

Muhammed, a.s., koga muslimani priznaju Božijim Poslanikom i tako ga vjeruju, bio je *ḥāfiẓ* (حَافِظٌ) Kur'āna po nekoj vrsti „čuda Božijeg“, bez napora memoriranja. Kad god bi mu koja dionica Kur'āna bila objavljena po meleku Džibrilu, Muhammed, a.s., bi je upamtio po nadnaravnom činu. Od tog nadnaravnog čina *usmenog dolaska Kur'āna* u srce i um poslanika Muhammeda potekla je islamska tradicija prenošenja Kur'āna usmenim putem, to jest tradicija *ḥifẓa* (حِفْظٌ).

Mnogi islamski autori pomno opisuju tu primordijalnu auditivnu/slušnu ili, pak, usmenu ravan Kur'āna:

Objava Kur'āna bila je auditivna/slušna prije negoli je postala kristalizirana u pisanome tekstu. Poslanik Muhammed prvo je čuo riječ *iqra'* [Kazuj Kur'ān! Uči Kur'ān! Recitiraj Kur'ān!], a tek kasnije kazivao je prve objavljene retke (*āyāt*) na temelju njihova slušanja [od meleka Džibrila/Ġibrila]. Muslimanima do današnjeg dana cijelo iskustvo Kur'āna ostaje prije svega iskustvo slušanja, a tek kasnije se Kur'ān povezuje sa čitanjem u uobičajenom smislu te riječi. Ima jedan uvijek postojeći, usmeno slušani i memorizirani Kur'ān uz onu pisanu verziju Svetoga Teksta. Ima uvijek jedna slušna stvarnost [Kur'āna] koja dodiruje najdublje strune vjerničkih duša, čak i tada kad nisu u stanju čitati arapski tekst.⁶

Usmeni Kur'ān ima posebno mjesto, štaviše, ima i izvjesnu, veoma snažnu, obrednu i ritualnu prednost nad Pisanim Kur'ānom. *Usmeni Kur'ān* afirmiran je glasom, zvukom, njegovim miloglasnim stotrukim ehom! Mnogobrojne su izreke Poslanika Muhammeda, a.s., o visokoj vrijednosti i uglednom statusu lijepog recitiranja Kur'āna. U jednoj se veli da recitiranje/učenje Kur'āna osigurava opstojnost znanju, jamstvo njegovu kontinuitetu:

إِنَّهُ لَا يَذْهَبُ الْعِلْمُ مَا قُرِئَ الْقُرْآنُ

6 Seyyed Hossein Nasr, *Oral Transmission and the Book in Islamic Education: The Spoken and the Written Word*, Journal of Islamic Studies, 3:1, 1992, p. 1.

”Znanja neće nestati/iščeznuti sve dok se uči/recitira Kur'ān“.⁷

U drugom predanju Božijeg poslanika Muhammeda, a.s., ljude se ohrabruje da Kur'ān recitiraju miloglasno, milozvučno:

حَسُّوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكُمْ، فَإِنَّ الصَّوْتِ الْحَسَنَ يَزِيدُ الْقُرْآنَ حُسْنًا

”Uljepšajte učenje Kur'āna svojim glasovima, jer lijep glas povećava ljepotu Kur'āna!“⁸

Institucija *Usmenog Kur'āna* utjecala je na mnoge kulturne i intelektualne tokove i razvoje u islamskoj tradiciji, napose je utjecala na tradiciju razvoja i promoviranja pamćenja unutar mnogih planova obrazovanja i učenosti u tradicionalnim zemljama islama.

Budući da je „Majka Knjigā“ također i prototip pisane riječi u islamu, usmena dimenzija kur'ānske stvarnosti, kombinirana s tradicionalnim značenjem pamćenja u prenošenju znanja, morala je utjecati na cijelu islamsku intelektualnu tradiciju i obrazovni sistem. Morala je raživjeti kako poetsko tako i prozno pamćenje islamskih naroda, osnažiti značaj usmenog predanja i ostaviti nešto od svoga utjecaja na samo razumijevanje knjige u kontekstu tradicionalne islamske kulture.

Kao posljedica utjecaja kur'ānske objave a također i drugih faktora povezanih sa pojavom cijelog islamskog obrazovnog sistema, značaj usmene tradicije i pamćenja kao sredstva za prenošenje znanja došao je dopuniti pisanu riječ sadržanu u knjigama, napose onim knjigama koje su postale središnji tekstovi za učenje različitih škola mišljenja i koji su igrali istaknutu ulogu u odnosu između tradicionalnog učitelja (*al-ustād* - الْأُسْتَاذُ) i studenata (*tullāb* - طُلَّابٌ). Takve su knjige postale više od pisanog teksta. Zapravo, one su došle da prate i da, u izvjesnom smislu, bivaju uronjene u govornu riječ, posredstvom usmenog učenja prenošenog od učitelja do studenta i pohranjenog u pamćenje onih koji su predodređeni da budu primatelji određenog znanja. Takve knjige nisu bile ekskluzivno pisani tekstovi čija stvarnost se bila iscrpila riječima pisanim u tinti na papirusu.⁹

U islamskoj su kulturi usmena recitiranja i auditivna prezentiranja Kur'āna na samom početku zimala *obredno* važenje prvoga reda. Ima

7 Ad-Darimi, *Sunan*, I - 18, 8.

8 Ad-Darimi, *Sunan*, 23, 33, 14.

9 Seyyed Hossein Nasr, *Oral transmission*, p. 1-2.

tome više razloga, prvi je sadržan u činjenici da se *klanjanje* ili *namāz* (ili, uvjetno, *muslimanska molitva*) u islamu obavlja uz prevalentnu upotrebu usmene riječi Kur'āna. Sekvence klanjanja (*namāz/ṣalāt*), npr. *stajanje, pregibanje, položaj ničice, ritualno sjedenje* itd., sve to je ispunjeno izgovaranjem kur'ānskih sura, šaptanjem ulomaka ili tihim kazivanjem kur'ānskih pasaža. Drugi razlog obredne upotrebe Kur'āna na način usmenog i *miloglasnog reproduciranja* njegovih riječi sadržan je u postavi džamije i njenog arhitektonskog ansambla. Naime, džamija je arhitektonskom postavom namijenjena da istakne *prazninu*, da ta praznina bude učinjena domištem ili susretištem vjernika i recitirane ili „učene“ Božije Riječi, Kur'āna.

Svojom prazninom džamija afirmira glas Kur'āna, razglašava Božiju Riječ u naizust kazivanoj, usmeno saopćenoj formi. U džamiji Božija Riječ oslovljava vjernike, prije svega oslovljava njihove auditivne predispozicije i sposobnosti. Kaligrafija ili lijepo pisanje Kur'āna /turski i perzijski: *ḥusni ḥaṭṭ*/ tek je kasnije uvedena kao dekor vizuelnog ansambla džamijskih zidova, e da bi se privukla i duboka pažnja vjernikovih vizuelnih moći spram izreka Kur'āna.

Tako se može reći da se preko usmenog reproduciranja Kur'āna u miloglasni ugođaj afirmira raskrivanje duhovnih svjetova, njihov silazak/dolazak u *prazninu* džamije. S druge strane, preko kaligrafskih uradaka Kur'āna, afirmira se ovosvjetovna ljepota kur'ānskih rečenica i uzvišeno milogledanje u njih. Ovim vidimo da je kaligrafija poslužila kao svojevrsno primordijalno transponiranje Kur'āna iz njegove *miloglasne* u njegovu *milovidnu* formu!

Iako u temelju pisanja Kur'āna počiva usmeni Kur'ān, koji ima prvenstvo i naročiti ritualni i obredni prioritet, pisanje Kur'āna, napose njegova vrhunska umjetnička kaligrafska ostvarenja, prate Kur'ān i širenje njegove riječi pisanim putem od samog osvita islama.

U islamu, također, pisanje Kur'āna jeste jedan sveti čin. Mnogi su pobožni vjernici, čak i sveti ljudi, bili i kaligrafi koji su izvršavali vjersku dužnost pisanjem teksta Svete Knjige.¹⁰

10 Seyed Hossein Nasr, *The Quran – the Word of God*, objavljeno u: S. H. Nasr, *Ideals and realities of Islam*, The Islamic Texts Society, Cambridge, 2001, p. 42.

Rane preobrazbe kur'anskog arapskog pisma

Dakako, uz veličanstvenu instituciju *Usmenoga Kur'ana*, muslimani su od samih početaka razvijali i *Pisani Kur'an* jer se to od njih tražilo iz zahtjeva same naravi Kur'ana kao Knjige koja se lista/čita/uči. Iz komentatorske literature, napose iz discipline zvane „historija Kur'ana“ (*tārīḥu-l-qur'ān* – تَارِيحُ الْقُرْآنِ), odveć je poznato da je Kur'an pomno zapisivan u vrijeme objave (610 – 632) isključivo bilježenjem njegovih konsonanata. Vokali nisu bilježeni, nije bilo znakova interpunkcije, stavci (*āyāt* – آيَاتٌ) Kur'ana nisu bili numerirani. Štaviše, zabilježeno je predanje Abdullāha ibn Mas'ūda, znamenitog druga poslanika Muhammeda, a.s., da je govorio: „Ne unosite nikakve znakove u Kur'an, ni sa čim ga ne miješajte!“ (*ġarridū-l-qur'āna wa lā taḥliṭūhu bi šay'in* – جَرِّدُوا الْقُرْآنَ وَ لَا تَحْلِطُوهُ بِشَيْءٍ).¹¹ Međutim, tako *konsonantima pisani* Kur'an bio je od rane zajednice muslimana besprijeckorno recitiran zahvaljujući instituciji „usmenoga Kur'ana“.

K tome, od početka svoje zemaljske pojave, Kur'an je sadržavao različita ili varijantna čitanja (*qirā'ātu l-qur'ān* – قِرَاءَاتُ الْقُرْآنِ), te je ova rana kur'anska grafija (samo konsonantima!) bila „korespondentna sa ranim usmenim recitiranjima Kur'ana“,¹² to jest, podržavala ih je i sadržavala. Varijantna čitanja (*qirā'ātu-l-qur'ān* – قِرَاءَاتُ الْقُرْآنِ) u islamskom nauku tumače se kao nadnaravno čudo, jer se suglasnička okosnica Kur'ana ne iscrpljuje u samo jednom čitanju/značenju, već ona njedri mnoštvo naporedih čitanja i, konsekvantno tome, mnoga značenja!¹³

Zajednica je od samog osvita islama prihvatila *usmeni* ili *usmeno recitirani* Kur'an (*al-qur'ānu fī-š-šudūr* – الْقُرْآنُ فِي الصُّدُورِ) kao najsvetiji polog vjere. Iako se prema Kur'anu izražavalo štovanje zapisivanjem njegovih riječi i poglavlja na raznolike materijale za pisanje, usmeni Kur'an odnosio je prevagu usljed usmenog obavljanja islamskih obreda (*namāz* itd.). Abū Ḥāmid Muḥammad al-Gazālī (1058 – 1111) smatrao je da je usmeni Kur'an prebogato značenjima, dok se na pisani Kur'an (*al-qur'ānu fī-s-suṭūr* – الْقُرْآنُ فِي السُّطُورِ) gledalo kao na nužno sredstvo reduciranja pletho-

11 O ovome šire, Enes Karić, *Hermeneutika Kur'ana*, izd. Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 1990, str. 128. i dalje.

12 Enes Karić, isto, str. 130.

13 O ovome preporučujemo našu knjigu *Kako tumačiti Kur'an*, izd. Tugra, Sarajevo, 2005.

ra *kur'ānskih značenja* na samo neka značenja. Respektabilni autoriteti iz područja tumačenja Kur'āna, npr. az-Zarkašī (umro 1391.), tvrde da je al-Gazālī rekao: *Inna hadīhī-l-aḥrufa sutrah li ma'ānīhī* (إِنَّ هَذِهِ الْأَحْرَفُ لِمْعَانِيهِ), "ova slova/pismena [Kur'āna] jesu zastor/veo preko njegovih značenja!"¹⁴

Štaviše, al-Gazālī je tvrdio da se „ispod svakog slova/pismena Kur'āna nalaze/nahode [toliko brojna] značenja koja jedino Bog Veličanstveni može obuhvatiti!”¹⁵

إِنَّ تَحْتَ كُلِّ حَرْفٍ مَعَانٍ لَا يُحِيطُ بِهَا إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ...

Iako je usmeni Kur'ān zadržao svoj primat (kako smo vidjeli, za takav status su veoma važne ritualne i obredne svrhe), tradicija *pisanoga Kur'āna* potekla je naporedo sa *usmenim Kur'ānom*, svako pisano slovo Kur'āna, svaki njegov redak i stranica, štovani su kao najveća svetost. Philip Hitti o ovom štovanju kaže:

I dan-danas se može često vidjeti musliman kako s ulice diže komad papira i brižno ga meće u rupu u zidu da slučajno nije na njemu napisano Allahovo ime.¹⁶

Također, sa samih stranica Kur'āna (i iz njegove tekstualne evidencije) posve jasno se vidi da su *pisanje* i *pismenost* bili rašireni u arabljanjskoj sredini i u „starom semitskom svijetu“ u kojem se Kur'ān pojavljuje i objavljuje.

Kur'ān spominje mnoštvo riječi koje se odnose na pisanje,¹⁷ na sredstva za pisanje itd. Na primjer, karakterističan je spomen pera (*qalam* – قَلَمٌ), jedna kur'ānska sura nosi taj naziv (*al-qalam* – الْقَلَمُ),¹⁸ a množina te riječi, *pera* ili *aqlām* (أَقْلَامٌ), spominje se također u Kur'ānu.¹⁹ K tome, vrlo je znakovito kur'ānsko navođenje pergamenta (*qirṭās* – قِرْطَاسٌ),²⁰ množina *qarāṭīs* (قِرَاطِيسُ),²¹ spominje se i mastilo/tinta (*midād* – مِدَادٌ),²² itd.

14 Az-Zarkašī, *Al-Burhānu fi 'ulūmi-l-qur'ān*, Kairo, 1957, I, str. 229.

15 Usp. az-Zarkašī, isto, str. 229.

16 Filip Hiti, *Istorija Arapa*, preveo s engleskog Petar Pejčinović, izd. Veselin Masleša, Sarajevo, 1988, str. 128.

17 Informativan tekst o pisanju u Kur'ānu napisala je Sheila S. Blair, *Writing and Writing Materials*, usp. u: Jane Dammen McAullife (urednica), *Encyclopaedia of the Qur'ān*, vol. V, Brill, Leiden-Boston, 2006, pp. 558-559.

18 Usp. Kur'ān, *al-Qalam*, LXVIII: 1.

19 Usp. sura *Luqmān*, XXXI: 27.

20 Kur'ān, *al-An'ām*, VI: 6.

21 Kur'ān, *al-An'ām*, VI: 91.

22 Kur'ān, *al-Kahf*, XVIII: 109.

U Kur'ānu se samo pisanje spominje/oslovljava na više mjesta u raznolikim korijenima, na primjer, uz vrlo frekventnu upotrebu izvedenica iz korijena *k-t-b* (كتب), spominju se i izvedenice iz korijena *s-t-r* (سطر), zatim *h-t-t* (خط) kao i *r-q-m* (رقم). Svi ovi korijeni znače *pisati, stavljati riječi u redove, pisati rukom, bilježiti* itd.

Sheila S. Blair ovako opisuje rane rukopise Kur'āna:

Najraniji rukopisi su prepisivani u smeđoj tinti na bazi tanina na pergamentu. Izvori spominju kožu koze, teleta, magarca, pa čak i gazele, ali najčešće se koristila ovca. Koža je tretirana, strugana da se ukloni bilo koja masnoća ili meso koje je ostajalo iznutra, posipana pijeskom, zatezana i potom sušena. Povremeno je također bojena, kao u slučaju poznatog, sada razasutog „Plavog Kur'āna“. Kaligrafi su pisali tekst slobodnom rukom različitim stilovima uglastoga pisma često poznatog kao kufsko, na pojedinačnim folijama, koje su onda skupljane u knjige i vezivane u kožu. Većina je pravljena u horizontalnom („pejzažnom“) formatu, možda da bi se razlikovali od drugih nekur'ānskih i čak nearapskih kodeksa.

Ne znamo kada su se ovi pergamentski rukopisi počeli pisati, jer nema još uvijek nikakvog uvjerljivog metoda koji bi datirao bilo koji rukopis Kur'āna prije trećeg/devetog stoljeća. Naučnici su pokušali različite metode, od paleografije i kodikologije do radiokarbonske analize, da bi pripisali datume masi nedatiranih pergamentskih folija i fragmenata, ali niti jedan rukopis ne sadrži autentični kolofon sa datumom ili autentični potpis poznatoga kaligrafa. Do sada je jedini siguran dokaz obavještenje o zavještanju (*waqfiyya*), poput one u rukopisu kojeg je abbasijski upravitelj Damaska, Amağur, zavještao džamiji u Tyreu 262/875-6. godini (razasuto; mnoge stranice se nalaze u Istanbulu, Turk ve Islam Eserleri Muzesi). Pergamentski rukopisi su se sigurno proizvodili prije ovog datuma, ali još uvijek ne znamo koji.²³

Rano kur'ānsko pismo VII stoljeća doživjelo je mnoge grafijske preinake. Sa praktičke strane gledano, moglo bi se kazati da je prvotno arapsko pismo Kur'āna (u kojem se tačkama još nisu bili diferencirali konsonanti, niti su pisane riječi sadržavale oznake za vokale itd.) ra-

²³ Sheila S. Blair, *Writing and Writing Materials*, usp. u: Jane Dammen McAullife (urednica), *Encyclopaedia of the Qur'ān*, vol. V, Brill, Leiden-Boston, 2006, pp. 558.

nim transformacijama doživjelo određena *transliteriranja* iz jedne vrste arapskog pisma u drugu vrstu arapskog pisma.

Dakako, tzv. suglasnička okosnica Kur'āna uvijek je besprijekorno sačuvana. Rana muslimanska zajednica podržala je ova grafijska poboljšanja u tradiciji pisanja Kur'āna. Abū-l-Aswad ad-Du'ālī (koji je standardizirao znakove za vokale), potom Naṣr ibn 'Ašim al-Layṭī, koji je reformirao pisanje konsonanata Kur'āna uvođenjem dijakritičkih tačaka iznad istovjetnih konsonantnih formi, potom Ḥalīl ibn Aḥmad al-Farāhidī, koji je dovršio ortografska poboljšanja u pisanju Kur'āna – najvažnija su imena u povijesti reforme (orto)grafije Kur'āna.²⁴

Ove ortografske reforme išle su naporedo sa ulaženjem nearapa u vjersku, kulturnu i civilizacijsku orbitu islama. Bilo je potrebno, štaviše nužno, opskrbiti grafiju Kur'āna sa općeprihvaćenim i standardiziranim znakovima (rekli bismo *signalima*) pravilnog čitanja Kur'āna.

Uz to, arapsko pismo Kur'āna uživa prerogative svetosti, sveta Božija Riječ zapisana je u svetom pismu, svetost pisma je neodvojiva od svetosti Riječi. Slične fenomene vidimo u jevrejskom štovanju Tore. Jednako kao i riječi Tore, i slova Tore su sveta. I slova sama sišla su s neba, objavljena su, nisu izmišljena/domišljena od ljudi, od čovjeka.

Upravo u ovim kontekstima svetog jezika (*lingua sacra*) treba posmatrati i sagledavati revnosno muslimansko čuvanje arapskog pisma Kur'āna. Na transliteriranje Kur'āna u druga pisma gledalo se često s po dozrenjem i neodbravanjem.

Pa ipak, novo doba donijelo je niz uspješnih pokušaja, pa i uspješnih ostvarenja, da se kur'ānski tekst transkribira u druge grafije, među ostalim i one latiničke i ćiriličke.

Transkripcija Kur'āna u epohi modernizma

Otpori transkripciji arapskog originala Kur'āna u grafije izvan onih koje je obilježilo arapsko pismo javili su se iz mnogih razloga, a vremenski se mogu situirati u doba nastupa zrele kolonijalne epohe i širokog muslimanskog otpora kolonijalizmu od početka XIX stoljeća. Ovdje možemo

24 O ovome šire u: Enes Karić, *Historija Kur'āna* (objavljeno u: *Tefsīr*, izd. Bosanska knjiga, Sarajevo, 1995, str. 106-119).

pratiti nekoliko naporednih procesa, kultur(al)nih, civilizacijskih, ideoloških.

A) Muslimansko odbacivanje kolonijalne prevlasti dovelo je umnogome do mnogih rezervi, pa i odbacivanja latiničnih pisama koja su dovođena u vezu sa „nevjerničkom stranom“, sa Evropom i njezinom „posvjetovljenom“ kulturom. Ovdje treba tražiti barem neke od razloga muslimanskog odbacivanja „modernizma“ u tradicionalnim muslimanskim krugovima. „Modernizam“ je, pogrešno ili ne, smatran tek jednom od mnogih ideologija koje su se povezivale i sa kolonijalizmom.

B) Naporedo sa otporima transkripciji Kur'āna sa njegova izvornog arapskog pisma u druge grafije, javili su se i otpori prevođenju Kur'āna.

C) Ovome treba dodati i treću vrstu otpora koja je bila veoma raširena – radi se o otporu uvođenju štamparske prese. Naime, otpori štamparstvu Kur'āna i štampanju²⁵ drugih islamskih vjerskih tekstova, bili su tako snažni da se štamparstvo u tradicionalnim zemljama islama javlja „relativno kasno“. K tome, čuvanje kaligrafskog pisanja arapskog originala Kur'āna proizlazi iz trajanja Kur'āna na način zapisane Riječi, na način pisanja kao iznimno važnog i odvažnog čina, zapravo akta pobožnosti i duhovnog uzdignuća prvog reda.²⁶

Ovdje je sama po sebi vidljiva namisao o dvije vrste duhovnog nasljeđivanja. Prva se nahodi u pobožnom činu pisanja Kur'āna, kroz njega pisari različitih škola i pravaca unutar disciplina *duhovne kaligrafije* u islamu tradiraju nebesko ispisivanje Božanskih knjiga. Ideja o vertikalnom *spuštanju* pismena i slova nebeskih knjiga tu je iznimno vidljiva. Baš kao što su spoznatljive i duhovne blagodati koje pristižu čovječanstvu iz takvog uzvišenog čina.

S druge strane, pobožni kaligrafi, u gotovo svim epohama islama, svojim lijepim ispisivanjem Kur'āna, nastojali su ostvariti duhovni spoj sa samim srcem Božijeg poslanika Muhammeda, a.s. Jer, Kur'ān o sebi svjedoči da je kao Božija Riječ sišao, to jest spušten je (i objavljen) prvo u/ na Poslanikovo srce. To se izričito kaže u suri *al-Baqarah* (II: 97). I tu se nahodi jedan od razloga da Muhammedu, a.s., nije bilo potrebno ovla-

25 Dobar pregled tradicionalnih muslimanskih pogleda na pitanje štampanja Kur'āna vidjeti u: Michael W. Albin, *Printing of the Qur'ān*, objavljeno u: Jane Dammen McAuliffe (urednica), *Encyclopaedia of the Qur'ān*, IV, Leiden-Boston, 2004., pp. 264-276.

26 O ovome smo pisali šire u eseju *Svjetovi Kur'āna*, usp. Enes Karić, *U potrazi za dubinama nebeskog plavetnila (Eseji o vjeri u XXI stoljeću)*, izd. CNS i El-Kalem, Sarajevo, 2014, str. 155-157.

davanje vještinom pisanja. U suri *al-Ankabūt* (XXIX: 48) jasno se niječe da je Muhammed, a.s., ikada svojom desnicom pisao Kur'ān! Za takvo što nije bilo potrebe, jer Kur'ān je spušan i objavljivan u/na njegovo blagoslovljeno srce. Stoga je pisanje Kur'āna desnom rukom po bjelini papira odvažan čin, pobožno djelo, duhovni doživljaj, vrhunaravno osvjedočenje.

Ko desnicom ispisuje Kur'ān u tišini džamijskih kupola, tekijskih samovanja, hanikahskih bdijenja..., taj spaja mnoge svjetove na začudnoj putanji svoga pera. Kaligrafska djela su u milionima primjeraka diljem islamskog svijeta jedno veličanstveno svjedočanstvo duhovne energije uložene u ispisivanje Kur'āna. Kao da se time svjetlo Kur'āna prelamalo kroz kristale slova pisanih raznolikim bojama. Kao da se ispisivanjem cijeloga Kur'āna prepisivao cijeli svijet na stranice jedne jedine Knjige.

Pisanje Kur'āna tako se prisposobljava kreativnom saučestvovanju sa cijelim svijetom. Čovjek kao svijet u malom (*'ālam šagīr*) pisanjem Kur'āna ispisuje cijeli svijet, svijet u velikom (*'ālam kabīr*). Osim što se mnogolika kaligrafska predočavanja Kur'āna stječu u visokim estetskim stilovima i beskrajnoj ugodi za naše ljudske oči, prvi je cilj lijepog pisanja Kur'āna sadržan u *duhovnom zrijenju i disciplini srca*. Kur'ān se ispisuje zdesna ulijevo, desnica ide neprestano ka čovjekovom srcu, ispisivanje svakog slova Kur'āna podsjeća čovjeka na postojanje središta. Stoga se mnogolika pisanja Kur'āna najčešće stječu u posvjedočenju Središta svih svjetova. Jer, pisanjem Kur'āna odbijamo biti na periferiji svijeta.

Pa ipak, vremenom su u tradicionalnim zemljama islama štamparije prihvaćene, a prihvaćene su i raznolike transkripcije kur'ānskog originala na pisma ili grafije koje opslužuju druge jezike i kulture, naročito one latiničke i ćiriličke.

U nekim zemljama zabilježeni su postupni prijelazi u prihvaćanju latiničkog i ćiriličkog pisma tako što se mjestimice prilagođeno arapsko pismo (u Bosni nazvano *arebica*) koristilo za objavljivanje i štampanje knjiga na bosanskom jeziku.

Prema Mahmudu Traljiću²⁷ ova slova *arebice* je, na zahtjev Čauševića i Islamske dioničke štamparije u Sarajevu, domislio i izlio izvjesni Agofefendija Zeronian, štampar iz Plovdiva. To je učinjeno u prvim godinama XX stoljeća.

²⁷ Usp. Mahmud Traljić, *Istaknuti Bošnjaci*, Sarajevo, 1998, str. 53. i dalje.

Traljić kaže da je izlivanjem ovih slova „otklonjena još jedna zapreka na putu prilagođavanja arapskog pisma našem jeziku“.

Naime, Mehmed Džemaludin Čaušević je dobro znao da Bošnjaci u većini ne žele da se odreknu arapskog pisma za koje su ih vezivali sveti razlozi njihove vjere. Da bi se pisalo na bosanskom jeziku a arapskim pismom, Čaušević je naložio Agof-efendiji Zeronianu da izumi i izlije posebna slova i znakove za one glasove kojih ima u bosanskom, ali nema u arapskom jeziku, kao što je P, zatim Ž, Č, Ć itd. I, doista, izlivanjem posebnih znakova to se uspjelo postići. Tako je bošnjački muslimanski svijet čitao islamska štiva na bosanskom jeziku koja su bila pisana tzv. *arebicom*. Naravno, *arebica* je već u startu jedna vrsta djelomične i savremene transliteracije klasičnog arapskog pisma.

Mahmud Traljić²⁸ ukazuje da je u Bosni bilo dosta protivnika ovog Čauševićevog poduhvata. Ovo njegovo pismo nazivano je ne *arebicom*, nego *matufovicom* (od arapske riječi *ma'tūh*, što znači osoba koja je počela zaboravljati). Poruka njegovih protivnika je bila nedvosmislena: Čaušević ovim pismom islam tumači samo onim koji su „senilni“!

Ali, Čaušević je išao naprijed i nije se dao zaustaviti. U svome reformatorskom radu Čaušević je često latinicom ili *latiničkom transliteracijom* navodio pojedine cjeline ili sekvence iz kur'anskog originala, kao i iz Poslanikovih izreka. (To je nakon njega činio Husein Đozo i mnogi drugi bosanskohercegovački alimi). K tome, da bi afirmirao upotrebu bosanskog jezika u svrhu širenja vjerskih tekstova, Čaušević je pokrenuo i kalendar koji se zvao *Mekteb* (on je u ovom kalendaru upravo tom svojom *arebicom* štampao na bosanskom svoj *Ilmihal* ili udžbenik o osnovama islamske vjere, dok je od Ahmed-efendija Mahinić štampao *Sufaru* ili Početnicu arapskog pisma). Čaušević je štampao još neka djela na svojoj *arebici*. Naprimjer, štampao je *Vasijjetnamu* od Birgilija (u bošnjačkom narodu ovo djelo je poznato pod naslovom *Bergivija*). Na *arebici* (a bosanskim jezikom) Čaušević je štampao i poznati spjev posvećen Muhammedu, *alejhi-s-selam*, od hafiza Saliha Gaševića pod naslovom *Mevlud*.²⁹

28 Vidjeti šire Mahmud Traljić, *Istaknuti Bošnjaci*, Sarajevo, 1998, str. 53.

29 Čauševićevi napori urodili su plodom. Kako kaže Traljić: „Do početka Prvog svjetskog rata arebicom je štampano preko dvadeset raznih knjiga od kojih su mnoge uvedene kao udžbenici u mektebima, a kasnije i nekim medresama (*Fikhu-l-ibadat*, *Usuli dinije* od Muhameda Seida Serdarevića). Kasnije će

U Bosni i Hercegovini je uvođenje *arebice* (kao pisma na kojem su objavljivane muslimanske vjerske knjige na bosanskom jeziku) utrlo put sve češćem latiničkom transliteriranju Kur'āna. Pokretanjem islamskih novina i časopisa na latinici (i, rjeđe, na ćirilici) u Bosni i Hercegovini je došlo do sve češćeg objavljivanja dijelova Kur'āna u transliteriranoj formi.

Također, sa objavljivanjem priručne islamske literature (različitih il-mihala, mevluda, dova, itd.) navođenje dijelova Kur'āna u transliteriranoj latiničkoj formi postalo je toliko uobičajeno da se o tome najčešće nisu ni iznosila protivna mišljenja.

I u svijetu su se pojavila mnoga transliterirana izdanja cijeloga Kur'āna ili nekih njegovih dijelova. Poznata su vrlo uspješna izdanja koja napredno donose arapski izvornik, zatim englesku transliteraciju te engleski prijevod. Slične primjere imamo i kad je posrijedi turski jezik te neke druge jezike - npr. francuski, njemački itd.

أنس كاريثش

القرآن التكويني، القرآن في الصدور، القرآن في السطور، كتابة القرآن بالحروف غير العربية

يتناول المؤلف في هذا البحث مسألة أشكال القرآن الكريم وأوجهه. إن مفسري القرآن يذكرون كلا من القرآن التكويني والقرآن في الصدور والقرآن في السطور... هذه العبارات كلها أوجه للأشكال التي يظهر بها القرآن - كلمة الله الخالدة.

ويتناول المؤلف في البحث أيضا مسألة تدوين القرآن الكريم بالحروف العربية وكتابته بالحروف غير العربية من أمثال اللاتينية والسيريلية.

Eternal Qur'an, Oral Qur'an, Written Qur'an, Transcription of the Arabic Text of the Qur'an

By Enes Karić

In this essay, the author discusses the forms or modes of Qur'anic Word, i.e., God's revelation or *kalāmullāh*. Commentaries of the Qur'an mention "Eternal Qur'an," "Oral Qur'an," "Written Qur'an"... All these are different aspects of forms of the Qur'an, the Eternal Word of God.

Also in this essay, the author discusses issues related to the writing of the Qur'an in Arabic, and transcription of the Qur'anic Arabic script in other languages and letters (the Latin, the Cyrillic, etc.).

Muhammed, a.s. zaštitnik dječijih prava

Hfz. Adnan Srebrenica

Dvadeseto stoljeće mogli bismo nazvati stoljećem borbe za ljudska prava. U njemu je donesen veliki broj različitih deklaracija i konvencija o pravima ugroženih kategorija čovječanstva. U tom smislu, nastalo je nekoliko deklaracija i konvencija o pravima djeteta. Održano je na hiljade konferencija, seminara i sastanaka, kako na razinama država tako i na evropskom i svjetskom nivou. Cilj svega toga je vrlo jasan i jednostavan: popravljanje općih prava djeteta na svjetskom nivou.

Međutim prije svih tih deklaracija i konvencija, konferencija i seminara, djelovao je čovjek koji je u praktičnom smislu uradio više nego ijedna grupacija, zajednica, ideologija ili država. Taj čovjek je posljednji Allahov poslanik, Muhammed, s.a.v.s.

Analizom Vjerovjesnikovih, s.a.v.s., riječi i djela stječemo dojam da nije ostao niti jedan segment ljudskog prava a da ga on nije usavršio. Njegov uspjeh naročito dolazi do izražaja kada znamo u kakvom je društvu boravio i djelovao. Svojim zalaganjem, a prije svega ličnim primjerom izgradio je takvu zajednicu za koju Kur'an kaže da je najbolje generacija koja je hodila Zemljom.

Vi ste narod najbolji od svih koji se ikada pojavio: tražite da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćate, i u Allaha vjerujete.¹

¹ Alu Imran, 110.

Gorljivo se borio za prava čovjeka, a posebno za prava djece. Nije dopuštao bilo kakvu vrstu diskriminacije. Naročito je podsticao na odgoj ženske djece. Za uspjeh na tom planu obećavao je ono najljepše – Džennet.

Arapsko društvo prije poslanstva Muhammeda, a.s.

Proučavajući život predislamskih Arapa, uvjerit ćemo se da su živjeli u zajednici koja je zatirala civilizacijska i ljudska prava. Društvo je upalo u takvu situaciju da se vrijednost počela smatrati sramotom, a sramota vrijednošću. Divljaštvo se aplaudiralo, a vrlina je omalovažavana. Nemoral, blud i prostitucija su toliko bili rašireni da mnoga djeca nisu poznavala svoga oca.

Prevara je smatrana normalnim činom. Kockarnice i idolatrija su bili legalizovani. Vladao je plemenski život, te zakon jačega. Žene i djeca skoro da nisu imali nikakvog prava. Žena bi sa brakom postala vlasništvo svog muža, a ni jedna žena nije mogla odbiti muža kojeg bi joj otac odabrao. Muž je ženu čak mogao i da proda na pijaci. Bračno nasilje bilo je veoma rašireno. Po smrti svog muža, žena je mogla biti naslijeđena od strane muževog sina te je mogla postati njegova supruga. Žene nisu imale prava na razvod, kao ni definiranih prava na naslijeđivanje, a sasvim sigurno nisu imale glasa u politici. Muškarac se mogao razvesti bez razloga i ostaviti ženu bez ičega, nije bilo ni ograničenja u broju supruga koje je muškarac mogao imati, ni pravila kako bi se prema njima trebao odnositi. Arapski običaji su uvijek zahtijevali da žene ne smiju imati javnu ulogu u religijskim ili političkim aktivnostima. Također je bila široko rasprostranjena misao o nadmoći muškaraca nad ženama u svim područjima.

Sve nabrojano ukazuje nam da je takvo društvo bilo na dnu ljestvice moralnog ponašanja. Ipak, ništa od spomenutog zla se ne može mjeriti sa ubijanjem ženske novorođenčadi i to na način da su ih žive zakopavali. Žensku djecu smatrali su teretom i konstantnom „prijetnjom“ od siromaštva, bijede i nedaće. Zbog toga su neka plemena imala običaj da se „rješavaju“ te bijede i siromaštva na taj način što su ubijali vlastitu

djecu. I umjesto radosti zbog dobitka djeteta oni su bili razočarani i već su razmišljali na koji način da se oslobode te sramote.

O tome Allah, dž.š., kaže: *I kad se nekom od njih javi da mu se rodila kći, lice mu potamni i postaje potišten, krije se od ljudi zbog nesreće koja mu je dojavljena...*²

Ovakvo društvo bilo je na najnižem stupnju moralnog razvoja. Allahov Poslanik, a.s., dolazi upravo na takav prostor da bi preporodio i uređio život na sasvim novim principima.

Vjerovjesnik, a.s., bio je blag i skroman, uvijek je ispunjavao datu riječ i obećanje. Na njegovom licu bila je prisutna privlačna svjetlost, govor mu je bio tečan i razgovjetan, jezik – rječit, riječi jasne, a objašnjenja jezgrovita. Najviše je od svih posjećivao rodbinu, najljepše se odnosio prema drugima, bio najblaži i najmilostiviji prema svijetu i posjedovao najljepši odgoj i ponašanje. Njegov ahlak bio je prožet Allahovom uputom, Časnim Kur'anom.

Ono što nije lično radio nije ni drugima naređivao da rade. Ashabima je preporučivao dijeljenje, a najviše je dijelio. Govorio im je o potrebi pomaganja siromašnih, siročadi i iznemoglih a najviše ih je pomagao. Podsticao je svoje sljedbenike na ibadet, a svim svojim bićem mu je bio predan. Zabranjivao je loša djela, a lično ih se najviše klonio.

Poslanik, a.s., najbolji je primjer borca za prava čovjeka. Iako mušrici nisu pridavali dovoljno pažnje pojedinim kategorijama ljudi, naročito djeci i ženama, on je znao kako vratiti ono dostojanstvo koje im pripada. Bio je utjeha siročetu, spas i sigurnost prosjaku, zaštita robu, gorljivi zagovornik za prava žene kao majke, supruge, kćerke i sestre. Za sve njih Resulullah, s.a.v.s., bio je uzor u načinu života i ophođenja, kao što Uzvišeni Allah kaže:

*Vi, uistinu, u Allahovom Poslaniku imate divan uzor za one koji se nadaju Allahovoj milosti i nagradi na ahiretu i koji mnogo Allaha spominju.*³

Džabir, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., održao hutbu (oproštajna hutba) u sredini dana tešrika i da je tom prilikom kazao:

² En-Nahl, 58-59.

³ El-Ahzab, 21.

“O, ljudi, vaš Gospodar je jedan, vaš otac je jedan. Nema prednosti Arap nad nearapom, niti nearap nad Arapom, niti crveni nad crnim, niti crni nad crvenim, osim po bogobojznosti (takvaluku).”⁴

Za njega nije bilo razlike između rasa, nacija i boja među ljudima. On je poštovao čovjeka bez obzira odakle dolazi, iz koje je klase i grupe ljudi. Jer svi su ljudi jednaki, a svi vjernici su braća. Bogati nema nikakve prednosti nad siromašnim, niti siromašni nad bogatim, već svako od njih mora dati pravo drugom, bez obzira na njihov status u društvu. To se odnosi i na čovjeka druge vjere, jer različitost religije ne anulira humanost. Jednom prilikom je Poslanik, s.a.v.s., ustao zbog jedne dženaze, pa mu bi rečeno: „O Božiji Poslanice, to je dženaza Jevrejina.“ A on će na to: „Pa zar i on nije ljudsko biće?!“

Primjeri Vjerovjesničke borbe za dječija prava

Pravo na život

“Svako ima pravo na život, slobodu i bezbijednost ličnosti.”⁵

Život je najznačajnija vrijednost čovjeka koja daje osnov i smisao svim ostalim vrijednostima koje čovjek ima. Stoga je u svakom civilizacijskom društvu pravo na život najznačajnije ljudsko pravo. Ako se za ljudska prava može smatrati da su prirodna prava čovjeka onda se to najprije može tvrditi za pravo na život. U tom smislu svi pravni dokumenti kojima se proklamiraju prava građana, odnosno ljudska prava, definišu i potvrđuju ovo pravo, a ustavi savremenih država u odredbama o pravima čovjeka ističu pravo na život kao prvo među pravima građana. Svako proklamirano i priznato pravo ima svoju pravu vrijednost samo onda ako je efikasno pravno zaštićeno.

Ljudski život u islamu je svet. Allah je zabranio krvoproliće i dao mu poseban status čak i u prijašnjim zakonima i svim poslanicama:

Zbog toga smo Mi propisali sinovima Israilovim: ako neko ubije nekoga koji nije ubio nikoga, ili onoga koji na Zemlji nered ne čini – kao da je sve

4 Ahmed b. Hanbel eš-Šejbani, *El-Musned*, El-Mektebu-l-islami, Bejrut, 1983. god., hadis br. 23489.

5 Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, član 3.

*ljude poubijao; a ako neko bude uzrok da se nečiji život sačuva – kao da je svim ljudima život sačuvalo.*⁶

Odnos predislamskih Arapa prema ženskoj djeci je bio sve, osim human. U njihovoj filozofiji života vladalo je mišljenje da rođenje ženskog djeteta u porodici donosi nesreću i izaziva bijedu. Stoga su taj događaj smatrali prokletstvom i nastojali da se „oslobode tog tereta“. Jedna od moralnih zadaća Poslanika, a.s., bila je i ta da vrati dostojanstvo ženskom djetetu. Odgojen u svjetlu kur'anskih poruka, uveliko je u tome uspio. O tome kakav su stav mušrici imali prema novorođenim kćerima najbolje nam govori Uzvišeni Allah:

Oni Allahu kćeri pripisuju – hvaljen neka je On! – a sebi ono što priželjkuju. I kad se nekome od njih javi da mu se rodila kći, lice mu potamni i postaje potišten, krije se od ljudi zbog nesreće koja mu je dojavljena; da li ova-ko prezren da je zadrži ili da je u zemlju zarovi? Kako ružno oni prosuđuju!

Svaki od njih, kad bi čuo predznak da će mu se roditi kćerka, od ljutnje ne bi mogao da se smiri. On je takvu vijest smatrao toliko ružnom da bi poželio da se izgubi, da se sakrije, ili da uđe u neku jazbinu gdje ga niko ne bi vidio, i vjerovao je da mora izabrati jednu od ove dvije opcije, jer to je bila „bruka i sramota“. Kako bi se uspješno „oslobodili nesreće, nedaće i sramote“ pribjegavali su njihovom ubijanju, što je Uzvišeni Allah strogo osudio:

*Ne ubijajte djecu svoju iz straha od neimaštine, i njih i vas Mi hranimo, jer je ubijati njih doista veliki grijeh.*⁸

Allahov Poslanik, s.a.v.s., ubistvo djeteta okarakterisao je kao jedan od najvećih grijeha, tačnije grijeh koji po težini dolazi odmah nakon širka. Prenosi Ibn Mesud, r.a., da je rekao Poslaniku, s.a.v.s.: “O Allahov Poslaniče, koji je grijeh najveći?” Poslanik odgovori: “Da Allahu pripíšeš druga, a On te je stvorio!” Rekoh: “Koji zatim?” On reče: “Da ubiješ svoje dijete, bojeći se da se hrani sa tobom!”⁹

S druge strane, Allahov Poslanik, a.s., ne samo da je spriječio ubijanje djece nego je i podstakao ashabe da ih odgajaju u duhu vjere, obećava-

6 El-Ma'ide, 32.

7 En-Nahl, 57-59.

8 El-Isra', 31.

9 Buharijeva zbirka hadisa, prijevod Hasan Škapur, Odbor IZ Prijedor, 1974. godine

jući za takve postupke najveće nagrade budućeg svijeta. Muslim bilježi hadis od Resulullaha, a.s., da je rekao:

„Ko odgoji dvije kćerke i o njima se brine dok ne odrastu i udaju se, doći će na Sudnjem danu, pa ćemo ja i on biti kao ova dva prsta“, i sastavio je prste.¹⁰

Poslanik, a.s., svojim primjerom je najbolje pokazivao kako treba da se odgajaju ženska djeca s ljubavlju. Aiša, majka vjernika, priča: „Niko nije više sličio Allahovom Poslaniku, neka je mir i blagoslov na njega, u govoru od Fatime. Kad bi mu ona došla, Alejhisselam bi ustao, pozdravio je, poljubio i posjeo pored sebe, a kad bi on došao kod nje, Fatima bi ustala, uzela ga za ruku i pozdravila ga, potom bi ga poljubila i posjela pored sebe. Kad je Alejhisselam ležao u svojoj samrtničkoj postelji, dođe Fatima, on se pozdravi s njom i poljubi je.“¹¹

Djeca su Božiji dar, stoga je Vjerovjesnik poučio svoj ummet kako da postupi kada se nađe dijete u porodici, bilo muško ili žensko. Kesir b. Ubejd prenosi da Aiša, kad bi se u njenoj porodici rodilo dijete, ne bi pitala da li je muško ili žensko, već da li je zdravo. Kad bi joj potvrdno odgovorili, kazala bi: „Hvala Allahu, Gospodaruu svih svjetova.“¹²

Pravo na jednak tretman

„Ljudi se rađaju i ostaju jednaki u pravima“¹³

Poslanik, a.s., nije se zadovoljio samo tim da dječije živote „sačuva“, nego je išao i dalje, a to je vraćanje dostojanstva i potpuna ravnopravnost djece, bez obzira bilo muško ili žensko.

U *Sunenima*, Ahmedovom *Musnedu* i Ibn Hibbanovom *Sahihu* bilježi se hadis od Nu'mana ibn Bešira da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: „Budite pravedni među djecom“, i to je ponovio tri puta.¹⁴

10 En-Nevevi, Jahja eš-Šeref, *Rijadu-s-salihin*: izbor iz djela, preveli: Fuad Sedić i dr., 5. izdanje, Sarajevo, Visoki saudijski komitet za pomoć BiH, 1998. god., str. 72.

11 El-Buhari Muhammed ibn Isma'il, *Knjiga o edebu*, sa arapskog preveo: Armin Abaza, Mostar, Islamski kulturni centar, 2009. god., str. 387.

12 Ibid, str. 497.

13 Deklaracija o pravima čovjeka i građanina, 1979.

14 Ibn Kajjim el-Dževzije, *Ukrasi novorođenčeta*, prevodilac: Ahmed Bečić, Sarajevo, Bookline, 2006. god., str. 169.

Poslanikove riječi koje su ponovljene tri puta su imperativ, jer ono što je suprotno tome je u domenu nepravde, a nepravda nikada ne donosi dobro. Pravednost je obavezujuća u svakom slučaju.

Poslanik, a.s., tražio je apsolutnu pravednost prema djeci. U tom smislu Bejheki bilježi hadis od Zuhrija u kojem kaže da je neki čovjek sjedio s Poslanikom, pa mu je prišao sin, a ovaj ga poljubi i uze u krilo. Potom mu priđe kćerka, i posjede je kraj sebe. Poslanik mu reče: „Nisi pravedan prema njima.“¹⁵

U okviru ove teme potrebno je spomenuti i pravo na nasljeđivanje, jer kod predislamskih Arapa vrijedilo je pravilo da nasljeđivati mogu samo oni koji „konja jašu i sablju pašu“, odnosno već odrasli mladići koji su mogli da doprinose zajednici, pogotovo ratnim pohodima. Djeca kao i žene su bili isključeni iz nasljedstva. Dolaskom islama ovim kategorijama je osiguran udio o ostavštini ostavitelja.

Pravo na odgoj

Odgoj djece iznimno je teška, zahtjevna i slojevita zadaća roditelja koja je bliža pedagoškim parametrima i vrednovanju, a u pravu se javlja kao nadgradnja osnovne brige za zdravlje i život djeteta. S aspekta djeteta ovo je pravo izvorno, posebice s obzirom na to da djeca imitirajući roditelje u njihovim postupcima ostvaruju potrebu za sličnošću i poistovjećivanjem s roditeljima. U toj prirodnoj igri roditelji “daju”, a djeca “uzimaju” obrazac ponašanja, pri čemu je od posebnog utjecaja emotivni faktor.

Odgoj djece u duhu islama je fundamentalno pitanje: roditelja, porodice, rodbine, džemata i ummeta islama. Jedna je od bitnih funkcija Muhammeda, a.s., da bude vjerski i moralni uzor ljudskom rodu do Sudnjeg dana: *Jer ti si, zaista, najljepše čudi*⁶.

To i Poslanik, a.s., potvrđuje sljedećim hadisom: „Odgajao me je moj Stvoritelj i on me je najljepše odgojio.“¹⁷

15 Ibid, str. 170.

16 El-Kalem, 4.

17 Sujuti, *El-Džami'us-sagîr*, Darul-kutubil-ilmijje, Bejrut, 1990. god., str. 25.

Brojne su predaje od Vjerovjesnika, a.s., koje tretiraju odgoj djece, navest ćemo samo neke. Imam Tirmizi u jednoj mursel-predaji bilježi: „Ne može otac ostaviti niti pokloniti svome djetetu ništa vrednije od lijepog odgoja.“¹⁸

Također isti autor bilježi: „Bolje je svakom od vas da odgaja svoje djece nego da svaki dan podijeli po pola s'aa siromasima.“¹⁹

Bejheki bilježi od Ebu Seida i Ibn Abbasa da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: „Kome se rodi dijete, neka mu dadne lijepo ime i neka ga lijepo odgoji, a kada bude vrijeme da se ženi, neka ga oženi, jer ako dostigne punoljetstvo, a ne oženi se i učini grijeh (blud), grijeh je na ocu.“²⁰

Pravo na obrazovanje

“Svaki pojedinac ima pravo na obrazovanje.”²¹

Allahov Poslanik, a.s., učitelj je ummeta. Poznat je slučaj zarobljenika na Bedru koji su svoju slobodu otkupili na taj način što su naučili, svaki od njih, po deset muslimana da čitaju i pišu. Također je jako poznato koliko Kur'an i hadis govore o znanju i nauci, a samim tim što prva objava počinje sa „Ikre“ - uči, čitaj, proučavaj - jasno je kakav je stepen znanja u islamu.

Allah, dž.š., u Kur'anu kaže: *Reci: Zar su isti oni koji znaju i oni koji ne znaju? Samo oni koji pameti imaju pouku primaju.*²²

Allahov Poslanik, s.a.v.s., u brojnim hadisima govori o vrijednosti traženja znanja i učena čovjeka. U tom smislu prenosi Ebu Hurejre, r.a., a bilježi imam Muslim, da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: „Ko krene putem tražeći na njemu znanje, Allah će mu olakšati put ka Džennetu.“²³

Pravo na obrazovanje je jedno od fundamentalnih ljudskih prava. Allahov Poslanik savjetujući Ebu Zerra da traga za znanjem je rekao: „O Ebu Zerre, da poraniš i naučiš jedan ajet iz Allahove Knjige bolje ti je

18 Tirmizi, Ebu Isa Muhammed, b. Isa, *El-Džami'u-s-sahih*, Daru-l-kutubi-l-ilmijje, Bejrut, 1987. god., hadis br. 1952.

19 Ibid, hadis br. 1951

20 Ibn Kajjim el-Dževzijje, *Ukrasi novorođenčeta*, str. 168.

21 Opća deklaracije o ljudskim pravima, članak 26.

22 Ez-Zumer, 9

23 El-Munziri, *Et-Tergibu ve-t-terhibu: poticaji i upozorenja*, prijevod: Sulejman Topoljak, Sarajevo, Bookline, 2004. god., str. 23.

nego da klanjaš sto rekata. A da poraniš i naučiš neko pitanje iz neke naučne oblasti, radilo se po njemu ili ne radilo, bolje ti je nego da klanjaš hiljadu rekata.“²⁴

Sam Vjerovjesnik, s.a.v.s., u svakoj je prilici nastojao da prenese znanje, naročito mlađim osobama, jer je znao da će to znanje biti uspješno usvojeno, a kasnije i dalje prenošeno.

Poznat je slučaj kada Poslanik, a.s., poučava Abdullaha ibn Abbasa vrlo značajnim riječima vjere: „O mladiću, ja ću te podučiti nekim stvarima: Čuvaj Allahove propise, pa će Allah tebe sačuvati, pridržavaj se Njegovih naredbi i zabrana, pa će Allah uvijek biti uz tebe! Kada nešto išćeš, išći od Allaha i kada pomoć tražiš, traži je od Allaha! I znaj, kada bi se čitav ummet/svijet sakupio da ti neku korist priušte, neće ti moći pomoći, osim u onom što ti je Allah propisao, i kada bi se svi sakupili da ti neku štetu nanesu, neće ti moći nauditi osim u onom što ti je Allah propisao. Pera su dignuta i tinta se već osušila.“²⁵

Abdullah ibn Abbas je ashab kome je prilikom rođenja Poslanik, a.s., proučio dovu za napredak i uspjeh u nauci: „Gospodaru moj, pouči ga propisima vjere i pouči ga tumačenju Kur’ana“, stoga je on nakon Resullaha bio najbolji tumač Allahove knjige.

Pravo na igru

Roditelji trebaju naći i priliku i vremena poigrati se sa svojom djecom, kao što je to činio naš najveći uzor Allahov Poslanik, a.s., sa svojim unucima Hasanom i Husejnom, r.a. Omer b. el-Hattab, r.a., prenosi da je jednom prilikom došao Vjerovjesniku, a.s., i zatekao na njegovim leđima Hasana i Husejna, r.a., kako jašu pa je primijetio: „Divne li jahalice ispod njih“, a Poslanik, a.s., na te njegove riječi dodao je: „Divni li su konjanici njih dvojica!“²⁶

Poslanik, s.a.v.s., je podsticao djecu na korisne i zdrave dječije igre, te kod njih razvijao takmičarski duh. U tom smislu Abdullah b. Haris, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., poredao Abdullaha, Ubejdullaha i

²⁴ Ibid, str. 29.

²⁵ Tirmizi, Ebu Isa Muhammed, b. Isa, *El-Džami’u-s-sahih*, hadis br. 2516

²⁶ El-Hajsemi, Nuruddin Ali b. Ebi Bekr, *Medžme’uz-zeva’id ve menbe’ul-feva’id*, Tabe’a-l-Kudsi, Kairo, 1353.H., 9/182.

druge Abbasove sinove rekavši im: „Ko prvi stigne do mene, dobit će to i to!“ Kada bi stigli do cilja, sjedali su mu na leđa i grudi, a on ih je uzimao i ljubio.²⁷

Analizom Poslanikovich, a.s., hadisa dolazimo do nepobitnih argumenata o njegovom podsticaju na jačanju dječijeg tijela i konstrukcije. Posebno je ukazivao na značaj streljaštva, plivanja i jahanja. Imam Munziri bilježi predaju od Poslanika, a.s., da je rekao: „Sve izlazi iz okvira zikra, izuzev četiri stvari: čovjekovo precizno gađanje, dresiranje i pripremanje konja, zabavljanje i igranje sa svojom porodicom i učenje plivanja.“²⁸

Pažnja prema siročadima

Staranje o siročadi te ljubav i briga o njima je jedno od najplemenitijih djela. U čovjekovom životu postoje praznine i nedostaci koji se ne mogu nadoknaditi ni na koji način, osim putem ljubavi i prijateljstva, a za tim najviše osjećaju potrebu siročad, jer su oni zbog gubitka oca ili majke udaljeni od izvora ljubavi i pažnje i više od svega trebaju nježnost i ljubav. Za ispunjenje ove osjećajne i duhovne potrebe, htjeli – ne htjeli, oni čekaju odgovor. S druge strane, njihovo postojanje u svakom društvu je neizbježno, jer nijedno društvo nije bez tegobnih dešavanja.

Božiji Poslanik, s.a.v.s., koji je nosilac poruke milosti i milost svjetovima, i sam je iskusio gorak okus bivanja siročetom i zato je bio veoma zaokupljen bavljenjem ovom temom. Različitim objašnjenjima u raznim prilikama je poticao muslimane da dobro paze siročad i naređivao im je da se staraju o njima. Allah, dž.š., osuđuje džahilijetsko ponašanje prema siročadima te veli: *A nije tako! Vi pažnju siročetu ne ukazujete, i da se puki siromah nahrani – jedan drugog ne nagovarate!*²⁹

Vođen ovim i drugim kur'anskim uputama Poslanik, s.a.v.s., posebnu je pažnju posvetio siročadima. I sam je vrlo rano ostao bez roditelja, te je dobro poznao stanje u kojem se nalazila ta populacija. Stoga su njegova nastojanja vrlo često usmjerena na tu stranu. Govorio je, upućivao,

27 Ahmed b. Hanbel eš-Šejbani, *El-Musned*, 1/214.

28 Munziri, *Et-Tergibu vet-terhib*, tom II, hadis br. 5, str. 278.

29 El-Fedžr, 17-18.

motivisao ashabe da iskažu najveći stupanj dobročinstva prema jetimima.

Sehl b. Sa'd prenosi da je Vjerovjesnik, neka je mir i blagoslov na njega, rekao: "Ja i skrbnik za siročiće u Džennetu ćemo biti ovako", pokazavši kažiprst i srednji prst.³⁰

Aiša priča: "Dođe mi žena s dvije curice proseći, ali imadoh samo jednu hurmu. Dadoh joj je, a ona je podijeli svojim kćerkicama i iziđe. Kad je došao Vjerovjesnik, neka je mir i blagoslov na njega, ispričah mu za nju, pa reče: 'Ko preuzme starateljstvo nad ovakvim curicama, ako bude dobar prema njima, one će mu biti štiti od vatre.'³¹

عدنان سربرينيتسا

محمد عليه السلام حاميا لحقوق الأطفال

إن القرن العشرين نستطيع أن نسميه قرن الكفاح في سبيل حقوق الإنسان إذ قد أصدر فيه عدد كبير من مختلف أنواع التصريحات والاتفاقيات المتصلة بحقوق الفئات البشرية المهتدة ومن ضمنها عدد من التصريحات والاتفاقيات الخاصة بحقوق الأطفال.

ولكن، قبل كل هذه التصريحات والاتفاقيات والمؤتمرات عاش إنسان فاقت إنجازاته العملية في هذا المجال كل ما عملته أية جماعة أو جمعية أو إيديولوجية أو دولة. هذا الإنسان هو خاتم الأنبياء والمرسلين محمد عليه الصلاة والسلام، وهذه المقالة تناول عمله في سبيل حماية حقوق الأطفال.

Muhammad, a. s., - A Protector of Children's Rights

By Hfz. Adnan Srebrenica

The twentieth century could be called the century of the struggle for human rights. There were a number of different declarations and conventions on the rights of vulnerable categories of mankind adopted in this century. In this sense, several declarations and conventions on children's rights have emerged.

But before all these declarations and conventions, conferences and seminars, there were a man who for all practical purposes did more than any group, community, ideology or state. That man was the last messenger of Allah, Muhammad, s.a.w.s. This is a paper on his engagement to protect children's rights.

³⁰ El-Buhari Muhammed ibn Isma'il, *Knjiga o edebu*, str. 65.

³¹ Ibid, str. 64.

Šta poučavamo, a šta smo naučili djecu?

*Kada od Allaha molite Džennet,
tražite Firdevs... (Hadis)*

Dr. Nezir Halilović

stručni saradnik za vjeronauku u Vjerskoprosvjetoj službi Rijaseta
nezirhalil@yahoo.com

Sažetak

Ishodi učenja su jedno od fundamentalnih pitanja aktuelnih edukacijskih znanosti. Kod ishoda učenja prvi korak je jasno ih definirati, drugi pravilno ih implementirati u nastavnom radu, treći izmjeriti njihovo ostvarenje, a četvrti analizirati rezultat istog i dati preporuke za naredni period. U ovom radu je predstavljena ta metodologija na primjeru islamske vjeronauke i ona najbolje govori o rezultatima našeg rada.

Ključne riječi: učenje, ishodi učenja, nastava, testiranje

Uvod

U hadisu koji smo naveli poslije naslova Allahov Poslanik, a.s., nas uči da kada su u pitanju vrijedne i značajne stvari, nema prostora za lažnu skromnost, nego da treba težiti najvećim rezultatima. Džennet je nesumnjiva onosvjetska vrijednost, međutim, da li smo u dovoljnoj mjeri svjesni ovosvjetskih vrijednosti i ciljeva kojima težimo ili trebamo težiti. U slučaju da nismo svjesni da u edukacijskom procesu koji realiziramo u našim mекtebima, medresama, fakultetima i na vjeronauci težimo da

mlade generacije što bolje nauče i razumiju islam, onda se na nas definitivno odnosne riječi Luisa Kerola, virtouzno napisane u njegovom djelu *Alisa u zemlji čuda*: „Kada ne znaš kuda ideš, svejedno je kojim putem ćeš krenuti!“. Međutim, pitanje želje je samo startna pozicija, a pitanje cilja, tj. postignutog, potpuno druga.

Pitanje ishoda učenja jedno je od fundamentalnih pitanja savremenih edukacijskih procesa u svim naprednim društvima današnjice. O koliko značajnom pitanju se radi govori i činjenica da zemlje članice OECD-a u nekoliko posljednjih godina čine stanovite napore na polju razumijevanja ovog problema. Stav OECD-a u pogledu edukacije kristalno je jasan i potpuno kompatibilan s učenjima islama. Obrazovanje, na društvenom nivou, igra važnu ulogu u ostvarivanju ekonomskog rasta, dok na pojedinačnom nivou igra važnu ulogu u uspješnom zaposlenju i životu svakog pojedinca. Međutim, kada se problem edukacije konkretizira na „društvene ishode učenja“, odnosno ishode učenja koje od edukacije traži, očekuje i verificira, društvena zajednica - u našem slučaju Islamska zajednica - onda uglavnom dolazimo do praznine u dosadašnjim pristupima ovim pitanjima.

Društveni ishodi učenja – DIU, odnosno engl. *Social outcomes of learning* – SOL, u organizaciji OECD-a je projekat koji je započeo 2005. godine u saradnji sa Centrom za obrazovna istraživanja i inovacije (CERI) i utemeljen na međunarodnim indikatorima OECD-a¹ i od tada se konstantno razvija. Dosadašnji rezultati istraživanja ukazuju da je opći nivo edukacije neprohodan te da je isti polazna osnova za brojna pitanja, unapređenje zdravlja, aktivniji društveni angažman itd., međutim, isto tako su pokazali da ne postoji jednostavna veza između ovih elemenata te da investicije u obrazovanje ne znače automatski i bolje zdravlje i aktivniji pristup građana i sl. (OECD, 2010), odnosno da je korelacijska povezanost među njima jako niska. Isto se odnosi i na vjersku edukaciju, samo njeno realiziranje ne znači nužno i vjerski educirane, a pogotovo ne moralne građane duboko ubijeđene u vrijednosti vjere.

Pa ipak, prva stepenica u razvoju svakog pojedinca je znanje. U Kur'anu se nalazi mnoštvo ajeta koji ukazuju na znanje kao, npr.:

¹ Vidi više na www.oecd.org/edu/socialoutcomes

Zar su isti oni koji znaju i oni koji ne znaju? Samo oni koji pameti imaju pouku primaju... (Ez-Zumer, 9)

Na ovaj kur'anski upit većina će odlučno odgovoriti da nisu isti i ustvrdit će da svi **želimo da** djeca znaju te da to i radimo, tj. da poučavamo sve one koji ulaze u proces islamske edukacije. Međutim, sasvim drugo pitanje je šta smo od toga realno postigli, odnosno koliko su nam se želje ostvarile.

Zbog toga, fokus ovog rada je na konkretnim pokazateljima „šta su naši muallimi i vjeroučitelji proizveli kod učenika tokom procesa islamske edukacije“. Da bismo došli do odgovora na ovo pitanje, analizirano je na stotine testova koje su polaznici vjeronauke (a i mekteba) popunjavali tokom kantonalnih i regionalnih takmičenja iz islamske vjeronauke u periodu 2012-2014. godina.

Razumijevanje ključnih pojmova

U svim naukama na početku svakog istraživanja neophodno je definirati ključne pojmove. Kod nas su to sljedeći:

OBRAZOVNI SISTEM I ISHODI UČENJA - jedan je od najzačajnijih društvenih sistema. Njegov doprinos aktuelnom stanju društva i perspektivama razvoja je više nego očigledan. Dvije prednosti obrazovnog sistema su najočiglednije: obrazovni sistem svakom pojedincu **čini dostupnim znanja i vještine potrebne za učešće na tržištu**, s jedne strane, a s druge strane *glavni je faktor socijalizacije u društvu*. Nimalo slučajno se nije raširila izreka „ako želite vidjeti buduće stanje nekog društva, zavirite u njihove škole“.

Sve navedeno su razlozi zašto se u svim naprednim društvima svijeta sve veći iznosi novca ulažu u formalno i neformalno obrazovanje, zašto se permanentno revidiraju nastavni planovi i programi i preispituju modeli nastave. Sva ozbiljna društva današnjice svaki uloženi dolar, euro, jen... prate fundamentalnim pitanjem: „Da li se to ulaganje isplati?“ Da li su resursi (ljudski, finansijski, materijalni...) uloženi u obrazovanje adekvatno raspoređeni i da li kao takvi donose očekivane rezultate. Tako dolazimo do *suštine pojma ishoda učenja* koje možemo jednostavnim

riječima predstaviti kao „evidentirana i verificirana očekivanja i zahtjevi društva u pogledu realizacije obrazovnih procesa nastave i učenja“.

Tek iz ove pozicije možemo vidjeti kakvo je stanje obrazovnog sistema koji se održava tek tako, čisto samo porad sebe, i u kakvom položaju je svako društvo i zajednica, pa makar bila i vjerska, ako u današnje vrijeme nema jasno definirane ishode učenja. Blagodati formalne edukacije su ogromne. Kvalitetno organizirana formalna edukacija je glavna odrednica otvaranja životnih mogućnosti za svakog pojedinca. Osim toga, obrazovanje je najučinkovitiji faktor u otklanjanju društvenih nejednakosti i prevazilaženja nepovoljnih okolnosti naslijeđa i odrastanja u siromaštvu.

Na opću radost čovječanstva, znanje se ne može naslijediti kao materijalna bogatstva niti se može gotovo kupiti, već ga svi zainteresirani moraju na isti način (samo napornim radom i učenjem) steći. Pored svega navedenog, obrazovanje u najvećoj mjeri doprinosi identifikaciji pojedinaca kao članova društva i porodice te ima nemjerljivu ulogu u održavanju i razvoju društvene kohezije.

UČENJE – je temeljni pojam edukacije i označava psihički proces pomoću kojega se odvija svako obrazovanje, izobrazba i odgajanje. To je proces sticanja razmjerno trajnih promjena subjekta, koje su rezultat njegove psihičke aktivnosti. (Pastuović, 1999) Učenje je strogo individualni proces mijenjanja ličnosti i njenog prilagođavanja novonastalim uvjetima i situacijama. Učenje je najširi koncept što obuhvaća nena-mjerno, tzv. prirodno ili spontano učenje te organizirano učenje koje je u temelju i obrazovanja i odgajanja.

Prema stupnju organiziranosti edukacije moguće je razlikovati školovanje od neškolskog obrazovanja/odgoja koje može biti formalno i informalno. (Dohmen, prema Pastuović, 1999). U zadnje vrijeme učenje se sve više dijeli na formalno (uglavnom unutar školskog sistema koje rezultira javnom ispravom o završenom stupnju i vrsti edukacije), neformalno (također organizirano učenje, ali se provodi izvan redovnog školskog sistema, npr. mektebska nastava) i informalno (bitno odsustvo vanjske organizirane pomoći osobi koja uči, ali i to da ona ipak uči organizirano, tj. namjerno i planski).

NASTAVA – je „naučno zasnovan i sistematski organizovan institucionalni odgojno-obrazovni rad namijenjen učenicima“ (Čatić, 2003: 108). Glavni cilj i funkcija nastave je postizanje uspjeha u učenju a nastavu u ovom radu razumijevamo kao plansko i organizirano kreiranje stimulativne sredine za poboljšanje procesa učenja u skladu sa aktuelnim vremenom.

NASTAVNIK=MUALLIM – osoba kojoj društvo i prosvjetne vlasti priznaju da je kvalificirana za obrazovanje i odgajanje djece, omladine i odraslih. Kvalifikacije za ovaj posao stiču se završavanjem odgovarajućih škola za pripremanje nastavnika. Nastavnik ostvaruje društvene ciljeve i zadatke odgoja pružajući učenicima teorijska i praktična znanja i umijeća, formirajući kod njih pravilan pogled na svijet, razvijajući njihov karakter i crte ličnosti kao i društvenu aktivnost. On djeluje ne samo u pravcu postizanja određenih rezultata u radu i učenju već i u podsticanju i razvijanju brojnih pozitivnih osobina svojstava i oblika ponašanja svojih učenika.“ (Pedagoška enciklopedija; 1989: 103)

Za ovaj poziv nastavniku treba široko obrazovanje, a razvoj društva neprekidno mu nameće potrebu za permanentnim učenjem i usavršavanjem te kontrolu rezultata koje postiže u svom nastavnom radu.

Metodologija istraživanja

Problem i predmet istraživanja:

Tokom vjeronaučne (a i mektebske) nastave učenicima se nudi mnoštvo sadržaja. Među najznačajnijim sadržajima koji se nude kroz mektebsku i vjeronaučnu nastavu je - usvajanje 33 šarta. Međutim, nepoznanica je koliko se u tome realno uspijeva. U ovom radu je izmjereno koliko su učenici uspješno usvojili jedan od 33 šarta, tj. koliko nam učenici završnih razreda osnovne škole i prvih razreda srednje škole znaju klanjati. Kao osnova za istraživanje uzeti su zvanični rezultati kantonalnih i regionalnih takmičenja koja su realizirana popunjavanjem testova znanja od strane takmičara koji su došli kao predstavnici svojih škola.

Značaj istraživanja – Praktični značaj ovog istraživanja je u tome što osigurava realan uvid u efikasnost i efektivnost nastavnog rada naših

vjeroučitelja, razotkriva prednosti i nedostatke tog procesa te daje prostora da davanje naučno utemeljenih preporuka za poboljšanja.

Cilj istraživanja – Cilj istraživanja je utvrđivanje rezultata usvajanja znanja o namazu kod polaznika vjeronaučne nastave.

Zadaci istraživanja su:

Utvrditi koliko su učenici usvojili znanja o načinu obavljanja namaza.

Utvrditi da li postoji statistički značajna razlika u odgovorima između pitanja različitih nivoa složenosti, tj. kada se pita samo za jedan namaz i kada se pita za više namaza.

Utvrditi koliko učenika zna Kunut-dovu koja je sastavni dio namaza.

Hipoteza istraživanja - Glavna hipoteza ovog istraživanja je da učenici na takmičenjima znaju pravilno obavljati namaz, dok hipoteza koja će biti statistički dokazivana glasi: Ne postoji statistički značajna razlika između rezultata koje učenici iskazuju o namazu bez obzira na nivo složenosti pitanja. Alterativna hipoteza je da postoji ta razlika.

Uzorak istraživanja - čine 219 učesnika (72 muška i 174 ženskih) kantonalnih i regionalnih takmičenja iz islamske vjeronauke, 8. i 9. razreda osnovne škole i 1. razreda srednje škole, iz raznih dijelova naše zemlje: Travnika, Bihaća, Banje Luke, Sarajeva, tokom 2012, 2013. i 2014. godine. Rezultati testova znanja sa svakog od takmičenja iscrpno su analizirani. S obzirom da se radi o najboljim polaznicima vjeronauke sa školskih i općinskih nivoa, u pitanju je izuzetno reprezentativan uzorak.

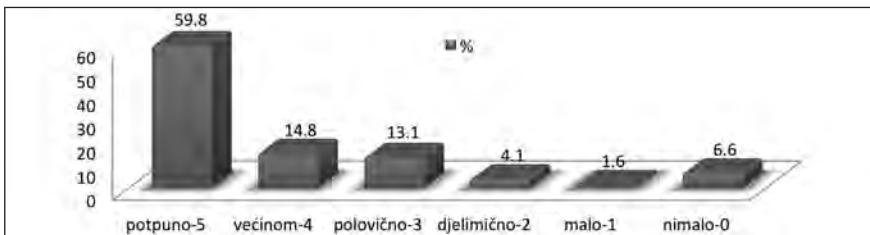
Metode tehnike i instrumenti istraživanja - S obzirom da su podaci prikupljeni od većeg broja ispitanika, u ovom radu je korištena analitičko-deskriptivna i statistička metoda, a od tehnika, korištena je tehnika testiranja primjenom baždarenih testova. Testovi su baždareni u ranijim takmičenjima. Sva takmičenja su bila javna i pod nadzorom pedagoških zavoda, muftijstva i Vjerskoprosvjete službe Rijasetu. Testovi su se sastojili od 30 pitanja (10 pitanja tipa Da-Ne, 10 pitanja tipa A-B-C-D, i 10 pitanja tipa dopuni). Pitanja o poznavanju namaza, su bila identična za učenike iz određene kategorije uzorka.

Rezultati i diskusija

Pitanja o namazu u testovima su postavljena na tri nivoa složenosti i tako su i analizirana. Prvo su analizirani testovi u kojima se nalazilo pitanje o samo jednom konkretnom namazu (sunneti jacije), u drugoj grupi testova postavljeno je pitanje šta se uči u namazu u više različitih namaza, a u trećem slučaju, umjesto pet traženih polja od kojih je svako nosilo po jedan bod, kriterij je pojačan i tražilo se deset odgovora o učenju u namazu od kojih je svaki nosio 0,5 bodova. Rezultati su sljedeći:

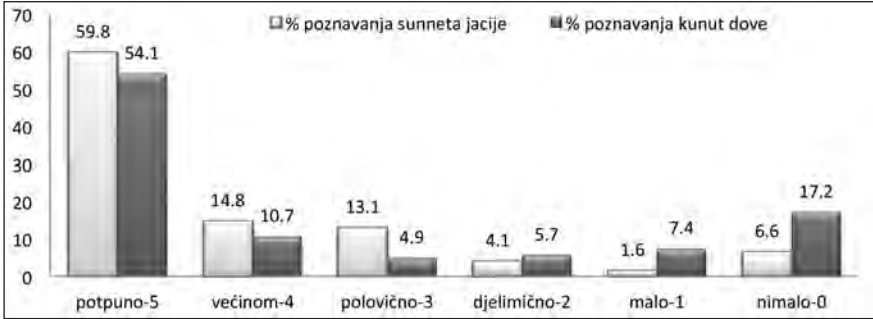
I nivo složenosti: upit o samo jednom namazu (sunneti jacije)

Tokom 2012. i 2013. godine u testovima za kantonalna i regionalna takmičenja iz vjeronauke učenicima je ciljano postavljeno pitanje o tome šta se uči na sunnetima jacija-namaza, tj. šta se uči na 1., 2., 3., i 4. rekatu te na prvom sjedenju. Tokom ovog perioda na ovo pitanje su odgovorila 122 učesnika takmičenja iz 8 razreda (41 muški i 81 ženski), a rezultati su sljedeći:

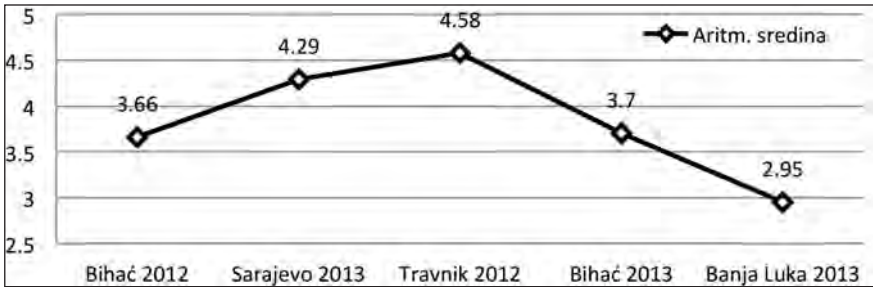

Dakle, od 122 najbolja takmičara sa školskih i općinskih takmičenja koji su došli na nivo kantonalnih i regionalnih takmičenja - 59,8 % zna ispravno klanjati jacija-namaz. S obzirom da se radi o namazu, dakle 40,2 % takmičara ne zna ispravno klanjati, a od tog broja 33,6 % ima djelimična znanja o načinu klanjanja navedenog namaza, dok 6,6 % takmičara uopće nije ni pokušalo odgovoriti na ovo pitanje i nema nika-kva znanja o tome.

S ovim rezultatima korespondiraju i rezultati poznavanja Kunut-dove koja se uči na vitrima jacija-namaza. Na istom uzorku rezultati su sljedeći.

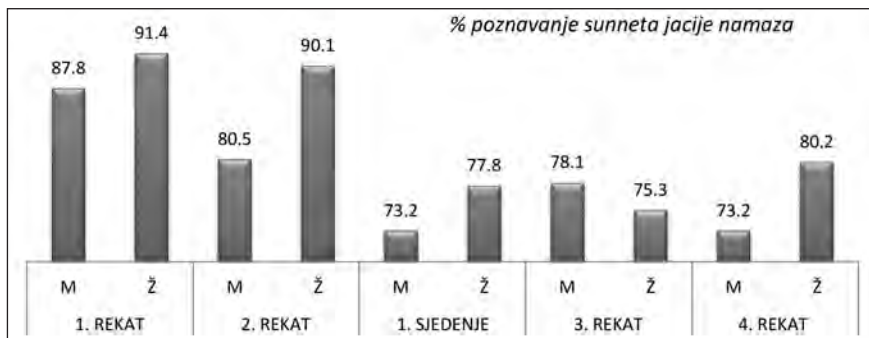

Rezultati ukazuju da oni koji znaju šta se uči na jacija-namazu, uglavnom ispravno znaju proučiti i Kunut-dovu, s tim da je znatno veći procenat onih koji nisu ni pokušali odgovoriti na ovo pitanje. Kada se analizira po područjima, tj. s kojeg područja učenici najbolje znaju način klanjanja, stanje je sljedeće:

Rezultati jasno ukazuju da najbolje znanje o načinu obavljanja imaju učesnici takmičenja s područja travničkog muftijstva, odnosno Srednjo-bosanskog kantona.

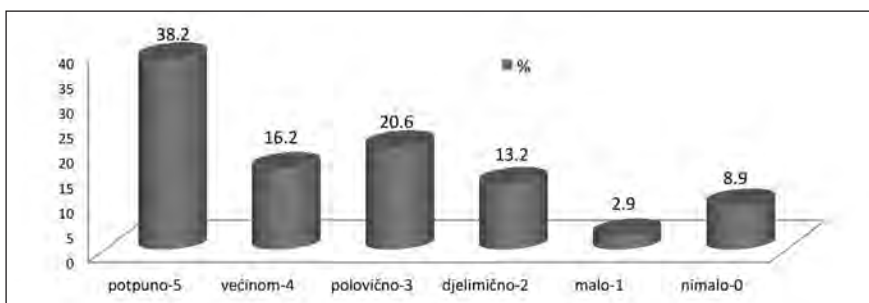
Osim toga, analizirano je i šta od konkretnog namaza takmičari najbolje znaju, odnosno u čemu najviše griješe, što zorno prikazuje sljedeći grafikon:

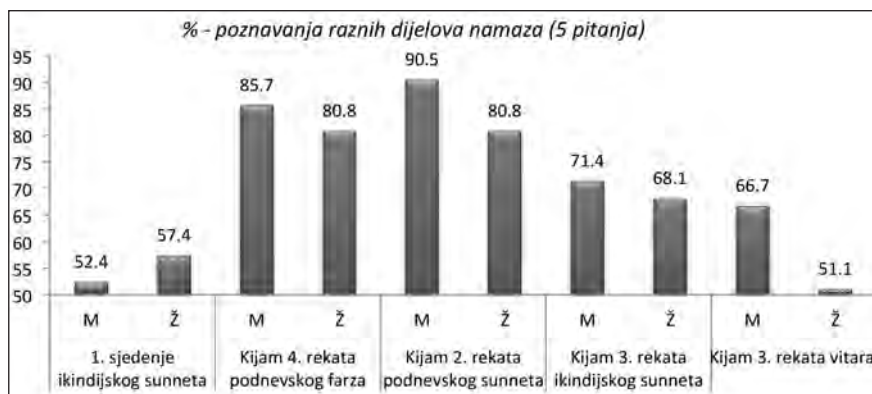
Rezultati ukazuju da su rezultati muških i ženskih takmičara dosta ujednačeni, te da učenici najbolje poznaju šta se uči na prvom rekatu, a da najviše griješe u pogledu šta se uči na 1. sjedenju u namazu.

II nivo složenosti: upit o više različitih namaza

Kada je kriterij ispitivanja poznavanja namaza pooštren i kada se u jednom od pitanja tipa dopuni od 68 učenika 9. razreda (21 muških i 47 ženskih) sa takmičenja u Sarajevu u 2013. i 2014. godini, tražilo se da navedu šta se uči na kojem dijelu od više različitih namaza, došlo se do sljedećih rezultata:

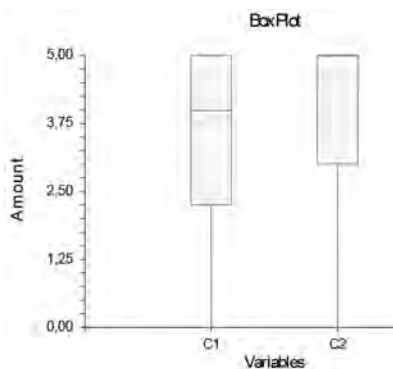
Grafikon ukazuje da je sa pooštavanjem kriterija došlo i do opadanja procenta potpunog poznavanja načina obavljanja namaza, te je u odnosu na 59,8 % učenika 8. razreda koji su potpuno znali kako se kanjaju sunneti jacija-namaza procenat opao na 38,2 učenika koji su potpuno znali odgovor na to pitanje. Podaci su dalje analizirani i grafikon zorno odslikava realno stanje.

Rezultati jasno ukazuju na neujednačena znanja učenika u poznavanju namaza, kada im se postave pitanja iz različitih dijelova različitih namaza. U odnosu na prethodne rezultate, jasno se uočava prisustvo mehaničkog učenja kao dominantnog obilježja vjerske nastave kada je u pitanju poznavanje šarta. Da bi se uvidjelo da li se ovi podaci mogu generalizirati i primijeniti na veće skupove, pristupilo se statističkoj analizi unesenih podataka. Rezultati su:

t-Test: Two-Sample Assuming Unequal Variances

	Variable C1	Variable C2
Mean	3,470588	4,07377
Variance	2,551361	2,101951
Observations	68	122
Hypothesized Mean Difference	0	
df	128	
t Stat	-2,57786	
P(T<=t) one-tail	0,005537	
t Critical one-tail	1,656845	
P(T<=t) two-tail	0,011074	
t Critical two-tail	1,978671	

Dakle, rezultati statističke analize na nivou značajnosti **Alpha=.050**, s obzirom da je t Critical one-tail = 1,6568 i izlazi van opsega t Stat = -2,577, ukazuju da postoji statistički značajna razlika između rezultata na pitanja različitih nivoa složenosti, tj. kada učenike pitamo samo za

jedan namaz i kada učenike pitamo o više različitih namaza, čime se Ho odbacuje, a prihvata se alternativna hipoteza. Na osnovu toga, sa statističkom vjerovatnoćom od 95 % može se predvidjeti da se slični rezultati mogu očekivati i u drugim sličnim ispitivanjima.

Ovi rezultati nedvojbeno dokazuju postojanje mehaničkog učenja u islamskoj edukaciji kao i slabije snalaženje učenika u slučajevima kada rješavanje zadataka zahtijeva dodatne intelektualne napore.

III nivo složenosti: upit sa više pitanja o više različitih detalja

Kada je na Kantonalnom takmičenju u Sarajevu 2014. za učenike srednje škole dodatno pooštren kriterij poznavanja namaza te se umjesto pet traženih detalja zatražilo deset i to iz poznavanja različitih dijelova namaza, došlo se do zabrinjavajućih podataka o kojima govori sljedeća tabela:

2. takmičenje za 1. razred srednje škole u Kantonu Sarajevo		
Osvojeno bodova	f	%
potpuno-5	4	13,8
većinom-4	7	24,1
polovično-3	3	10,3
djelimično-2	6	20,7
malo-1	4	13,8
nimalo-0	5	17,3
Sum	29	100
Arit. sredina	3,2	

Iako se radilo o zahtjevnom testu, koji je rješavalo 10 muških i 19 ženskih takmičara, na istom je potpuno poznavanje namaza pokazalo samo 13,8 % učenika. S obzirom da je namaz ispravan jedino ako se obavlja pravilno, ovi podaci su više nego zabrinjavajući i nalažu hitnu intervenciju svih vjeroučitelja, ali i muallima u ovom pogledu.

Analizom šta učenici najbolje (ne)znaju o namazu došlo se do sljedećih rezultata.

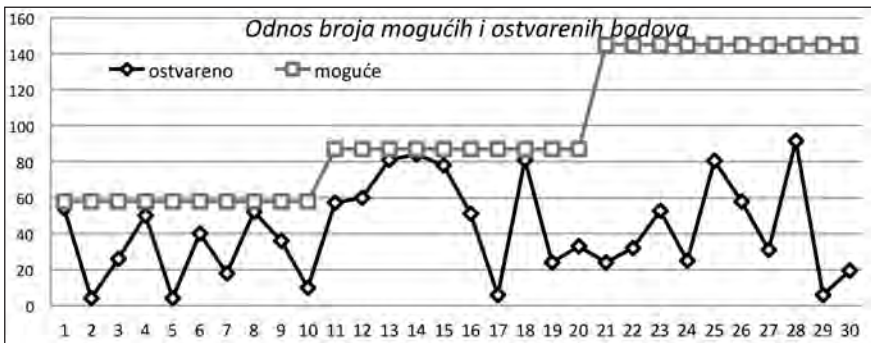
Grafikon zorno ukazuje da učenici najbolje poznaju šta se uči na ruku'u i sedždi, ali s obzirom da se isto uči na svim namazima, i ovi re-

zultati bi trebali biti znatno bolji, tim prije što su u pitanju najbolji predstavnici iz svojih škola.

Na kraju je analiziran i odnos bodova koje su učenici postigli na takmičenju u svakom od 30 pitanja:

Grafikon otkriva da se u testu nije nalazilo nijedno pitanje na koje niko od učenika nije znao odgovor, kao ni pitanje na koje su svi znali

odgovor. Zanimljivo je da su učenici upravo u pogledu pitanja o namazu (pitanje broj 28) pokazali najbolje znanje i postigli najveći broj bodova (91,5)!!!

Da ne bude zabune, učenicima je ostavljena prilika da iznesu svoje komentare o takmičenju, testu i pitanjima i ovo su najčešći komentari:

Test je mašallah. Ima dosta dobrih i teških pitanja o kojima treba razmisliti.

Test je bio dosta intrigantan! :) Zanimljivo.

Test je bio poprilično težak. Test na nivou gimnazije.

Takmičenje je u redu. Sve je fino organizovano, a test nije toliko težak koliko sam očekivala.

Čast mi je bila učestvovati u ovom takmičenju.

Zaključci

Rezultati ovog istraživanja omogućavaju donošenje sljedećih zaključaka:

Nastavni plan i program vjeronauke ima jasno definirane ishode učenja (za razliku od mektebske nastave) i ovi rezultati pokazuju realizaciju i usvojenost od strane učenika samo jednog od tih ishoda;

U vjerskoj edukaciji još uvijek je prisutno mehaničko učenje, pogotovo u pogledu fundamentalnih pitanja (33 šarta), te se uočava znatno slabije snalaženje učenika čim se izmijeni tip zadatka ili pojača kriterij, što nalaže promjene u načinu poučavanja šartima;

S obzirom da su u pitanju najbolji predstavnici sa školskih i općinskih takmičenja, realno stanje je još lošije kod ostalih učenika;

Vjeronauka se ustabilila kao redovni školski predmet i u komentarima na iste testove učenici iskazuju zadovoljstvo tim predmetom kao i radom svog vjeroučitelja, međutim, osim redovnosti u nastavi i zadovoljstva, obaveza vjeroučitelja, kao i muallima i muderrisa, je da učenike poduče konkretnim znanjima, a poznavanje namaza je bez alternative.

Većina učenika iz ovog uzorka osim vjeronauke pohađa i mektebsku nastavu te se ovi rezultati uglavnom odnose i na rezultate mektebske nastave.

Rezultati ovog istraživanja postavljeni su izuzetno rigorozno jer je fokus samo na najboljim rezultatima, a djelimično poznavanje je realnost školskog života u većini predmeta te je ovaj rad samo poticaj svima za još revnosniji rad i djelovanje.

Literatura:

- Ćatić, R. (2003), *Osnovi didaktike*, Zenica
- Marsh, C. (1994), *Kurikulum: temeljni pojmovi*, Zagreb, Educa
- OECD (2010). *Razumevanje društvenih ishoda učenja*, Beograd, Zavod za udžbenike-Sl. Glasnik.
- Pastuović, N. (1999), *Edukologija*, Zagreb, Znamen
- *Pedagoška enciklopedija* I i II (1989), u redakciji Nikole Potkornjaka i Pere Šimleše
- www.oecd.org/edu/socialoutcomes

نذير خليلوفيتش

ما الذي نلقيه للأطفال من الدروس وما الذي يستوعبونه من العلوم

تعد مسألة محاصيل الدراسة من المسائل الأساسية للعلوم التعليمية الراهنة. وإن أول خطوة فيما يتعلق بمحاصيل الدراسة تعريفها بشكل واضح والثانية تطبيقها الصحيح في العمل الدراسي والثالثة قياس مدى تحقيقها وأما الرابعة فتحليل النتائج وتقديم التوصيات للفترة الدراسية المقبلة.

هذه المقالة تم فيها تقديم المناهج المذكورة على مثال مادة التعليم الإسلامي وهي أحسن إشارة إلى نتائج عملنا. ومما يتبين بوضوح عدم التناسب فيما بين الذي نلقيه للأطفال من الدروس والذي يستوعبونه من العلوم.

What We Teach and What We have Taught Children?

By Dr. Nezir Halilovic

Learning outcomes are one of the fundamental questions of current educational sciences. When it comes to learning outcomes, first step is to clearly define them, the second to properly implement them in teaching, the third to measure their achievement and the fourth to analyze their results and make recommendations for the following period. This paper presents this methodology on the example of Islamic religious instruction, and it best speaks about the results of our work. There is an obvious discrepancy between what we want to teach the children and what the extent of the effect of such an effort is.

O musallama s posebnim osvrtom na banjalučku musallu

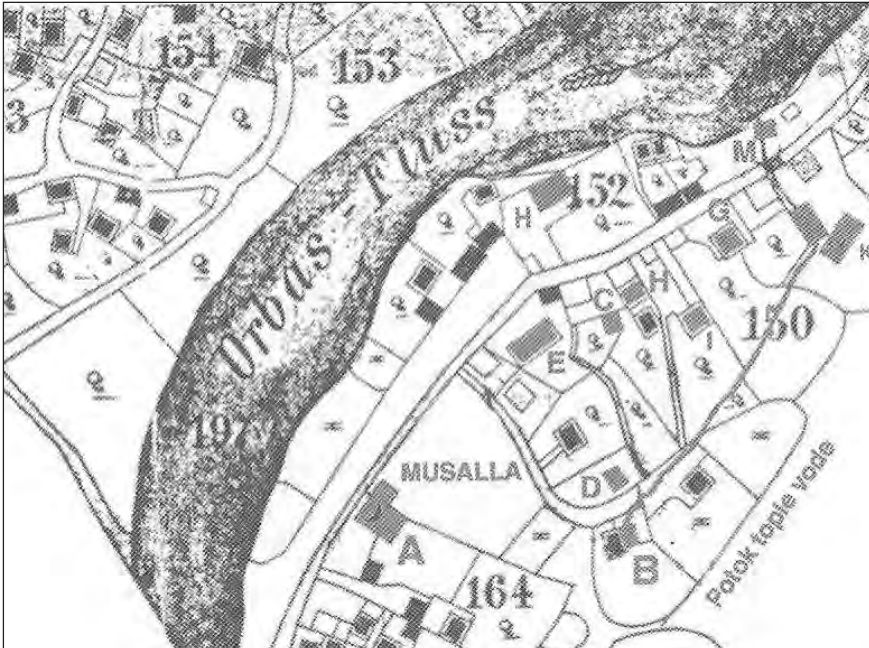
Muhedin Spahić

profesor islamske teologije
spaha86@hotmail.com

Sažetak

Banjalučka musalla se nalazila na desnoj strani Vrbasa, odnosno na ulazu u Gornji Šeher iz pravca Jajca. Ona je jedan od deset sakralnih objekata mahale Ilidža u naselju Gornji Šeher u Banjoj Luci, koje je poznato po ljekovitim termalnim vodama. Banjalučka musalla je bila višefunkcionalna. Ljudi koji su dolazili da se banjaju u ilidžanskim banjama su koristili musallu za obavljanje namaza. Kroz literatura se spominju dva načina nastanka ove musalle. Lokalitet musalle je pripadao vakufu Ilidža džamije u Gornjem Šeheru. Minber musalle u narodu je poznata kao „mala munarica” ili „akšamlija”. Danas u narodu postoji jedna zanimljiva priča, koja se odnosi na ukopane u blizini lokaliteta musalle, za koju donosimo presudu Kotarskog suda Banja Luka iz 1924. godine. **Ključne riječi:** musalla, vakuf, Gornji Šeher, Banja Luka

Obavljanjem namaza muslimani izvršavaju farz naređen od Allaha, dželle šanuhu. Namaz obavljamo u džamijama, mesdžidima, u svojim kućama, na musallama. Slobodno možemo kazati da sva nabrojana mjesta ustvari jesu musalle u smislu da je to prostor na kojem se klanja, mjesta na kojima možemo namaz obavljati. Na koncu, Muhammed, alejhi-s-selam, je u hadisu kazao: “Dato mi je pet svojstava koja nisu bila prije mene data nijednom vjerovjesniku: potpomognut sam strahom koji neprijatelji osjećaju na daljini jednomjesečnog putovanja; *cijela po-*

Sabira, HUSEDŽINOVIĆ, Dokumenti opstanka, Muzej grada Zenice, Zenica, 2005.

vršina Zemlje učinjena mi je mjestom za obavljanje namaza i sredstvom za čišćenje i gdje kojeg čovjeka iz mog ummeta dostigne nastup bilo kog namaskog vremena, neka tu i klanja; dozvoljen mi je ratni plijen; svaki pojedini vjerovjesnik bio je poslan samo svom narodu, dok sam ja poslan cijelom svijetu i dato mi je pravo zauzimanja (šefa'at).¹

Kod nas su musalle (ar. *muṣallā*, gl. pridjev trpni II vrste od korijena *s-l-w*, što znači mjesto gdje se svakoga dana održava *salat*²) poznate kao mjesto za klanjanje na otvorenom. Ta mjesta su služila za učenje zajedničke dove za kišu, za obavljanje džuma-namaza, za obavljanje bajram-namaza, za obavljanje dženaza, za ispraćaj hadžija.

Musalla ili namazgah je mjesto za molitvu pod otvorenim nebom i predstavlja jedan od četiri osnovna tipa prostora za obavljanje molitve u islamu.

Musalle iz vremena osmanske uprave mogu se podijeliti u dvije grupe:

1 Muhammed b. Ismail el-Buhari, *Sahihu-l-Buhari, Buharijeva zbirka hadisa*; Visoki saudijski komitet za pomoć BiH, Sarajevo, 2008, hadis br. 438, str. 332.

2 Nerkez, Smailagić, *Leksikon islama*, Svjetlost, Sarajevo, 1990, str. 445.

Minber i mihrab banjalučke musalle

- bajramske musalle - one u kojima se obavljalo zajednički namaz svih stanovnika jednog grada u vrijeme Bajrama,
- česmenske musalle - one koje su služile pojedincima ili manjim grupama da obave molitvu na stanicama duž velikih puteva (ce-sme musallalari). Dobile su naziv po česmama koje sačinjavaju obavezni i sastavni dio tih objekata. Na najranijim česmenskim musallama pravac Kible određivan je namaz-tašom (kamenom u nivou zemlje), s označenim pravcem, umjesto mihrabom.

Osim obavljanja molitvi na dva Bajrama, stanovništvo je izlazilo na musallu radi zajedničke dove za kišu (*istiska*) i za ispraćaj hadžija koji su odlazili u Mekku i Medinu. Neki od gradova su imali posebne lokalitete za tu namjenu. Za gradove u Bosni i Hercegovini karakteristično je i to da su se na musallama molitve obavljale petkom (*cum'a namazi*).

Musalle su se na balkanskim prostorima podizale nakon formiranja grada.

Musalle su građene na mjestima na kojima je, po tradiciji, obavljen prvi namaz po zauzeću grada, u vrijeme osvajačkih pohoda osmanlij-

skih sultana, naročito Mehmeda II i Sulejmana Zakonodavca. Sredstva za održavanje musalla obezbjeđivali su vakufi, o čemu je ostalo zapisano nekoliko vakufnama - kao za musalle u Konjicu, Prizrenu i Janjini (Grčka). Pored ovih **vakufskih**, postojale su i **državne musalle** koje su nastajale sredstvima građana, a država je preuzimala na sebe njihovo održavanje. Najbolji primjer državne musalle vezan je za Banju Luku i musallu u Gornjem Šeheru, uz samu obalu Vrbasa, na prostoru koji je imao tople izvore, javne banje i havuze sa toplom vodom - po čemu je cijela mahala dobila ime Ilidža. Bajramska musalla morala je biti prostrana, kako bi primila veliki broj vjernika. Musalla se morala odlikovati svojim prirodnim položajem. Iz svih tih razloga musalle su često bile udaljene od centra grada ili što je bio čest slučaj u Bosni i Hercegovini, da budu smještene pored neke rijeke. (Musalla Yalisi), a u starim gradovima u blizini samih gradskih zidina i kapija (Namazgah Kapisi).³

Sama musalla je bila ograđena zidom visine 1,5-2 m na kojima su se obično nalazile četiri kapije sa portalima koji su mogli biti skromni, ali i nerijetko vrlo bogato ukrašavani. I mihrab i minber su mogli biti skromni ili raskošni a bili su pokriveni manjom kupolom koja se oslanjala na drvene stupove. Najveća vrijednost musalla bila je u njihovom položaju u prostoru. Posebno je bilo važno njihovo hortikulturno rješenje, odnosno bogatstvo i raspored biljnih vrsta. Evlija Čelebi opisuje namazgah u Elbasanu kao travnjak okružen sa 57 čempresa.

Nekada su musalle stavljane pod krov i na njihovom mjestu su kasnije izgrađivane džamije koje su nazivane **musalla džamijama**. Poseban tip musalle služio je i kao mjesto za sastajanje i razgovore učenih ljudi zbog čega su nazivane **musalle medrese**. Česte su bile **musalle izletišta** (namazgah mesiresi), dok se kao poseban tip javljaju **musalle greblja** (musalla mezarligi).⁴

Bajramske musalle u Bosni i Hercegovini su nestajale postepeno, a najviše u doba austrougarske uprave. Nova vlast, u želji da modernizira orijentalni grad, preuzela je na sebe brigu o gradskim trgovima, šetalištima i parkovima. Tako je, naprimjer, nestala sarajevska musalla, jer

3 Dušanka Bojanić, Musalle u Balkanskom gradu, *Islamska misao*, godina XII, broj 138, Sarajevo, juni 1990, str. 39.

4 Ibid., str. 39-40.

je austrougarska vlast na tom mjestu napravila park sa državnom zgradom. Bila je potrebna fetva da bi se riješilo pitanje ustupanja zemljišta musalle i nju je izdao Mustafa Hilmi Hadžiomerović, sarajevski muftija i prvi reisu-l-ulema.⁵

Dušanka Bojanić navodi primjer državne musalle, odnosno banjalučke musalle, o kojoj je država vodila brigu. Ustvari ova musalla je bila vakuf Ilidža džamije u Gornjem Šeheru.

Ovaj vakuf je donosio prihod, jer je djelovao u sklopu vakufa Ilidža džamije u Gornjem Šeheru. U mutevelijskom računu od 1918. godine se vidi da je „Musalla” donosila prihod.⁶

Također, arhivska građa Medžlisa IZ Banja Luka pokazuje da je banjalučka musalla bila vakuf.

Krajem XVI i početkom XVII stoljeća, Gornji Šehir je imao deset mahala, koje su formirale ćelijastu strukturu naselja, čija su urbana središta činili sakralni objekti.⁷ Taj dio grada je već i ranije bio izgrađen i dobro naseljen.⁸ Između Vrbasa i Šehitluka, na lokalitetu Ilidža, razvija se istoimena mahala, koja dobija naziv prema ljekovitim termalnim vodama.⁹ Centralni objekat mahale predstavljala je musalla, ograđena kamenim zidom, unutar koje su se nalazili mihrab i minber, izgrađeni od kamena. Osmanlije su, naime, običavali u novoosvojenim mjestima među prvim objektima graditi i musallu, a to pogotovo ondje gdje nije bilo sredstava za džamiju, jer je izgradnja musalle bila i brža i jeftinija.¹⁰ Minber (stanovnici Banje Luke su nazivali „mala munarica“ ili „akšamlija“) i mihrab musalle su srušeni 1935. godine. Nažalost, pisanih tragova o rušenju musalle nema.

Iz navedenog se može zaključiti, da je musalla bila centar mahale Ilidža. Kako navodi Alija Bejtić, musalla je nastala tako što su Osmanlije običavali u novoosvojenim mjestima među prvim objektima graditi i

5 Ibid., str. 42.

6 Mutevelijski račun se nalazi u Arhivu Republike Srpske, Fond Vakufsko-mearifskog povjerenstva Banja Luka.

7 Sabira Husedžinović, *Dokumenti opstanka*, Muzej grada Zenice, Zenica, 2005, str. 99.

8 Alija Bejtić, *Banjaluka pod osmanskom vladavinom*, Bošnjačka zajednica kulture „Preporod”, Banja Luka, 2007, str. 9.

9 http://kons.gov.ba/main.php?id_struct=6&lang=1&action=view&id=2526, posjećeno 04. januara, 2012.

10 http://kons.gov.ba/main.php?id_struct=6&lang=1&action=view&id=2526, posjećeno 04. januara, 2012.

musallu, a to pogotovo ondje gdje nije bilo sredstava za džamiju, jer je izgradnja musalle bila brža i jeftinija.

Kotarsko vakufsko-mearifsko povjerenstvo u Banjoj Luci se 5. aprila 1921. godine obratilo Gradskom kotarskom uredu sa informacijom da kod banja u Gornjem Šeheru postoji jedno vakufsko zemljište zvano „Musalla“, u koje su neki muslimani svoje mrtve počeli pokopavati bez dozvole svoga povjerenstva.

Također su izvijestili da su na svojoj sjednici od 27/3, 1921, tačka 8. zaključili da se stavi zabrana za daljnje pokopavanje mrtvaca u navedenom zemljištu. Navedena zabrana se nije poštovala. Na prostoru gdje je nekada bila musalla danas postoji nekoliko nišana.

Isti su zamolili da se izda zabrana za ukopavanje.

Gradski kotarski ured je donio presudu 2/5. 1924. godine da se stanovništvu oglasi da se pokopavanje na mjestu „Musalla“ zabranjuje pod prijetnjom globe do 200 kruna ili zatvora do 10 dana.

Zaključak

Najpoznatiji vakuf u Banjoj Luci je vakuf Ferhat-paše Sokolovića. U gradu na Vrbasu, Ferhat-paša je podigao 216 javnih objekata, od kojih je najznačajnija džamija.¹¹

Vakufi u Banjoj Luci svjedoče postojanje muslimana na ovim područjima. Stoga, nemarnim odnosom prema vakufima mi se ustvari nemarno odnosimo prema sebi.

Na osnovu skice iz knjige *Dokumenti opstanka*, na strani 102, prateći katastersku česticu 164/14 po starom premjeru, do koje sam došao koristeći arhiv Medžlisa IZ-e Banja Luka (karta), dobio sam zemljišnoknjižni izvadak u kojem stoji da je vlasnik lokaliteta, na kojem je nekad bila Musalla, Balkan Investment bank ad.

S današnje tačke gledišta, lokalitet na kojem je bila banjalučka musalla je jedan od ljepših vakufa u Banjoj Luci a nalazi se na atraktivnoj lokaciji. Trenutno se na ovom lokalitetu nalazi banjansko-rekreacioni centar

¹¹ Muhamed Čajlaković, *Vakufska pitanja u fetvama savremenih pravnika*, Bošnjačka zajednica Norrköping, Švedska, Sarajevo, 2011, str. 51.

(plivački sportsko-rekreacioni centar) sa restoranom, muškim i ženskim frizerskim salonom te vrtom.

LITERATURA

- Arhivska građa Medžlisa IZ-ce Banja Luka;
- Arhivska građa Arhiva Republike Srpske, Fond Vakufsko- mearifskog povjerenstva Banja Luka;
- BEJTIĆ, Alija, *Banjaluka pod osmanskom vladavinom*, Bošnjačka zajednica kulture "Preporod", Banja Luka, 2007.,
- BOJANIĆ, Dušanka, *Musalle u Balkanskom gradu*, Islamska misao, godina XII, broj 138., Sarajevo, juni 1990.
- ČAJLAKOVIĆ, Muhamed, *Vakufska pitanja u fetvama savremenih pravnika*, Bošnjačka zajednica Norrköping, Švedska, Sarajevo, 2011.
- HUSEDŽINOVIĆ, Sabira, *Dokumenti opstanka*, Muzej grada Zenice, Zenica, 2005.
- Muhammed b. Ismail el- Buhari, *Sahihu-l-buhari, Buharijeva zbirka hadisa*; Visoki saudijski komitet za pomoć BiH, Sarajevo, 2008.
- SMAILAGIĆ, Nerkez, *Leksikon islama*, Svjetlost, Sarajevo, 1990.
- http://kons.gov.ba/main.php?id_struct=6&lang=1&action=view&id=2526

مهدين سباھيتش

عن المصليات بلمحة خاصة إلى المصلى ببانيا لوكا

يعرف مصطلح المصلى بالبوسنة والهرسك بأنه ساحة فاضية مخصصة لأداء الصلوات الجماعية وفي الأغلب هي الصلاة في الأعياد. أما المصلى ببانيا لوكا فموقعه على الضفة اليمنى لنهر فرباس وبالتحديد على مشارف حي غورني شهر قادما من مدينة ياتسه. وقد كان المصلى ببانيا لوكا يستعمل أيضا لأداء الصلاة في غير أيام العيد فكان الآتون إلى بانيا لوكا للاستحمام في الحمامات الطبيعية الموجودة هناك يصلون فيه الصلوات الخمسة اليومية كلها.

وتدور على ألسنة الناس اليوم قصة مثيرة متصلة بالمدفونين قرب ساحة المصلى وبأني المؤلف بحكم قضائي صادر من المحكمة القضائية ببانيا لوكا عام ١٩٢٤م يلقي ضوءا إضافيا على هذا المصلى.

About Musallas with Special Reference to Banja Luka Musalla

By Muhedin Spahic

Musalla is a place in the open where common prayer, usually Eid prayer, was performed earlier in Bosnia. The Banja Luka musalla was on the right side of the river Vrbas or at the entrance to the Gornji Seher from the direction of Jajce. It was multifunctional. People who came to the Ilidza spas to have a bath used Musalla to perform prayers. Today, among the people, there is an interesting story, which refers to those buried in the vicinity of the musalla site, for which the author cites the judgment of the District Court in Banja Luka in 1924.

Kako je Edhem Mulabdić vidio vjersko i kulturno stanje Bošnjaka 1913. godine

Tragom jednog arhivskog dokumenta

Mina Kujović

penzionirani arhivski savjetnik u Arhivu BiH
m_nuhic@yahoo.com

Sažetak

Edhem Mulabdić je bio poznati bosanskohercegovački književnik, pokretač i urednik nekoliko časopisa, jedan od osnivača i glavnih saradnika muslimanskih kulturno-prosvjetnih društava „Gajret“ i „Narodna uzdanica“ te državni službenik i narodni poslanik za maglajski okrug u tri izborna mandata.

Manje je poznato koliko se je Edhem Mulabdić angažirao radeći u dva saziva Prosvjetne ankete¹ i koliko se zalagao da se muslimanska djeca što više školuju u državnim/narodnim školama, da se vjerski udžbenici prilagode savremenim zahtjevima i potrebama, a naročito se zalagao da se školuju muslimanske djevojčice i djevojke kako bi se osposobile da mogu raditi i zarađivati za sebe i svoju porodicu.

U ovom prilogu donosimo integralni tekst jednog, do sada, neobjavljenog Mulabdićevog rukopisa iz 1913. godine iz kojeg čitalac može saznati kako je Edhem Mulabdić vidio vjerske i kulturne prilike među Bošnjacima, odnosno kakvo je bilo djelovanje

1 U cilju unapređivanja osnovne i srednje vjerske nastave te nastave u srednjim i sličnim školama, u organizaciji Ulema-medžlisa za Bosnu i Hercegovinu i Vakufsko-mearijskog sabora održane su tri islamske prosvjetne ankete: P r v a., u decembru 1910. i januaru 1911. godine, čijim je sjednicama predsjedavao reisu-l-ulema hadži kurra hafiz Sulejman-ef. Šarac (1910-1913), a D r u g a, u vremenu od 1912. do 1914. godine i, T r e ć a, u vremenu od 19. do do 31. prosinca (decembra) 1921. godine, čijim je sjednicama predsjedavao novi reisu-l-ulema hadž Mehmed Džemaludin-ef. Čaušević (1912-1930). Rezultati zasjedanja anketa objavljeni su u Zapisnicima sa sjednica.

porodice, društva, škole, vjere i javnog života na njihovo društveno ponašanje. Smatrao je da bi inteligencija trebala da posveti sve „svoje sile narodu, da ga diže u prosvjeti, ekonomiji i uopće u kulturi (...) jer rad inteligencije u narodu u kulturnom pravcu najlakše i najbolje uspijeva.“ Inteligencija bi trebala biti, prema Mulabdićevom mišljenju, posvećena pojedincu, porodici ali i društvu, jer je glavni cilj da se narod podiže kulturno, jača ekonomski, održava u čistoći morala i etičkih principa, da se „politički uzgaja, duboko svjestan svojih prava i dužnosti“.

Ključne riječi: Edhem Mulabdić, nepoznati rukopis o Bošnjacima

Edhem Mulabdić – biografski podaci²

Edhem Mulabdić je rođen u Maglaju 1862. ili 1864. godine, gdje je završio mekteb i ruždiju. Nakon završene ruždije, kratko vrijeme je radio kao činovnik u Maglaju, jer je uskoro otišao na više školovanje u Sarajevo, gdje je završio Učiteljsku školu u Sarajevu i jednu godinu radio kao učitelj u Osnovnoj školi u Brčkom. Nakon godinu dana, iz Brčkog je ponovo otišao u Sarajevo, gdje je od 1892. godine radio kao nastavnik u novoosnovanom Daru-l-mualiminu, u kojem su se obrazovali muslimani za rad u mektebi-iptidaiji (reformiranim mektebima), gdje je predavao bosanski jezik, historiju i zemljopis. Od 1899. do 1902. godine radio je kao prefekt konvikta (internata) Učiteljske škole u Sarajevu i kao nastavnik na istoj školi, a od 1902. do 1910. na Sudačkoj šerijatskoj školi u Sarajevu radi kao ekonom, administrator i nastavnik bosanskog jezika, historije i zemljopisa. Godine 1910. premješten je u Prosvjetno odjeljenje Zemaljske vlade, gdje je radio godinu dana, a zatim je imenovan za okružnog školskog nadzornika u sarajevskom okrugu.³ U toj je službi ostao do 1917. godine, kad je preuzeo upravu u Muslimanskoj osnovnoj i višoj djevojačkoj školi u Sarajevu⁴, gdje je ostao do izbora za narodnog poslanika ispred okruga

2 Biografski podaci o Edhemu Mulabdiću preuzeti su iz rada Muje Koštića „Edhem Mulabdić – Povodom 50 godina od smrti i 142 godine rođenja“, objavljenog u časopisu *Novi Muallim* 2004.

3 Među brojnim spisima sačuvanim u arhivskom fondu nastalom tokom 40 godina rada Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu (1878-1918) nalaze se i izvještaji koje je napisao okružni školski nadzornik za sarajevski okrug, Edhem Mulabdić u periodu od 1910. do 1917. godine. Svi su njegovi izvještaji pregledni, detaljni i napisani čitljivim rukopisom. Radeći kao školski okružni inspektor/nadzornik, Mulabdić je, uz sve druge društvene obaveze, stizao da po više puta obide i kontrolira rad u svim, od 52 škole sarajevskog okruga, da inicira izgradnju novih škola, da sudjeluje u pripremanju školskih zakona i izmjenama i prilagođavanju udžbenika, posebno vjeronaučnih, savremenim potrebama. Bio je poznat kao vrlo pedantan i zahtjevan školski nadzornik, uvijek spreman da pomogne i pouči mlade nastavnike

4 Na toj dužnosti je ostao do 1923. godine, odnosno do izbora za narodnog poslanika ispred maglajskog okruga.

Maglaj. Poslanički mandat Mulabdić je obavljao sve do januara 1929. godine, poslije čega odlazi u penziju.

Zajedno sa Safvet-begom i Osmanom Nurijem Hadžićem pokreće list „Behar“ 1. maja 1900. (urednik lista od 1901-1906), a 1903. godine jedan je od osnivača i najaktivnijih saradnika muslimanskog kulturnog i prosvjetnog društva „Gajret“. Kad je ovo društvo, nakon što je Bosna i Hercegovina 1919. ušla u sastav kraljevine SHS, po mišljenju Mulabdića prestalo biti ono što je „moralo da bude“ i da se previše „srbizira“ 1923. godine se angažirao na osnivanju muslimanskog društva „Narodna uzdanica“, koje je uspješno vodio sve do njegovog ukidanja 1945. godine.

U svom dugom životu bio je prije svega prosvjetitelj, a onda i uspješan književnik. Svoj prosvjetiteljski rad prenosi i na književno stvaralaštvo. Roman „Zeleno busenje“ slovi kao najznačajnije djelo ovog autora, ali i kao prvi bošnjački roman. „Nova vremena“ je roman manjeg značaja, ali neosporan dokument za izučavanje tog dijela historije. Budući da je Mulabdić i prvi bošnjački novelist, navodimo i naziv njegove zbirke novela „Na obali Bosne“. Mnoštvo članaka i didaktičkih tekstova ostalo je rasuto po časopisima koje je pisac uređivao ili u njima sarađivao.

Zbog kontakata sa vođama NDH, 1945. godine mu je suđeno, te je bio politički nepodoban, a zbog toga ostao i bez svoje penzije zarađene dugogodišnjim prosvjetiteljskim radom. U Bosni i Hercegovini su odrasle brojne generacije koje tokom svog školovanja nisu ni čule za književnika Edhema Mulabdića, a samo su rijetki pročitali njegove knjige. Umro je u Sarajevu 29. januara 1954. godine, a tek je od 90-tih godina prošlog stoljeća Mulabdić „ušao“ u školsku lektiru, a pomalo mu se vraća i značaj koji je imao za razvoj bošnjačke kulture i prosvjete. Maglajska manifestaci-

Kao upravitelj Muslimanske osnovne i više djevojačke škole u Sarajevu ponovo je 1917. godine predlagao izmjene u načinu školovanja muslimanskih djevojaka, predlagao je da se Viši tečaj produži u preparandiju gdje bi se muslimanske djevojke školovale za učiteljice, ali sve je išlo jako sporo i mukotrpno, najviše, prema Mulabdićevom mišljenju, zbog muslimanskog pomanjkanja brige za školovanje djece, naročito ženske.

Kao direktor Muslimanske osnovne i više djevojačke škole morao je pravdati česte izostanke učenica koje su izostajale sa nastave i bez velikih potreba, jer su trebale pomagati oko kućnih poslova i čuvati mlađu braću ili sestre. Jedan dopis Zemaljskoj vladi, u kojem objašnjava zbog čega je puno učenica neocijenjeno i zbog čega izostaju sa nastave, završava konstatacijom da je, zaista, teško objasniti otpor pa i nebrigu za školovanje djece, naročito ženske kod velikog dijela bosanskohercegovačkih Muslimana.

ja Mulabdićevi dani kulture u cijelosti je posvećena imenu i djelu ovog značajnog književnika.

Donosimo integralni tekst jednog do sada neobjavljenog Mulabdićevog rukopisa iz 1913. godine iz kojeg čitalac može saznati kako je Mulabdić vidio vjerske i kulturne prilike među Bošnjacima.⁵ Smatramo da bi skraćivanjem i eventualnim prepričavanjem skraćenih dijelova teksta, ovaj rukopis izgubio na svojoj ljepoti pa ga zato donosimo bez bilo kakvih izmjena.⁶

Tekst rukopisa iz 1913. godine

Kad čovjek razmatra naše stanje i razmišlja o našoj budućnosti izgleda mu da smo mi kao jedan organizam koji osjeća da mu nije dobro, da je bolestan, pa je gotovo u toliku očajnost pao, da skoro i ne pomišlja na lijek i da li bi se uopće mogao izliječiti. Možda baš s toga razloga, što se dubokim razmišljanjima dolazi do takvog očajnog rezultata, i ne da se čovjeku, da tako daleko i tako intenzivno razmišlja o našoj sudbini, jer ugodnije je, ipak, da u opsjeni i neizvjesnosti proživi koji dan, nego da sam sebi fiksira dan propasti svoje, prosuđujući prilike ne može da dođe ni do iskre nade u zdravlje i život. Nije se ni čuditi tome, kad uočimo naše prilike i naše stanje, kad potražimo tome i uzroke i vidimo one faktore koji djeluju na naše narodno biće.

Naše je stanje jadno, naše su prilike žalosne, mi smo rastrovani, naše su misli nesređene, principa uopće nemamo, nas može svatko na tanak led navesti, i na dobro i na zlo, ali kako danas u svijetu i pojedinac i skupina ima više neprijatelja nego rođene braće, to je vrlo lahko proreći svršetak i rezultat te naše slabosti. Ali ako čovjek ne može da nađe lijeka bolesti, neka joj bar potraži uzroke. Što je nas dovelo do ovog stanja, koji faktori djeluju u

5 Rukopis je otkupio Bošnjački institut u Sarajevu – fondacija Adila Zulfikarpašića od g-đe Senije Berberović, a Edhem Mulabdić ga je napisao kao projekt za pokretanje novog časopisa za „pojedince i porodicu“. Rukopis je 20.12.1913. godine zaveden u Ulazni inventar Bošnjačkog instituta pod brojem U 427/13.

6 Rukopis je pisan čitkim latiničnim pismom, bez naslova je, sadrži 6 stranica teksta o Mulabdićevom viđenju stanja među Bošnjacima (koji donosimo u ovom prilogu bez izmjena i komentara) i 3 stranice teksta koje se odnose na sam troškovnik i izgled budućeg časopisa (koje su izostavljene, jer smatramo da bi ovaj prilog opteretile). Rukopis je pohranjen u Arhivu Bošnjačkog instituta i obraden u zbirci historijskih dokumenata pod signaturom: Z. Historija 12/IVa-23

razvoju našeg narodnog organizma? Pojedince čovjeka, a po tom i skupine odgaja: porodica, društvo, škola, vjera, javni život.

Naša porodica djeluje na čovjeka lijepo i skromno i siromašno. Ukoliko ga uopće odgaja, ona ga direktno ne kvari ni moralno ni etički, ali ga odgaja, siromašno jer nastoji da ga samo održi u vjeri za tradiciju za individualnu čistoću i zato nije u stanju da mu ulije ni kap građanske vrline za viši život od kućnog, za veća djela u životu i društvu ljudskom. Rezultat kućnog uzgoja, ukoliko je postignut, toliko je čedan, da je i pojedinac a tako i skupina samo vrijedan član svoje porodice, a nikad društva gradskog i zato su Muslimani uopće, a tako i kod nas, individualno dobri i radnici i roditelji itd., ali u životu i poslovima narodnim bez ikakve vrijednosti. Naši su ljudi pojedinci u stanju koji put prema pojedincu izdržati i konkurenciju, ali su prema tuđoj navali uvijek samo u defanzivi i, naravno, uvijek s dovoljnim izgledom u uspjeh.

Društvo donekle nastavlja rad porodice, vodi čovjeka dalje, ali se u neko doba taj rad razilazi prema sferi u kojoj se čovjek kreće. Jedni bi ga vodili dalje, da od njega načine dobra budućeg domaćina i starješinu porodice, ali uz to, naravno, jaka zaštitnika svih tradicija, da bude vrijedan kao pojedinac, ali bez i najnužnijeg pojma o kakvoj zajednici ili o kakvom radu i borbi za zajednicu. Drugi, opet, slojevi tog društva jagme se za njega da i oni od njega to isto učine, ali ga navode pomalo i na novi moderni život samo ne u dobre nego u one najgadnije strane tog života, a sve to kriomice i pod zaštitom vanjskog obilježja konzervativna svijeta. Ovi štíćenici ovog dijela društva propadaju, naravno, zajedno sa svojim društvom na zajednicu i na svoju porodicu i nase sama, samo što još pokazuju otporne snage u tome što se čvrsto drže ostatka tradicije, čuvaju vanjštinu da im se ne može reći da su zalutali.

Naša javna škola uslijed vjerskih opreka, a da se još ne pojave i nacionalne, ograničila je svoj rad u narodu samo na materijalnu stranu svog nastavnog plana, pa trpa u mladež propisano gradivo, naročito srednja škola, upravo vojničkom strogošću bez obzira na to kako će i kako bi trebalo da mladež prokuhava i probavlja tu hranu, drugim riječima mladež se naobražava, ali ne uzgaja, jer škola ne smije da dirne mladost u srce iz bojazni da se ne raspiri antagonizam ili epski ili nacionalni ili, možda,

i domovinski. Slično smo vidjeli nedavno u starinskom režimu u Turskoj, kad su se u školi hotimično izbjegavali pojmovi: narod i domovina. Plod naše škole, dakako s časnim iznimkama, jeste mršav, a pošto se rijetko u porodici usadi u mladež prava klica uzgoja, to taj kontingent postaje jedna generacija moderna, naobražena ali generacija bez osjećaja za narod za društvo, a često i za vlastiti svoj stalež.

U javnom životu kasnije postaje ta generacija mjesto vođom masi, predmetom za koji se jagme borci za stari konzervativni život i oni koji uživaju modernizam sa zle strane.

Naš naobraženi čovjek često puta nema ni toliko odvažnosti da se trse i jednih i drugih nego što više pod krinkom da radi za narod ugađa i jednima i drugima. Tome još treba dodati da u nas upravo još i nema neovisne inteligencije, jer skoro sve što je učilo, učilo je u prvom redu za svoju instituciju. Naša silna privatna dobra za svašta se prije upotrebljavaju i troše nego li za uzgoj i naobrazbu samog svog vlasnika, a tako je i novi taj naraštaj, koji bi mogao biti neovisan, u svašta će prije udariti, a školu mimoići.

Vjera – Ovdje se i nehotice mora razlučiti vjera sama za se i vjera kakva se nama prikazuje. Samo po sebi i po svojim primanjima ni jedna vjera ne djeluje na čovjeka loše, nego ga upravo nastoji da učini čistim, moralnim i čestitim do savršenstva, isto tako ona djeluje i na skupine i ako ikakva vjera, to je islamska tako širokogrudna da bi se mogla dovesti u nesklad sa zahtjevima svoga vremena; ali sticajem Bog zna kakvih prilika i uzroka spala je ona na tako tumačenje da se jedino gotovo ograničava na čuvanje pojedinca, upravo u smislu onih pobornika primitivnog tradicionalnog života bez šireg smisla za skupnim i zajednicu. Po tom se upravo vidi i iz kojega su naroda našeg društva oni koji je tumače, jer oni sami nemaju toliko spreme za život da se mogu boriti u njemu aktivno, već su uvijek samo pasivni; uvijek samo uzmiču pa stoga nam se i vjera tako prikazuje.

Naš javni narodni život jedno je poprište gdje mi moramo da istupamo pred svijet i u borbu sa svijetom. Tu ne pomaže ni ona konzervativna okorjelost i kad bi mi svi bili tih nazora i ograničili se na svoju kuću, svoju porodicu ne možeš i opet ostati pošteđen od tog života, jer već ti stražar kuca na vratima, daje ti popis s nalogom da vršiš svoju građansku dužnost, da odabireš onog ko će te zastupati i čuvati tvoje interese zajedničke sa ostalom

ti braćom. Tu je prva stepenica tvog javnog života, tu je prvi elementarni osjećaj tvoje dužnosti u javnom životu.

Taj naš javni život trebao bi da bude ogledalo našeg stanja, naše svijesti i moći; ujedno, da se odatle daje impuls u sve kutove i zakutke u razvoju i životu naroda. Taj je naš život u neku ruku sam sebi i merak i posljedica: ako je loš kao što jest, posljedica je naše loše spreme; a uzrok može biti dobru i hrđavu našem razvitku prema tome kako ga umjedmemo shvatiti.

Politička borba i za nepismena čovjeka privlačiva je kao za djecu razdražljiva utakmica. U toj se borbi čovjek zagrijava, pa udara i na brata, ako se momentalno ne složi s njim, a u svakdanjim lokalnim zađevicama toliko oslijepi pa ne vidi realno ni ono što je blizu, a kamo li daleko. Naravno u takvom životu nema ni govora o kakvom kulturnom radu da se pojavljuje kakva viša poduka u pojedincu ili skupini. Stranke se glođu na zatvor jedna drugoj, a sve zajedno na korist nekog trećeg.

U jednom životu ne može ni biti bez političke borbe, ali ne treba da zao-kupi cijelu dušu naroda, već ukoliko se stranke na nuždu i glođu, treba ipak da se nađu na jednom mjestu gdje im se misli ne razilaze. To je kulturno polje rada narodnog, a taj rad treba da je ujedno i mehlem za strasti stranačke, da ih liječi i suzbija.

Mi danas u našem javnom životu upravo nemamo ni mjerila kojim se mjere i procjenjuju dobra djela uopće. Politička borba i stranačke razmirice to mjerilo tako pokvariše da svatko u nas, mlada generacija pogotovo, dolazi da problematična zaključka o tome: što se uopće ima smatrati dobrim, šta je u nas kulturno, a šta nije. Mjesto da se naša javnost uzgaja kako treba, ona u tom pogledu dolazi do nedoumice, jer vidi šta se inače u svijetu, u teoriji zove dobro to se u nas za čas nazove loše i obratno. Kad se ko u javnosti hoće da podigne, on na jednom i kulturno procvjeta, i obratno: kulturni radnik može za čas da se nazove izdajica i najveći protivnik dobra narodnog: i to sve mirno prolazi, a da nitko ne diže svog glasa protiv toga. To je stoga, što mi nemamo pravedna sudije, nemamo objektivnog kritičara, a po tom nemamo još ni stalna određena puta ka kulturnom radu.

Kad se dakle dobro uoči, naše slabo stanje, kad se dođe do onih uzroka s kojih smo pali u ovo stanje, onda čovjeku puca pred očima pravac rada njegova, ako bi htio da toj bolesti lijeka nađe. Nas, dakle, ne može uzgajati

za borbu u javnom životu ni naša porodica, ni naše društvo sa svojim konzervativnim shvaćanjima, ne mogu nas u modernom smislu u životu voditi ni predstavnici vjere, kakvi su danas, ne može nam ni sama škola dati onakvih radnika kakvih bi nam trebalo, ako bi oni ostali samo pri onom što im škola daje. Tome svemu treba još dodati, da mi danas u svom životu i prilikama a pod uticajem naših tradicija nemamo s glave jednog jaka faktora koji je za kulturno podizanje naroda ponajvažniji, a to je: mi nemamo, bar za sada, onih osjećaja koji narod čine narodom, mi nemamo onih ideala kojim se narodi uzgajaju i za koje se oduševljava, to onda nama predstoji jedino uporište težnja za opću kulturu, zajedničku svemu kulturnom svijetu. To se mora postaviti kao meta kojoj treba da idemo i borba naša ima da bude samo za tu kulturu.

Pošto nas sadašnji naši faktori uzgoja narodne vođe i ne mogu da vode toj meti, to moramo ipak između njih tražiti one koji su najbliži tome pozivu, a to je naša obrazovana generacija. Ona je jedina u stanju da uz teorijski svoje znanje priskrbi što više prakse pa da uzmogne narod razumjeti: zavoljeti i voditi ga pravim putem.

Ako, dakle, postavimo inteligenciju naš naraštaj faktorom u kulturnom radu narodnom, to ima taj mladi naraštaj da savladava stranke i trostruke zapreke. I što ima naše inteligencije ona je svojom naobrazbom imala i morala u prvom redu da sebi osigurava egzistenciju u javnom životu i stoga u političkoj borbi naroda nije se ni mogla da suviše zalaže za narodna prava i tražbine. Uzevši opet taj momenat za podlogu neprijatelji su je s proračunatim ciljem (nečitko) prikazivali odmetnikom narodnim, da tako u masi uliju svako pouzdanje u samu inteligenciju, a po tom i u sve moderne institucije, iz kojih naroda jedino može da dobije obrazovana narodnog radnika. Iz toga je postao jedan golem jaz između mase i obrazovane generacije a taj jaz postoji još i sad i ako ne ovoliki, ipak prilično golem. Stoga bi inteligencija imala u prvom redu da zatrpava taj jaz, imala bi da se što više približava narodu, imala bi da u njemu sebi steče povjerenje, pa onda mogne s uspjehom raditi za njega. I kad se inteligencija naoruža upravo vojničkom disciplinom i kad se potkrijepi misionarskom strpljivošću u radu za narod ne može biti izgleda pravi uspjeh, ako ta falanga ne radi s voljom i čuvstvom i osjećajem za narod. Inteligencija bi dakle imala u prvom redu

da se sama preporađa. Osim toga naš specijalno obrazovani naraštaj vuku neke dvije, tri sile na stranu i odalečuju od naroda. Masa je još i sad i dugo će još biti nepismena, a još će dulje vremena proteći dok se dignu do normalne svijesti. Stoga je narodu nesimpatična pojava ispovijed naobražena čovjeka Srbinom ili Hrvatom s toga ukoliko pojedinac i dođe do te svijesti od potrebe da tu svoju ispovijed vješa na velika zvona. A uz to postoji i taj neoborivi fakat iako smo dio slovenskog plemena, iako smo de fakto Srbi ili Hrvati, ipak imamo i svojih posebnih težnji i osjećaja kao što ih imaju i naši isti saplemenici miješajući često i bez potrebe vjerske i nacionalne običaje i obrede. Ima još jedan fakat, što nas odalečuju od naroda a to je jedna interesantna, a nije nejasna pojava da mi u životu našeg naroda, specijalno naravno Muslimana, vidimo samo ono što je hrđavo, što je loše po sebi, a dobra smetaju modernom napretku. Ta zla svojina njegova nas naravno vrijeđa i smeta nam jer je zaista smetnja napretku, a mi ne radimo o njoj da je postepeno uklanjamo, nego i kad je se sjetimo, htjeli bi je za noć ukloniti, a obično lakše prolazimo preko tog uopće gubeći nadu, da će moći od nas išta biti. Dobru stranu života našeg naroda obično ne vidimo, kao što ne vidimo ni loša svojstva drugih elemenata. Jedan je pedagog rekao učitelju: Kad ti dođe u ruke novi uzgojenik, dijete, ne poruši u njemu ono što je od kuće sa sobom donijelo, nego zidaj na onom dalje popravljajući postepeno loša svojstva kućnog uzgoja. Stoga nije suvišno i opet naglasiti da inteligencija treba da se u prvom redu sama preporađa.

Inteligencija treba da posveti svoje sile narodu, da ga drže u prosvjeti, ekonomiji i uopće u kulturi. Kad su nedostatni faktori narodnog uzgoja, treba da se nadoknađuje. Rad inteligencije u narodu u kulturnom pravcu najlakše i najbolje uspijeva listom. Taj list bi, dakle, bio posvećen pojedincu i porodici, društvu. Stoga bi mu bio cilj: Ideja napretka, da se narod podiže kulturno, jača ekonomski, održava u čistoći morala i etičkih principa, da se politički uzgaja, duboko svjestan svojih prava i dužnosti.

Princip bi mu bio: U radu za opću kulturu u narodu, koji je zaostao, ide se polagano, ali sigurno, jer nagli skokovi mogu samo da kvare.

Literatura:

Arhiv Bosne i Hercegovine, fond Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu, 1878-1918
Hajrudin Ćurić, *Muslimansko školstvo u Bosni i Hercegovini do 1918. godine*, Sarajevo, 1983.

Muje Koštića, Edhem Mulabdić – Povodom 50 godina od smrti i 142 godine rođenja, *Novi muallim*, God. V, br. 17, Sarajevo, 2004., 114-122

مينا كويوفيتش

الحالة الدينية والثقافية للبشاعة عام ١٩١٣م كما رآها أدهم ملابديتش

كان أدهم ملابديتش (١٨٦٢-١٩٥٤م) أدبيا بوسنيا مشهورا وعاملا ثقافيا عاما أسس وحرر عددا من المجلات. تعد روايته *Zeleno busenje* أول رواية بوشناقية على العموم. وكان ملابديتش يجاهد جهادا شديدا في سبيل التحاق الأطفال المسلمة بالمدارس الحكومية، ولا سيما البنات منهم، وكان يصر على أن تجعل الكتب المدرسية الدينية متمشية مع المتطلبات والمقتضيات المعاصرة.

وتأتي المؤلف في هذه المقالة بالنص المتكامل لمخطوطة من مخطوطات ملابديتش غير المنشورة لحد الآن وهي تعود إلى عام ١٩١٣م، ومما يتبين من هذه المخطوطة نظرة هذا العامل الثقافي إلى الظروف الدينية والثقافية التي عاش فيها البشاعة آنذاك أو بعبارة أخرى كيف كان تأثير كل من العائلة والمجتمع والمدرسة والدين والحياة العامة على تصرفاتهم الاجتماعية.

How did Edhem Mulabdić see Religious and Cultural Situation of Bosniaks in 1913?

By Mina Kujovic

Edhem Mulabdic (1862-1954) was a famous Bosnian author, founder and editor of several journals as well as a public and cultural worker. His novel *Zeleno Busenje* ("The Green Sods") is considered the first Bosniak novel in general. Mulabdic strongly advocated for the education of Muslim children, especially girls, in national / state schools, and insisted that religious textbooks should conform to modern requirements and needs. In this paper, the author presents the integral text of one so far unpublished Mulabdic's manuscript from 1913, from which one can find out how this cultural worker saw religious and cultural situation among Bosniaks of his time, and what was the effect of the family, society, school, religion and public life on their social behavior.

Rad Šerijatskog suda u Tuzli u vrijeme Prvog svjetskog rata

Arhivski dokumenti sa komentarima¹

Dr. sc. Suadin Strašević

Tuzla

suadinstrasevic@gmail.com

Uvod

Atentat u Sarajevu na austrijskog prijestolonasljednika Franca Ferdinanda i njegovu suprugu Sofiju, bio je povod za početak Prvog svjetskog rata. Atentat je izvršen 28. juna 1914. godine, prije tačno stotinu godina. Izbijanjem rata, mjesec dana poslije atentata, nastupile su potpuno nove, ratne, okolnosti, koje su zahvatile sve segmente društva, pa tako i Šerijatski sud u Tuzli.

Šerijatski sud u Tuzli je, pored svojih redovnih nadležnosti, primao razne akte, obavijesti, uputstva, nastale usljed neposrednih ratnih okolnosti. Uvidom u arhivsku građu kao izvore prvoga reda, identifikujemo aktivnosti i rad Suda u okolnostima rata. Posebno dramatične bile su prve godine rata - tada je, naime, Bosna i Hercegovina, bila neposredno ratno poprište.

¹ Pitanja u ovom radu djelimično sam razmatrao u magistarskom radu „Kotarski šerijatski sud u Tuzli 1882-1918“, kojeg sam odbranio na Pravnom fakultetu Univerziteta u Tuzli 2008. godine, pod mentorstvom uvaženog i dragog profesora Fikreta Karčića, op. aut.

U ovom radu donosimo izbor arhivskih dokumenata te razmatramo pitanja o radu Šerijatskog suda u Tuzli u vrijeme Prvog svjetskog rata.² Također, prvi put, objavljujemo faksimile nekih originalnih arhivskih dokumenata iz tog razdoblja.

I. Izvješće o ranjenicima

(Broj 3656, od 01. marta 1915. godine)

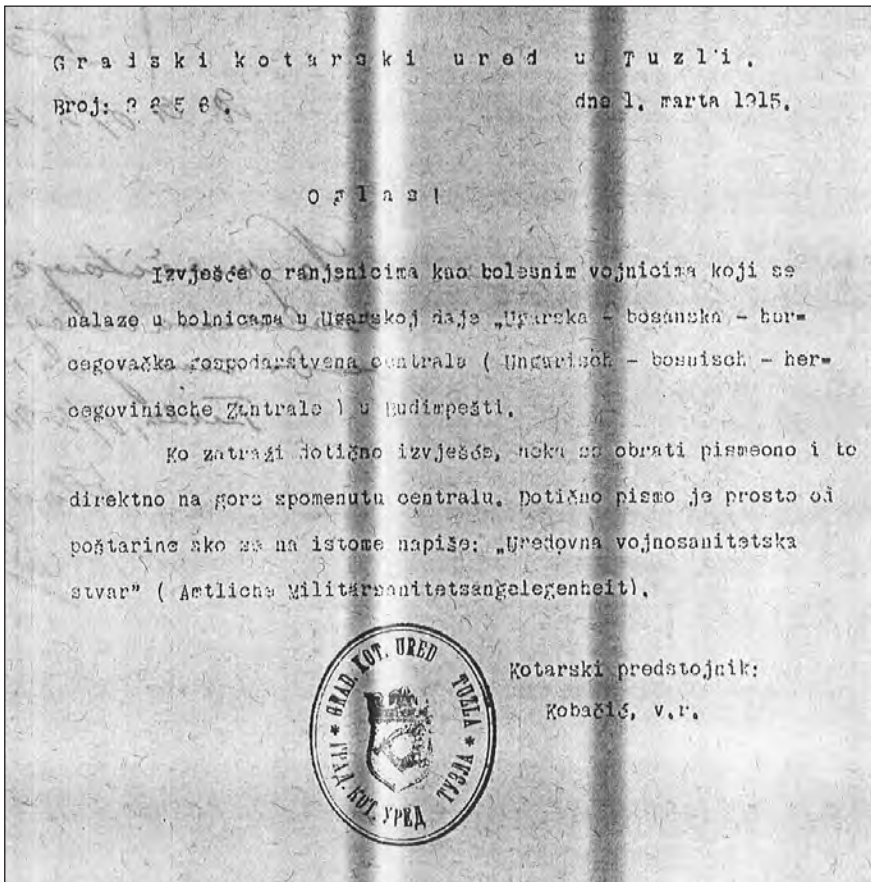
Austro-Ugarska je uspostavila četiri vojne oblasti u Bosni i Hercegovini, i to: Sarajevo, Banja Luka, Donja Tuzla i Mostar. U njima su bile smještene bosanskohercegovačke regimente koje su dobile imena po brojevima. Tako je u Tuzli bila smještena bosanskohercegovačka treća regimenta. Vojnici bosanskohercegovačke treće regimente ratovali su na udaljenim frontovima od Galicije na istoku do Piave na zapadu. Veliki broj vojnika je poginuo i bivao ranjen prilikom borbi, stoga je Gradski kotarski ured u Tuzli, 01. marta 1915. godine, Kotarskom šerijatskom sudu u Tuzli, uputio oglas sljedećeg sadržaja:

„Izvješće o ranjenicima kao bolesnim vojnicima koji se nalaze u bolnicama u Ugarskoj daje Ugarsko-bosansko-hercegovačka gospodarstvena centrala (*Ungarisch-bosnisch-hercegoinsche zentrale*) u Budimpešti. Ko zatraži dotično izvješće, neka se obrati pismeno i to direktno na gore spomenutu centralu. Dotično pismo je prosto od poštarine ako se na istom napiše: „Uredovna vojnosanitetska stvar.“ (*Amtliche militaranitets-sangalegenheit*). Kotarski predstojnik: Kobačić.“³

Na poleđini oglasa nalazimo sljedeću zabilješku kadije Jusufa Midžića: „Na pročitavanje svima osobama ovoga suda radi znanja i razumijevanja, Tuzla, 8. 03. 1915. godine.“ Kadijska (sudijska) zabilješka je ovjerenom pečatom Kotarskog šerijatskog suda u Tuzli. Gradski kotarski ured u navedenom oglasu daje upute Kotarskom šerijatskom sudu u Tuzli, kako da sud postupi, ukoliko porodice ranjenih vojnika, od Kotarskog šerijatskog suda u Tuzli, zatraže informacije o svojim.

2 Uputno je vidjeti: Suadin Strašević, „Kotarski šerijatski sud u Tuzli (1914-1918)“, Baština sjeveroistočne Bosne, broj 2, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2010., 61-65.

3 Arhiv Tuzlanskog kantona, Fond Kotarskog šerijatskog suda (nadalje: Arhiv TK-a, Fond KŠS), kutija 633., godina 1915., Gradski kotarski ured u Tuzli prema Kotarskom šerijatskom sudu u Tuzli, od 1. marta 1915. godine.

Izvor: Arhiv Tuzlanskog kantona, Fond Kotarskog šerijatskog suda, kutija 633., godina 1915., Gradski kotarski ured u Tuzli prema Kotarskom šerijatskom sudu u Tuzli, od 01. marta 1915. godine.

II. Okružnica reisu-l-uleme Džemaluddina Čauševića (Broj 2059, od 05. septembra 1915. godine)

O potrebnoj brizi za ranjenike Kotarski šerijatski sud u Tuzli je primao i okružnice reisu-l-uleme. Navodimo okružnicu broj 2059., od 5. septembra 1915. godine:

„Sada se provagja organizacija pothvata kome je svrha, da pomogne onim sinovima naše zemlje, koji su u borbi za domovinu oboljeli ili ostali ranjeni ili invalidni, kako će opet povratiti narušeno zdravlje i ponovno

polučiti sposobnost za zaradu, da ne bi kasnije bili upućeni na javno milosrđe, nego da iznova postanu raznovrijedni članovi ljudskog društva.

Prema tome se imadu i u našoj zemlji poduzeti u tu svrhu nužne mjere i stvoriti institucije, čija će zadaća uglavnom biti ovo: oni oboljeli vojnici, koji bi uz primjerenu liječničku njegu opet mogli postati sposobni za vršenje svog prijašnjeg zvanja, liječiće se na ovakav način tako dugo dok se željeni cilj ne postigne; nasuprot će se onim vojnicima, koji su usljed gubitka kojeg uda postali nesposobni za rad i zaradu, nabaviti umjetna uda; te će se tako dugo podučavati uporabi istih dok ne postanu opet sposobni za svoje prijašnje zvanje ili pako za drugo, koje odgovara vrsti stepena njihove individualnosti. Napokon će se oni vojnici, koje je zadesila nesreća da su izgubili očinji vid, izobraziti u zavodima za slijepce u zvanju koje će im davati priliku da sami svoj kruh zarađuju. Zavodi koji će se za tu svrhu uspostaviti služiće za one na taj način stradale vojnike.

Srce bi voljelo kad ne bi bilo takvih žrtava. Ali sudbina i teška borba naroda donosi i take, kojima treba najveći obzir svratiti. Treba imati u vidu da onaki jesu u to stanje došli, u borbi za rođenu grudu, koji su se borili i bore se za sigurnost i mir sibjana. Oni najskuplje svoje blago žrtvovaše za nas. Ne samo čovječnost nego upravo dužnost je stoga naša, da svi: stari i mladi, bogati i siromašniji koliko tko može više da materijalno potpomogne ovu instituciju.

Kolika je to dobrobit kad se jednom čestitom borcu, koji izgubi vid ili mu ruka nastrada, pa mu se omogući prikladno zanimanje. Osim što neće biti na teret svojoj porodici, i što će moći koliko-toliko privređivati, koliko će mu se u duši olakšati stanje, kada se sa Božijom pomoći, moguće čime zanimati. Valjani i svjesni narodi sa najvećom požrtvovanošću i marom svake institucije podupiru i uzdržavaju. Svojim harnim sinovima tako ublažuju teško stanje i zadahnjuju ih novom snagom. Mi se uzdamo u Boga dragoga, da ćemo i mi, kao što se takmimo u prvim redovima kako na bojnopolju tako i u svakom drugom pozivu dužnosti što ga tok vremena nameće, i u ovom pothvatu sa ostalim svojim sugrađanima u ovom plemenitom i uprav nužnom poduzeću najpripravnije se odazvati.

Neka kotarska-vakufsko-mearifska povjerenstva, na shodan način o ovom poduzeću obavijeste muslimane svoga kotara. Da se svim slojevima pučanstva pruži prilika da mogu učestvovati u ovom pothvatu, darovi će se primati u obliku mjesečnih prinosa. A i najmanji dar dobro je došao.

Konačno se pripominje da su na primanje dotičnih prinosa i darova ovlašteni kotarski uredi i ispostave, a osim toga mogu se blokovi za sabiranje prinosa kao i pologovni listovi za polaganje sabranih svota kod bh. poštanske štedionice izravno kod sekretarijata 4. odjela zemaljske vlade zatražiti. Svim muftijskim uredima! Svim kotarskim šerijatskim sudovima! Svim kotarskim vakufsko-mearifskim povjerenstvima u Zemlji! Sarajevo, dne 5. septembra 1915. Reis-ul-ulema: Džemaluddin, v.r.⁴

Kotarski šerijatski sud je zaprimio okružnicu 13. septembra 1915. godine, što je ovjereno pečatom suda. Na poleđini okružnice nalazimo slijedeću zabilješku: „Primljeno na znanje..., i da se u ovom predmetu djelatno radi i da je potpisani član odbora kao i kasin revizor..., (u potpisu sudija) Midžić.“

Uvidom u okružnicu reisa Čauševića, možemo uvidjeti svu složenost i strahote Prvog svjetskog rata. Kotarski šerijatski sud u Tuzli, u cilju pomoći i rehabilitacije ranjenika i bolesnika, osniva kasu za prikupljanje sredstava za bolesne i ranjene, te istovremeno, određuje i osobu koja je bila zadužena za te aktivnosti.

III. Oglas o cijenama

(Broj 10049, od 18. juna 1915. godine)

Pored velikog broja ranjenika i stradalnika u Prvom svjetskom ratu, historija bilježi i tešku neimaštinu i glad. U tom smislu, odnosno u cilju kontrole nad cijenama živežnih namirnica, Gradski kotarski ured u Tuzli, dana 18. juna 1915. godine, Kotarskom šerijatskom sudu u Tuzli, upućuje oglas o cijenama. U oglasu se navodi:

4 Arhiv TK-a, Fond KŠS, kutija 633., godina 1915., okružnica reisu-l-uleme Džemaluddina, v.r., broj 2059., od 5. septembra 1915. godine. O okolnostima u kojima je nastala okružnica vidjeti: Suadin Strašević, "Jedna manje poznata okružnica reis-ul-uleme Džemaluddina Čauševića", Časopis *Pogledi*, Bošnjačka zajednica kulture „Preporod“, Općinsko društvo Tuzla, Tuzla, 2010., broj 13-14., 71-73.

„Usljed znatno poskočenih cijena šećera i kafe određuje u sporazumu sa općinskim uredom i apovezacionim odborom gradski kotarski ured od danas do daljnje odredbe slijedeće cijene ovim viktualija i to: šećeru u glavama vrećom po kilogramu; 1.K.10.h., šećeru krčmom na jedan kilogram; 1. K. 21.h., šećeru na više glava po kilogramu; 1. K. 15. h., kafa santos na malo po 1. kilogram; 5. K. 20. h., kafa cejlon i kuba po 1. kilogram; 5. K. 20. h. Ostale cijene životnim namirnicama i topogledne odredbe ostaju na snazi kao u oglasu od 12. maja 1915., broj 8171/915. Gradski kotarski ured.“⁵ Kotarski šerijatski sud u Tuzli je zaprimio ovaj oglas o cijenama 20. 06. 1915. godine, što je ovjereno pečatom suda i protokolirano pod brojem 2060. U zabilježsci stoji: „Primljeno na znanje“, u potpisu kadija Midžić.

IV. Oglas o cijeni krompira

(Broj 6630, od 16. aprila 1915. godine)

„Gradski kotarski ured u Tuzli. Broj 6630, dne 16. aprila 1915.

Oglas!

U sporazumu sa općinskim uredom i aprovizacionim odborom određuje gradski kotarski ured od danas do daljnje odredbe cijenu krumpiru po 24 h na 1 kglr.

Ostale cijene drugim životnim namirnicama i topogledne odredbe ostaju na snazi kao u oglasu od 24. 2. 1915. broj 3713, odnosno 6. 3. 1915. broj 4209 i 25. 3. 1915. broj 5285. kotarski predstojnik Kobačić“.⁶ Oglas je zaprimljen u Šerijatski sud 23. aprila, uz kadijsku napomenu da je „Primljeno na znanje“ i uz potpis kadije Midžića.

V. Oglas o municiji

(Broj 9319, od 05. juna 1915. godine)

Pored intenzivne socijalne aktivnosti Kotarskog šerijatskog suda u vrijeme Prvog svjetskog rata, Sud se bavio i drugim djelatnostima koje su neposredno proistekle iz rata. Donosimo oglas Gradskog kotarskog ureda

5 Arhiv TK-a, Fond KŠS, kutija 633., godina 1915., Gradski kotarski ured u Tuzli prema Kotarskom šerijatskom sudu u Tuzli, oglas o cijenama, broj 10049., od 18. juna 1915. godine.

6 Arhiv TK-a, Fond KŠS, kutija 633., godina 1915., Gradski kotarski ured u Tuzli prema Kotarskom šerijatskom sudu u Tuzli, oglas o cijeni krompira, broj 6630. od 16. aprila 1915. godine.

broj 9319., od 05. juna 1915. godine upućen Kotarskom šerijatskom sudu u Tuzli, pod naslovom: „Municija je vlasništvo vojne uprave!“ U Oglasu se navodi:

„Događalo se je, da je vojništvo, koje je ranjeno i bolesno dolazilo sa ratišta dijelilo p. n. publici na zamolbu za ratnu uspomenu oštru municiju. Municija je vlasništvo vojne uprave, pa je vojnici ne smiju dijeliti, niti je iko smije od njih primati ni iskati, jer će za to odgovarati kaznenom zakonu, odnosno vojnom sudu radi nepovlaštenog posjeda municije. Gradski kotarski ured.“⁷

Oglas je ovjeren pečatom Gradskog kotarskog ureda u Tuzli. Na poleđini oglasa saznajemo iz zabilješke da je Kotarski šerijatski sud u Tuzli primio oglas 10. juna 1915. godine, što je ovjereno pečatom suda. Također, nalazimo sljedeći tekst: „Primljeno na znanje 10. 06. 1915.“ Međutim ispod navedenog teksta, pored potpisa najstarijeg šerijatskog sudije Midžića, nalazimo i potpise sudije Čokića, sudije Ćenanovića, sudskog pripravnika Kapetanovića i saradnika suda Seleskovića. Navedeni potpisi ukazuju na važnost ovoga oglasa, te je Kotarski šerijatski sud u Tuzli primio na znanje navedeni oglas i imao je postupati po njemu.

VI. Oglas o pregledu vojnih obveznika (Broj 3231, od 06. marta 1915. godine)

„Gradski kotarski ured u Tuzli, broj 3231, dne 6. marta 1915.
Oglas!

Pregledba obveznika u evidenciji druge pričuve koji su rođeni godine 1891., 1895. i 1896. održavaće se dne 15. marta 1915. u prostorijama gradskog poglavarstva i počinje u 7 sati ujutru.

Svi gore navedeni obveznici, koji su u gradu Tuzli nadležni, kao i oni koji su bosansko-hercegovački pripadnici, a u Tuzli stanuju, imaju se na određeni dan i sat kod gradskog kotarskog ureda prijaviti.

Također i oni koji su kod prvašnjih pregledbi do danas izostali, kao i oni koji su u Ugarskoj i Austriji nadležni, moraju na gore navedeni dan doći na pregledbu.

⁷ Arhiv TK-a, Fond KŠS, kutija 633., godina 1915. Gradski kotarski ured u Tuzli prema Kotarskom šerijatskom sudu u Tuzli, oglas o municiji, broj 9319., od 5. juna 1915. godine.

Neposluh ove naredbe kazniće se po postojećim propisima. Kotarski predstojnik Kobačić.⁴⁸

Oglas je zaprimljen u Kotarski šerijatski sud u Tuzli 10. marta 1915. godine. Pored pečata šerijatskog suda i potpisa kadije Midžića nalazimo i sljedeću kadijinu zabilješku: „Na pročitavanje svim osobama ovoga ureda, radi znanja i ravnanja.“

VII. Oglas o stavnji konja

(Broj 3505, od 03. marta 1915. godine)

Austrougarske vlasti su u Bosni i Hercegovini, tokom Prvog svjetskog rata, sve raspoložive resurse stavile u funkciju rata, uključujući i konje. Tako je Gradski kotarski ured u Tuzli, Šerijatskom sudu u Tuzli, uputio oglas o registraciji konja i zabrani njihovog neovlaštenog premještanja u druge kotare. Tekst oglasa je sljedeći:

„Gradski kotarski ured u Tuzli, broj 3505, dne 3. marta 1915.

Oglas!

Na temelju člana 12 zakona o stavnji konja od 16. 4. 1913. izdana je naredbom zemaljske vlade broj 30717/I od 18. II 1915. zabrana za čitavu Bosnu i Hercegovinu, konje, provideno sa očevidnosnim listom (*Evidenzblattpferde*) iz njihovog stavnoga nadležnoga kotara odstraniti. Prekršaj ove zabrane kazniće se nakon određenog zaziva uzetih konja po članu 19 gore navedenog zakona o stavnji konja tačka 2, II. odjeljak. Kotarski predstojnik Kobačić.⁴⁹

VIII. OBAVIJESTI MUFTIJE TUZLANSKOG MAGLAJLIĆA

(Broj 460/915, od 10. augusta 1915. godine)

„Muftijski ured za okružje tuzlansko u Tuzli, broj 460/1915., Tuzla, dne 10. augusta 1915., Svečana dova u džamiji.

Svim uredima i oblastima u Tuzli!

Povodom rođendana Njeg. Veličanstva našeg premilostivog vladara Cara i Kralja Franje Josipa I., održavat će se dne 18. o. m., u srijedu sveča-

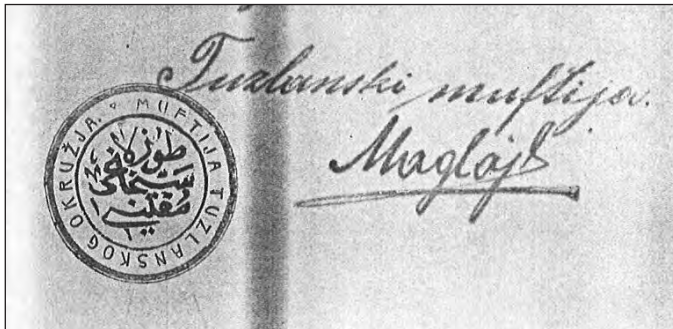
8 Arhiv TK-a, Fond KŠS, kutija 633., godina 1915. Gradski kotarski ured u Tuzli prema Kotarskom šerijatskom sudu u Tuzli, oglas o pregledu vojnih obveznika, broj 3231, od 06. marta 1915. godine.

9 Arhiv TK-a, Fond KŠS, kutija 633., godina 1915. Oglas o stavnji konja, broj 3505, od 03. marta 1915. godine.

na dova u čaršijskoj džamiji iza podnevne molitve za zdravlje našeg sijedog vladara i za konačnu pobjedu našeg oružja. Neka p. naslov izvoli ovu okolnost radi ravnjanja na znanje primiti. Tuzlanski muftija Maglajlić.¹⁰ Obavijest je potpisana od strane muftije i ovjerena pečatom muftijstva. Kotarski šerijatski sud u Tuzli je obavijest zaprimio 16. augusta 1915. Po red potpisa kadije Midžića nalazimo i zabilješku da je: „Primljeno na znanje.“

Također, slična obavijest, datirana 02. oktobra 1915. godine, glasi:

„Muftijski ured za okružje tuzlansko, broj 564/15., Tuzla, dne 2. oktobra 1915. Svečana dova u džamiji povodom imendana Nj. Vel. Svima uredima i oblastima u Tuzli!; Povodom imendana Njegovog veličanstva i Našeg premilostivog vladara Cara i Kralja Franje Josipa I., održavat će se dne 04. o. m. u ponedjeljak iza podnevne molitve svečana dova u čaršijskoj džamiji u Tuzli za zdravlje našeg sijedog vladara i za konačnu pobjedu našeg ratujućeg oružja. Neka P. N. izvoli ovu okolnost ravnjanja radi na znanje primiti. Okružni muftija Maglajlić.¹¹ Obavijest je ovjerena potpisom muftije i pečatom muftijstva. Kotarski šerijatski sud u Tuzli je navedenu obavijest primio 04. 10. 1915. godine, što je ovjereno pečatom suda i potpisom kadije Midžića.

Pečat i potpis muftije tuzlanskog Maglajlića.

10 Arhiv TK-a, Fond KŠS, kutija 633., godina 1915. Muftijski ured za okružje tuzlansko u Tuzli, muftija Maglajlić, prema svim uredima i oblastima, svečana dova u džamiji, br. 460/15., od 10. 08. 1915.

11 Arhiv TK-a, Fond KŠS, kutija 633., godina 1915., Muftijski ured za okružje tuzlansko u Tuzli, muftija Maglajlić, prema svim uredima i oblastima, svečana dova u džamiji, br. 564/15., od 02. 10. 1915.

Zaključna razmatranja

Prvi svjetski rat počeo je 1914. i trajao je do 1918. godine. U okolnostima rata, pored svojih redovnih nadležnosti, Šerijatski sud u Tuzli, kao zvanična institucija, primao je brojne akte i uputstva za postupanje u različitim okolnostima, koje su nastupile kao posljedica neposrednih ratnih zbivanja.

Uvidom u arhivsku građu i dokumentaciju, možemo ustanoviti da je Šerijatski sud u Tuzli uputstva najčešće dobivao od Gradskog kotarskog ureda u Tuzli. Akti su raznovrsni, kao što su, naprimjer: akti o ranjenicima, oglasi o cijenama i municiji, zatim obavijesti o pregledima ili mobilizaciji vojnika.

Također, Šerijatski sud u Tuzli, primao je obavijesti od muftijstva tuzlanskog kao i okružnicu od reisu-l-uleme Čauševića.

U dojmljivoj okružnici reisu-l-uleme Džemaluddina Čauševića, koja vjerno oslikava ratna razaranja i posljedice Prvog svjetskog rata, traži se pomoć za ranjenike i ratne stradalnike. U tom smislu, Šerijatski sud u Tuzli, osnovao je kasu za prikupljanje dobrovoljnih priloga u svrhu pomoći za ratne stradalnike. Dakle, možemo konstatovati izraženu socijalnu aktivnost Suda u okolnostima rata.

Gazi Hasan-paša Bogojević Hercegovac - vitez bosanski

Jusuf Džafić

student na Šerijatsko-pravnom fakultetu Univerziteta El-Azhar u Kairu
jusuf-dz91@hotmail.com

Proslov

Kao ni većina Balkana, ni bošnjački krajevi nisu odjednom dospjeli pod osmansku vlast. Štaviše, Osmanlijama je trebalo preko dvjesto godina da potčine bošnjačke zemlje. Tako se prvi bošnjačko-osmanski sukob odigrao davne 1384. godine, kada je Timurtaš-paša upao sa akindžijskim odredima u Bosnu. Slijedile su: Bitka kod Bileće (1388), Bitka na Kosovu (1389), pad istočnog Sandžaka i gornjeg Polimlja (1392), pad zapadnog Sandžaka, donjeg Polimlja, gornjeg Podrinja te dijela istočne Hercegovine (1416, 1418), pad Sarajevskog polja (1428, 1435), srednjeg Podrinja (1436), Bosanskog kraljevstva (1463), Hercegovine (1464-1482), Jajca i Jajačke banovine (1528) te, konačno, pad Bihaća (1592).

Višestoljetna borba Osmanlija protiv Bošnjaka učinila je bošnjačkog vojnika visoko cjenjenim, poštovanim i traženim u osmanskim vojnim krugovima.¹ Stoga, ne treba čuditi da su bošnjački mladići novačeni u

1. Vidi općenito o položaju bošnjačkog vojnika u Osmanskom carstvu: Ibrahim Alajbegović Pečevića, *Historija*, El-Kalem, Sarajevo, 2000, sv. 1-2, passim; Evlija Čelebija, *Putopis*, Svjetlost, Sarajevo, 1967, passim; Muvekkit, *Povijest Bosne*, El-Kalem, Sarajevo, 1998, sv. 1-2, passim; Mehmed Surejja, *Sicilli Osmani*, Istanbul, 1890, sv. 1-4, passim; Safvet-beg Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj carevini*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1931, passim; Ibid., *Kratka uputa u prošlost BiH*, Vlastita naklada, Sarajevo, 1900;

osmanske odrede, posebno one janjičarske, već krajem XIV stoljeća, te da su osmanski vojnici i oficiri bošnjačkog porijekla odigrali veliku ulogu tokom osmanskih osvajanja na sva tri kontinenta Starog svijeta (Carigrad, Srbija, Bosna, Krim, Albanija, Šam (Levant), Egipat, Undurovina (turska Ugarska), Irak, Jemen, Kavkaz, Krit...). Među tim istaknutim osmanskim vojnim licima bošnjačkog soja posebno mjesto svakako pripada Gazi Hasan-paši Bogojeviću Hercegovcu (?-1533), veziru i našem gaziji.

Porijeklo

Gazi Hasan-paša Bogojević Hercegovac je sin stanovitog Davud-paše.² Po svoj prilici, sin je Kara Nišandži Davud-paše Bogojevića (?-1505)³, vezira i naše gore lista, odnosno brat Kodža Mustafe-paše Bogojevića (Dautpašića) (?-1519)⁴, hercegovačkog sandžakbega (1516-1518), vezira i velikog vakifa Skoplja.⁵

Slično većini znamenitih Bošnjaka Osmanlija i Gazi Hasan-paša Bogojević je poznat pod različitim imenima u literaturi. Safvet-beg Bašagić

Vedad Bišćević, *Bosanski namjesnici Osmanskog doba*, Connectum, Sarajevo, 2006, passim; Mustafa Imamović, *Historija Bošnjaka*, Preporod, Sarajevo, 1998, passim; Mustafa Memić, *Poznati Bošnjaci Sandžaka i Crne Gore*, Matica, Sarajevo, 1998, passim. Vidi o položaju porodice Sokolović: Uroš Dakić, *The Sokollu Family Clan and the Politics of the Vizierial Households in the Second Half of the Sixteenth Century*, Central European University, Budapest, 2012.

2. Muvekkit, *Povijest Bosne*, sv. 1, str. 103; Vedad Bišćević, *Bosanski namjesnici Osmanskog doba*, str. 85; Safvet-beg Bašagić, *Kratka uputa u prošlost BiH*, str. 25.
3. Vidi o Davud-paši: Safvet-beg Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj carevini*; Mehmed Surejja, *Sicilli Osmani*, Istanbul, 1890, sv. 2, str. 324; Edin Urjan Kukavica, *Znameniti i zaboravljeni Bošnjaci u Osmanskom sultanatu*, Behar, 95/2010, str. 61; Ćiro Truhelka, „Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive, *Glasnik Zemaljskog muzeja u BiH*, 23/1911, knj. 3, str. 437, 450-451.
4. Vidi o Mustafa-paši: Ćiro Truhelka, „Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive“, *Glasnik Zemaljskog muzeja u BiH*, 23/1911, knj. 3, str. 437, 450-451; Safvet-beg Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj carevini*; Ibid., *Kratka uputa u prošlost BiH*, str. 25, 184; Evlija Čelebija, *Putopis*, Svjetlost, Sarajevo, 1967, str. 282, 283, 286, 457, 459, 461-462; Hivzija Hasandedić, *Muslimanska baština Bošnjaka u Južnoj (Srednjoj) Hercegovini*, Islamski centar, Mostar, 1997, str. 181-185; Muvekkit, *Povijest Bosne*, sv. 1, 104, 105; Smail Softić, *Muslimanske starine u Skoplju*, Izvještaj za školsku 1933-34 god., Državna medresa Kralja Aleksandra I u Skoplju, str. 55-98 (passim); Edin Urjan Kukavica, *Znameniti i zaboravljeni Bošnjaci u Osmanskom sultanatu*, Behar, 95/2010, str. 61
5. Autori navode da je Hasan-paša (beg) sin izvjesnog Davud-paše, odnosno Davudpašić (vidi bilješku br. 2). Poznato je da je Kodža Mustafa-paša (beg) sin Kara Nišandži Davud-paše Bogojevića, odnosno Davudpašić (vidi bilješke br. 3 i 4). Najvjerojatnije da je Davud-paša, otac Kodža Mustafa-paše, istovjetan sa Davud-pašom ocem Hasan-paše, pogotovo ako uzmemo u obzir činjenicu da su Hasan-paša i Mustafa-paša vršnjaci, da su bili Bošnjaci, da su bili sinovi Davud-paše (Davudpašići), a da je tada postojao samo jedan Davud-paša bošnjačkog porijekla - Kara Nišandži Davud-paša Bogojević.

ga spominje u knjizi o istaknutim Bošnjacima osmanskog razdoblja kao Hasan-paša Gazi⁶, a u knjizi *Kratka uputa u prošlost BiH* pod imenima Hasan-beg Davudpašić⁷ i Omerbeg-zade Hasan-beg.⁸ Edin Urjan Kukačević ga navodi pod imenom Hasan-paša Gazi, slijedeći u tome Safvet-beg Bašagića, Mehmed-beg Surejja ga spominje kao Hasan-paša (Hasan Paša)⁹, Ibrahim Pečevi kao Gazi Husein-paša¹⁰, Muvekkit kao Hasan-beg¹¹, shodno tituli koju je tada nosio¹², Karl Pecz samo kao Hasan¹³, a Vedad Biščević kao Hasan-beg, odnosno Gazi Hasan-paša Hercegovac.¹⁴ U turskoj literaturi je najpoznatiji kao Gazi Hasan-paša (Gazi Hasan Paša). Sreće se i pod sljedećim nazivima: Hasan-beg, Omerbegzade Hasan-beg, Gazi Hasan-paša Hercegovac, Hasan-beg, sin Davud-paše.¹⁵

Hasan-paša Gazi je rođen negdje u Hercegovini. Bošnjačkog je porijekla. Njegovo bošnjačko porijeklo potvrđuju, između ostalog, sljedeći autori: Safvet-beg Bašagić¹⁶, Ibrahim Pečevi¹⁷, Mehmed-beg Surejja¹⁸, Vedad Biščević.¹⁹

Životopis

Nažalost, potankosti životopisa Gazi Hasan-paše Bogojevića nisu poznate, a i ono što je dospjelo do nas nije dovoljno da se rekonstruira ni kostur Hasan-pašine biografije.

Hasan-paša je, kako smo već spomenuli, porijeklom iz Bosne, tačnije iz hercegovačkog sandžaka. Dugo je putovao po Egiptu, Arabiji i Jemenu, gdje je izučavao viteške i ratničke vještine (gaziluk). Mnogo je ratovao,

6. Safvet-beg Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj carevini*.

7. *Ibid.*, *Kratka uputa u prošlost BiH*, str. 25.

8. *Ibid.*, str. 177.

9. Mehmed Surejja, *Sicilli Osmani*, sv. 2, str. 119.

10. Ibrahim Alajbegović Pečevića, *Historija*, sv. 1, str. 47.

11. Muvekkit, *Povijest Bosne*, sv. 1, str. 103.

12. Bosna je od 1463. godine do 1580. godine imala samo status sandžaka. Od 1580. godine Bosna je unaprijeđena u rang ejaleta, odnosno pašaluka, pa od tada svaki namjesnik Bosne nosi titulu paše.

13. Karl Pecz, *Otomanske valje (namjesnici) u Bosni*, Glasnik Zemaljskog muzeja u BiH, 1/1889, knj. 2, str. 61.

14. Vedad Biščević, *Bosanski namjesnici Osmanskog doba*, str. 85.

15. *Ibid.*, str. 85.

16. Safvet-beg Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj carevini*.

17. Ibrahim Alajbegović Pečevića, *Historija*, sv. 1, str. 47.

18. Mehmed Surejja, *Sicilli Osmani*, sv. 2, str. 119.

19. Vedad Biščević, *Bosanski namjesnici Osmanskog doba*, str. 85.

posebno na granicama (serhatu) Osmanske države na Balkanu. Zbog izvrsnog junaštva dobio je nadimak Gazi - u prijevodu ratnik, vitez.²⁰

Osim gore navedenog, ništa se više pouzdano ne zna u pogledu Hasan-pašine biografije prije 1515. godine. Prije 26. aprila 1516. godine (14. rebiu-l-evvela 922. godine po Hidžri) nalazimo Hasan-pašu kao sandžakbega Ćustendila u Bugarskoj.²¹ Ne zna se tačno kada je preuzeo upravu nad ćustendilskim sandžakom, ali je to svakako bilo najkasnije 1515. godine (921. godine po Hidžri).

Nakon obavljanja dužnosti ćustendilskog sandžakbega, Gazi Hasan-paša dolazi na mjesto bosanskog sandžak-bega. 26. aprila 1516. godine (14. rebiu-l-evvela 922. godine po Hidžri). Na položaju upravitelja bosanskog sandžaka ostaje oko dvije godine, odnosno do 1518. godine (924. godine po Hidžri).²² Za to vrijeme hercegovački sandžakbezi su bili Skender-beg Ornosović (Evrenoszade) (1515-1516) i Mustafa-beg Bogojević (1516-1518), Hasan-pašin brat, a zvornički sandžakbezi Gazi Sinan-beg Defterdar (1514-1517) i Hadži Mustafa-beg (1517).²³ Tada je izdata i poznata kanunnama za bosanski sandžak iz 1516. godine (1516. Tarihli Bosna Kanunnamesi) prema kojoj su se timarski posjedi u sandžaku Bosna mogli dodjeljivati samo domaćim ljudima.²⁴ Također, 1516. godine obavljen je i sumarni popis bosanskog sandžaka (1516. Tarihli Bosna Sancağı İcmal Defterleri).²⁵

Muvekkit i Safvet-beg Bašagić su spomenuli sljedeće događaje koji su obilježili prvo Gazi Hasan-pašino upravljanje sandžakom Bosna:

20. Safvet-beg Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj carevini*; Mehmed Surejija, *Sicilli Osmani*, sv. 2, str. 119; Ibrahim Alajbegović Pečevića, *Historija*, sv. 1, str. 47; Vedad Biščević, *Bosanski namjesnici Osmanskog doba*, str. 85.

21. Muvekkit, *Povijest Bosne*, sv. 1, str. 103.

22. *Ibid.*, sv. 1, str. 103, 105; Vedad Biščević, *Bosanski namjesnici Osmanskog doba*, str. 85; Safvet-beg Bašagić, *Kratka uputa u prošlost BiH*, str. 25, 177.

23. Muvekkit, *Povijest Bosne*, sv. 1, str. 102, 103, 105, 106; Safvet-beg Bašagić, *Kratka uputa u prošlost BiH*, str. 25, 177, 184, 186; Vedad Biščević, *Bosanski namjesnici Osmanskog doba*, str. 85.

24. Vidi latinični tekst kanunname na tur. jeziku: *Bosna-Hersek İle İlgili Arşiv Belgeleri* (1516-1519), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 1992, str. 60-64. Vidi prijevod dotične kanunname iz pera Hazima Šabanovića: *Kanun-nama bosanskog sandžaka iz godine 922/1516*, Prilozi za orijentalnu filologiju, 1/1950, str. 163-165. Vidi o značaju te kanunname: Admir Mulaosmanović, *Kanunnama kao izvor za proučavanje agrarnih odnosa u evropskom dijelu Osmanskog carstva*, 2005, www.bosanskialim.com/rubrike/tekstovi_save/000364Ro25.PDF, str. 1-4 (passim), 8, 11-12 (passim); Mustafa Imamović, *Historija Bošnjaka*, str. 118, 123.

25. Vidi o značaju dotičnog deftera: Derviš Kurtović, „Popisi i katastri u vrijeme turske vladavine na Balkanu“, *Geodetski glasnik*, 15/1977, str. 9-22.

- Sproveden je carski ferman, izdat 18. ševvala 921. godine po Hidžri (4. decembar 1515. godine), prema kome je bilo potrebno unovačiti hiljadu mladića iz sandžaka Bosne i Hercegovine za janjičare i otpremiti ih u sultanovu vojsku pod komandom Skender-bega Ornosovića, tadašnjeg hercegovačkog sandžakbega.²⁶ Dotično regrutiranje sprovedeno je početkom 1516. godine u okviru priprema sultana Selima Javuza za predstojeću vojnu kampanju pokoravanja Memlučkog sultanata (1516-1517).

- Spomenuti Skender-beg Ornosović je otišao u proljeće 1516. godine sa regrutiranim bosanskim i hercegovačkim janjičarima da se pridruži carskoj vojsci. Na njegovo mjesto je postavljen Mustafa-beg Bogojević.²⁷ Međutim, Mustafa-Bogojević, inače brat Gazi Hasan-paše, tek je sljedeće godine došao u hercegovački sandžak, s obzirom da se, kao i Skender-beg Ornosović, pridružio Sultan Selimovom pohodu na Memlučku državu. Vojska je krenula na pohod iz Istanbula 5. juna 1516. godine.

- Godine 923. po Hidžri (1517. godine) Gazi Sinan-beg Defterdar, zbornički sandžakbeg i defterdar prijestolonasljednika Sulejmana hana, sagradio je jednu medresu u Novom Pazaru. Također, odredio je da glavni izvor življenja Nedžmuddina, sina Mehmedova, njegovog učitelja i prijatelja, bude upravo muderisluk u toj medresi.²⁸ Gazi Sinan-beg Defterdar, porijeklom je iz novopazarskog kraja. Zajedno sa svojim bratom Ahmedom držao je pod zakup stanoviti osmanski rudnik željeza, da li onaj na planini Rogozni kod Novog Pazara ili onaj kraj naselja Gluhavice kod Tutina. U rodnom gradu, pored spomenute medrese, podigao je i džamiju 1528. godine te još neke popratne vakufske objekte. Njegov vakuf (džamija, medresa) je opstao do današnjih dana.

- U decembru 1517. godine (zu-l-ka'de 923. godine po Hidžri) ugarske čete su bezuspješno opsjedale Zvornik. Za vrijeme odbrane grada poginuo je zbornički sandžakbeg Hadži Mustafa-beg.²⁹ Očito je da je Ugarska pokušala da iskoristi situaciju zauzetosti glavnine osmanske vojske vojnim akcijama u Šamu i Egiptu.

26. Muvekkit, *Povijest Bosne*, sv. 1, str. 105; Safvet-beg Bašagić, *Kratka uputa u prošlost BiH*, str. 25.

27. Muvekkit, *Povijest Bosne*, sv. 1, str. 105; Safvet-beg Bašagić, *Kratka uputa u prošlost BiH*, str. 25.

28. Muvekkit, *Povijest Bosne*, sv. 1, str. 105.

29. *Ibid.*, sv. 1, str. 105; Safvet-beg Bašagić, *Kratka uputa u prošlost BiH*, str. 25.

- Prijestolonasljednik Sulejman-han, tada muhafiz Edirna, podnio je u mjesecu zu-l-ka'detu 923. godine po Hidžri (decembar 1517. godine) izvještaj (*arz*) svome ocu Selimu I Javuzu da je Hadži Mustafa-beg, zvonički sandžakbeg, poginuo tokom napada ugarskog kralja na osmanske zemlje. Izvještaj je preko glasnika došao sultanu kada se ovaj nalazio u Damasku, nakon osvojenja Egipta.³⁰

Od smjene sa položaja bosanskog sandžakbega 1518. godine, pa sve do juna 1525. godine, nije nam poznato Gazi Hasan-pašino kretanje u karijeri. Pretpostavlja se da je bio sandžakbeg u nekim od sandžaka balkanskog dijela Osmanskog carstva.

Juna 1525. godine (ša'ban 931. godine po Hidžri) Gazi Hasan-paša, tada još uvijek samo Gazi Hasan-beg, postaje po drugi put namjesnik Bosne namjesto Gazi Husrev-bega. Za vrijeme njegovog drugog namjesnikovanja Bosnom ništa značajnije se nije zbililo. To namjesnikovanje je bilo kratkog vijeka (6-7 mjeseci), jer već u januaru 1526. godine (rebiul-evvel 932. godine) Gazi Husrev-beg se vraća u Bosnu kao namjesnik, a Hasana-paša biva unaprijeđen u čin paše i postavljen kao beglerbeg nad Temišvarskim ejaletom.³¹ Koliko je tačno obnašao funkciju temišvarskog valije, nije nam poznato, jer historijska vrela ponovo šute o Hasan-paši.

Sljedećih godina, tačnije od 1526. do 1533. godine, biografija Gazi Hasan-paše je obavijena tamom. To su i posljednje godine Hasan-pašino života budući da je preminuo 1533. godine, odnosno 940. godine po Hidžri.³² Mjesto ukopa, kao ni mjesto smrti, nisu poznati.

Život i djelo

Već smo ranije spomenuli neke detalje vezane za ličnost Gazi Hasan-paše. Tako smo naglasili da je proveo dosta vremena putujući po Egiptu, Arabiji i Jemenu, uvježbavajući ratničke vještine i učeći se viteštvu tj.

30. Muvekkit, *Povijest Bosne*, sv. 1, str. 105.

31. Mehmed Surejja, *Sicilli Osmani*, sv. 2, str. 120; Safvet-beg Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj carevini*; Vedad Bišćević, *Bosanski namjesnici Osmanskog doba*, str. 85; Ibrahim Alajbegović Pečevića, *Historija*, sv. 1, str. 47.

32. Mehmed Surejja, *Sicilli Osmani*, sv. 2, str. 120; Safvet-beg Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj carevini*; Vedad Bišćević, *Bosanski namjesnici Osmanskog doba*, str. 85; Ibrahim Alajbegović Pečevića, *Historija*, sv. 1, str. 47.

gaziluku. Budući da je učestvovao u mnogo ratova u kojima se istakao svojom hrabrošću i trudom, dobio je nadimak Gazi, tj. ratnik, vitez.

Općenito gledajući, gorespomenute pojedinosti su i jedine pojedinosti o životu i djelu Gazi Hasan-paše. Tako Mehmed-beg Surejja, jedan od najvažnijih izvora za biografije istaknutih Osmanlija, ne donosi u tančine život i djelo Gazi Hasan-paše, već navodi samo sljedeću konstataciju: *Mnogo je učestvovao u ratovima, tako da je dobio nadimak gazija (ratnik, vitez). Bio je hrabar, iskren i revan.*³³

I Ibrahim Pečevija, poznati osmanski hroničar i historičar, ne spominje ništa više od Surejje - opis mu je, čak, siromašniji.³⁴ Ni noviji autori ne donose nove potankosti o ličnosti Gazi Hasan-paše, primjera radi, Safvet-beg Bašagić³⁵ i Vedad Bišćević.³⁶

Pojam gaziluka u Osmanskoj državi

Uključenjem u redove osmanske vojske, Bošnjaci postaju dio gaziluka - ratnog junaštva/viteštva, inače, jedne od osnovnih ideja vodilja, odnosno institucija ranog i klasičnog razdoblja Osmanske države.³⁷

Gaziluk (tur. *gazilik*) je turcizam koji označava ratno junaštvo, viteštvo, pobjedu, zavojevanje, rat, borbu. Predstavlja složenicu arapsko-turuskog porijekla nastalu od arap. riječi gazi (ar. *غازي* - ratnik, borac, vojnik, junak, vitez, pobjednik, zavojevač, osn. značenje onaj koji hoće, želi³⁸) i turskog nastavka luk (lik, lik, lük), koji tvori imenice pretežno apstraktnog značenja.³⁹ Skoro u potpunosti odgovara arapskom pojmu *gazv* (ar. *غزو* - rat, borba, bitka, vojni pohod, junaštvo, viteštvo, pobjeda, zavojevanje, osn. značenje htijenje, želja⁴⁰), od koga je ustvari i izveden. Ima slič-

33. Mehmed Surejja, *Sicilli Osmani*, sv. 2, str. 120.

34. Ibrahim Alajbegović Pečevija, *Historija*, sv. 1, str. 47.

35. Safvet-beg Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj carevini*.

36. Vedad Bišćević, *Bosanski namjesnici Osmanskog doba*, str. 85.

37. Vidi o gaziluku u islamu i u Osmanskoj državi kroz djelo Mustafa Prušćaka, jednog od bošnjačkih alima XVIII stoljeća: Kenan Musić, *Radost gazija. Mustafa Prušćak: život i djelo*, Mak Invest, Sarajevo, 2010.

38. Za arap. riječ gazi vidi npr.: Ibn Menzur, *Lisan el-Areb*, Dar Sadir, Bejrut, 1993/94, sv. 15, str. 124 ; El-Fejruzabadi, *El-Kamus el-muhit*, Muessese er-Risale, Bejrut, 2005, str. 1317; Teufik Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, El-Kalem, Sarajevo, 2004, str. 1059.

39. Za turcizam gaziluk vidi: Abdulah Škaljić, *Turcizmi u sprskohrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo, 1966, str. 290.

40. Za arap. riječ gazv vidi npr.: Ibn Menzur, *Lisan el-Areb*, sv. 15, str. 123; El-Fejruzabadi, *El-Kamus el-muhit*, str. 1317; Teufik Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, str. 1059.

no značenje kao i riječi džihad, te se često, kao i riječ džihad, zloupotrebljava i krivo tumači u određenim interesnim sferama.⁴¹

Ideja gaziluka nije osmanska tvorevina, iako je ona u Osmanskom sultanatu poprimila specifičan oblik. Ona vuče porijeklo još iz vremena Božijeg poslanika Muhammeda, s.a.v.s. Sam Božiji Poslanik bio je prvi gazija, odlazio u gazve. Dakle, Božiji Poslanik je utemeljitelj institucije gaziluka.⁴²

Nakon smrti Božijeg Poslanika, muslimani su nastavili da slijede njegova načela gaziluka. Tako su muslimansku povijest obilježile gazije poput: Mahmuda Gaznevije, osvajača Pakistana i sjeverozapadne Indije; sultana Salahuddina (1171-1193), osnivača ejjubijske dinastije; cara Akbara I (1556-1605), najmoćnijeg mogulskog vladara; Ahmeda ibn Ibrahima el-Gazija (1529-1543), generala sultanata Adal u Somaliji; Gazi Osmana (1281-1326) i Gazi Orhana (1326-1360), prvih osmanskih sultana.

Bitka kod Malazgirta (1071) i najezda Mongola u XIII stoljeću predstavljaju povijesnu prekretnicu u razvoju gaziluka, jer se tada u Malu Aziju naseljavaju brojna turska plemena, organizirana u viteške vojne odrede, poznate pod imenom gazije. Iz tih gazija krajem XIII stoljeća će nići Osmanska država, koja će vremenom objediniti sve maloazijske gazije u jednu kompaktnu vojnu silu, a nešto kasnije uključit će i brojne neturske muslimane. Titula gazija je tako u osmansko doba dobila značenje islamskog viteza-ratnika, a gazije će stoljećima biti garancija opstanka osmanskog poretka.

Skoro svi osmanski sultani su se služili titulom gazi, pogotovo prva deveterica osmanskih sultana koja su nosila titulu gazi kao dio svoga vladarskog imena (Gazi Osman, Gazi Orhan, Gazi Murat I, Gazi Bajazid, Gazi Mehmed I, Gazi Murat II, Gazi Mehmed II, Gazi Bajazid II, Gazi

41. Vidi primjere zloupotrebe termina gaziluk, tj. gazva: Islamic Jihad: M. A. Khan, *Islamic Jihad: A Legacy of Forced Conversion, Imperialism, and Slavery*, Felibri.com, 2008; Ghulam Rasool Dehli, *Pakistani Jihadis' War Cry of Ghazwa-e-Hind Is Entirely Based On Concocted Ahadith*, www.newageislam.com/islam-and-politics/pakistani-jihadis-war-cry-of-ghazwa-e-hind-is-entirely-based-on-ahadith-concocted-by-the-ummayyads-to-further-their-expansionist-and-imperialist-designs-on-india/d/14057, 29.4.2014, 17: 38.

42. Vidi npr. o gaziluku, tj. vojnim pohodima Muhammeda, s.a.v.s.: Safijurrahman el-Mubarekfuri, *Zapečaćeni džennetski napitak*, Visoki saudijski komitet za pomoć Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2001, str. 171-400 (passim); Ibn Hišam, *Es-Sire*, Matbea Mustafa el-Babi el-Halebi ve evladuhu bi Misr, Kairo, 1955, sv. 1, str. 590-716 (passim), sv. 2, str. 1-529 (passim); Ibn Kesir, *Es-Sire en-nebevije (min El-Bidaje ve en-nihaje*, Dar El-Ma'rife, Bejrut, 1976, sv. 2, str. 352-546 (passim), sv. 3, passim, sv. 4, str. 1-18 (passim).

Selim I). Titulu gazi nosili su i istaknuti osmanski vojnici bez obzira na etničku pripadnost. Spomenut ćemo samo neke čuvene bošnjačke gazi-je: Gazi Ishak-beg, Gazi Isa-beg Ishaković, Mahmud-paša Abogović, Gazi Ishak-paša, Ahmed-paša Hercegović, Junus-paša, Hadum Sinan-paša Borovinić, Gazi Husrev-beg, Gazi Čoban Mustafa-paša, Ibrahim-paša Požeganin, Gazi Ali-paša, Lala Kara Mustafa-paša Sokolović, Kara Šahin Mustafa-paša Sokolović, Behram-paša Sokolović, Gazi Damad Ibrahim-paša Novošeherlija, Gazi Kodža Murat-paša Kujudži, Gazi Ekrem Husrev-paša Sokolović i, naravno, Gazi Hasan-paša Bogojević⁴³, o kome je riječ u ovom članku.

Greške u pogledu Hasan-paše

- Ibrahim Pečevi spominje Hasan-pašu kao Husein-pašu.⁴⁴ Radi se o pogrešci, budući da ga više izvora spominje kao Hasan-pašu, odnosno Hasan-bega.⁴⁵

- Muvekkīt bilježi da je Hasan-paša samo jednom bio sandžakbeg Bosne, i to od 922. godine po H. (1516. godine) do 924. godine po H. (1518. godine).⁴⁶ Drugi, pak, pišu da je bio bosanski sandžakbeg jednom i to od 924. godine po H. (1518. godine), kao što je slučaj sa Safvet-begom Bašagićem⁴⁷ i Mehmedom Surejijom⁴⁸. Treći kažu da je namjesnikovao od 1522. do 1523. godine⁴⁹. Četvrti smatraju da je bio sandžakbeg bosanski jednom i to 910. godine po Hidžri, odnosno 1523. godine.⁵⁰ Ima onih, poput Karla Pecza, koji smatraju da je Hasan-paša bio bosanski upravitelj čak tri puta: prvi put 1521. godine (927. godine po Hidžri), drugi put od 1565. godine (973. godine po H.), te treći put od 1573. godine (981. godine po H.)!⁵¹

43. Što zbog ograničenosti prostora, što zbog želje da ne skrenemo sa teme samog članka, nećemo ulaziti u pitanje razilaženja oko etničkog porijekla pojedinih grespomenutih osoba.

44. Ibrahim Alajbegović Pečevića, *Historija*, sv. 1, str. 47.

45. Safvet-beg Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj carevini*; *Ibid.*, *Kratka uputa u prošlost BiH*, str. 25; Mehmed Surejija, *Sicilli Osmani*, sv. 2, str. 119; Muvekkīt, *Povijest Bosne*, sv. 1, str. 105; Vedad Bišćević, *Bosanski namjesnici Osmanskog doba*, str. 85.

46. Muvekkīt, *Povijest Bosne*, sv. 1, str. 103, 105.

47. Safvet-beg Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj carevini*.

48. Mehmed Surejija, *Sicilli Osmani*, sv. 2, str. 119-120.

49. *Ibid.*, str. 85.

50. Vedad Bišćević, *Bosanski namjesnici Osmanskog doba*, str. 85.

51. Karl Pecza, "Otomanske valije (namjesnici) u Bosni", *Glasnik Zemaljskog muzeja u BiH*, 1/1889, knj. 2, str. 61.

Ispravno je da je Gazi Hasan-paša dva puta bio upravitelj bosanskog sandžaka: prvi put od 26. aprila 1516. do 1518. godine⁵², a drugi put od 1525. godine do januara 1526. godine.

- Safvet-beg Bašagić, u svojoj knjizi *Kratka uputa u prošlost BiH*, Gazi Hasan-pašu spominje kao sina dvije različite osobe: na početku kao Hasan beg Davudpašića⁵³, odnosno sina Davud-paše, te na kraju, u okviru liste bosanskih valija, kao Omerbeg-zade Hasan bega⁵⁴, odnosno sina Omer-bega. Što se tiče Bašagićevog navoda da je Hasan-paša sin Davud-paše, on je ispravan i u potpunosti se slaže sa stavom koji smo iznijeli na početku rada - da je Hasan-pašin otac Kara Nišandži Davud-paša Bogojević.⁵⁵ Što se tiče drugog Bašagićevog navoda na kraju knjige da je Hasan-paša sin nekog Omer-bega, on, naravno, nije ispravan. Štaviše, dolazi u koliziju sa njegovim navodom na početku djela, i najvjerojatnije predstavlja omašku koja se potkrala ovom našem uvaženom istraživaču.

- Safvet-beg Bašagić navodi na kraju svoga djela *Kratka uputa u prošlost BiH* da je Hasan-paša upravljao bosanskim sandžakom od 922. godine po H. ili 1516. godine n.e. do 924. godine po H. ili 1517. godine n.e.⁵⁶ Slažemo se sa Bašagićem u pogledu godine početka upravljanja Hasan-paše bosanskim sandžakom, i prema gregorijanskom i prema hidžretskom kalendaru, kao i sa godinom okončanja njegove uprave prema hidžretskom kalendaru. Međutim, ne možemo se složiti sa gregorijanskom godinom okončanja njegove uprave. Prvenstveno, jer je napravljena greška u preračunavanju, budući da 924. godina po Hidžri počinje tek 22. januara 1518. godine n.e. a zatim i zbog već spomenute činjenice da je Hasan-paša okončao svoje prvo namjesnikovanje Bosnom 1518. godine po gregorijanskom kalendaru, odnosno 924. godine po Hidžri.⁵⁷

52. Muvekkit, *Povijest Bosne*, sv. 1, str. 103, 105; Vedad Biščević, *Bosanski namjesnici Osmanskog doba*, str. 85; Safvet-beg Bašagić, *Kratka uputa u prošlost BiH*, str. 25, 177.

53. *Ibid.*, str. 25.

54. *Ibid.*, str. 177.

55. Vidi bilješke br. 3 i 5.

56. Safvet-beg Bašagić, *Kratka uputa u prošlost BiH*, str. 177.

57. Muvekkit, *Povijest Bosne*, sv. 1, str. 103, 105; Vedad Biščević, *Bosanski namjesnici Osmanskog doba*, str. 85; Safvet-beg Bašagić, *Kratka uputa u prošlost BiH*, str. 25.

Proučavanje njegovog lika i djela

Život i djelo Gazi Hasan-paše Bogojevića nisu bili predmet šireg interesovanja, kako među domaćim, tako ni među stranim piscima. Prema našim saznanjima, nema nekog značajnijeg spomena Gazi Hasan-paše u djelima na arapskom, turskom i engleskom jeziku, izuzev u djelima Pečevije, Muvekkita i Surejje na osmanskome turskom jeziku, o kojima će već biti riječi u ovom poglavlju. Općenito, oni koji su se doticali lika i djela Gazi Hasan-paše mogu se nabrojati na prste jedne ruke. No, ako uporedimo izučavanje životopisa i ličnosti Hasan-paše s izučavanjem glasovitih bošnjačkih Osmanlija sličnog ranga i značaja, možemo zamijetiti da ne postoji velika razlika - i oni su, kao i Hasan-paša, zapostavljeni u modernoj historiografiji.

Možda jedan od glavnih razloga nezainteresiranosti moderne historiografije za Hasan-pašom, pored njegovog bošnjačkog porijekla⁵⁸, treba tražiti u činjenici da ne postoji veliki broj vrela na koje se možemo pozvati u pogledu Hasan-pašino g lika i djela. Koliko je nama poznato, sljedeća četiri djela predstavljaju izvore za proučavanje Hasan-pašine ličnosti i životne karijere:

- *Historija* Ibrahima Alajbegovića Pečevije (*Tarih-i Peçevi*).⁵⁹ U svojoj poznatoj *Historiji*, u poglavlju koje govori o visokim vezirima za vrijeme sultana Sulejmana koji se nisu uspjeli do položaja velikog vezira, Pečevi (1572-1650) je, u svega nekoliko redova, spomenuo određene podatke vezane za biografiju i osobenost Gazi Hasan-paše. Međutim, s obzirom da se radi o djelu koje danas predstavlja jedan od glavnih izvora za proučavanje osmanske povijesti u periodu od 1520. do 1640. godine, izneseni podaci o Gazi Hasan-paši, uprkos svojoj oskudnosti, spadaju u red onih prvostepenih.

- *Povijest Bosne* Saliha Sidkija Muvekkita Hadžihuseinovića (*Tarih-i Bosna*).⁶⁰ Muvekkit (?-1888) se u svom djelu, u poglavlju u kojem obra-

58. Bošnjačko porijeklo samo po sebi ne predstavlja nikakvu smetnju. Dočim, ako uzmemo činjenicu koliko je Bosna rušena, a njene arhive i biblioteke paljene kroz historiju, te koliko je postojanje bošnjačkog etnosa nijekano ne samo na globalnom nivou i ne samo među susjednim narodima nego i među samim Bošnjacima, onda ništa ne iznenađuje kobna sudbina većeg dijela naše povijesti da bude nepoznanica.

59. Ibrahim Alajbegović Pečevija, *Historija*, El-Kalem, Sarajevo, 2000, sv. 1, str. 47.

60. Muvekkit, *Povijest Bosne*, El-Kalem, Sarajevo, 1998, sv. 1, str. 103, 105.

đuje Hasan-pašino, odnosno Hasan-begovo namjesnikovanje Bosnom, skoro nikako izravno ne osvrće na biografiju Hasan-paše, ali ipak predstavlja dragocjen izvor, budući da je njegovo izvješće fokusirano na događaje koji su obilježili Hasan-pašino upravljanje bosanskim sandžakom. Štaviše, unatoč činjenici da je Muvekkit u svom izvješću iznio samo šture podatke u pogledu Hasan-pašine biografije, ipak upravo na osnovu tih podataka saznajemo da je Hasan-paša bio ćustendilski sandžakbeg prije nego što je postavljen za bosanskog sandžakbega, da je Mustafa-paša Bogojević njegov brat, a da je Kara Nišandži Davud-paša Bogojević njegov otac.

- *Osmanski sidžili Mehmeda-bega Surejje (Sicill-i Osmani)*.⁶¹ Surejja (1845-1909) spominje biografiju Hasan-paše u svom pozamašnom leksikonu među skoro 17 000 biografija prominentnih Osmanlija. Nažalost, Hasan-pašina biografija, uvrštena u ovo je djelo, koncizna, bez podrobnosti, ali i pored toga donosi neke nove informacije koje ne nalazimo kod Pečevije i Muvekkita. Osmanski sidžili je vrijedno djelo, pošto je autor pri njegovom sastavljanju koristio široku lepezu uglavnom osmanskih izvora.

- *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj carevini Safvet-bega Bašagića*.⁶² Ovaj leksikon, objavljen 1931. godine, među 680 biografija znamenitih Bošnjaka Osmanske carevine sadrži i Hasan-pašininu biografiju. Bašagić ne donosi skoro ništa novo, ali na jednom mjestu donosi većinu onoga što je do tada napisano o Hasan-paši i to na bosanskom jeziku, što je izučavanje lika i djela Hasan-paše omogućilo širem krugu ljudi.

Što se tiče literature na bosanskom jeziku, sljedeći autori, zaključno sa 2014. godinom, su se ozbiljnije doticali Hasan-pašinog života i djela: Antun Knežević u *Carsko-turski namjestnici u Bosni-Ercegovini godine 1463-1878* (objavljeno 1887. godine), Karl Pecz u *Otomanske valije (namjestnici) u Bosni* (objavljeno 1899. godine)⁶³, Safvet-beg Bašagić u *Kratka*

61. Mehmed Surejja, *Sicilli Osmani*, Istanbul, 1890, sv. 2, str. 119-120.

62. Safvet-beg Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj carevini*, Matica hrvatska, Zagreb, 1931.

63. Karl Pecz, "Otomanske valije (namjestnici) u Bosni", *Glasnik Zemaljskog muzeja u BiH*, 1/1889, knj. 2, str. 61.

uputa u prošlost BiH (objavljeno 1900. godine)⁶⁴, Vedad Biščević u *Bosanski namjesnici Osmanskog doba* (objavljeno 2006. godine)⁶⁵, te Edin Urjan Kukavica u *Znameniti i zaboravljeni Bošnjaci u Osmanskom sultanatu* (objavljeno 2010. godine)⁶⁶.

Antun Knežević, učenik Ivana Franje Jukića, je prvi koji je pisao o Hasan-paši na bosanskom jeziku i uopće nekom južnoslavenskom jeziku još 1887. godine u okviru svoje knjige o namjesnicima Bosne u Osmanskom carstvu. Najvjerovatnije da je Antun Knežević ujedno i prvi koji je uopće pisao o Hasan-paši na nekom indoevropskom jeziku. Desetak godina kasnije, Karl Pecz također piše o Hasan-paši kao bosanskom valiji, ali ne donosi ništa novo. On je prvi nebošnjak koji piše o Hasan-paši. Dvije godine nakon Pecza, Safvet-beg Bašagić se dotiče Hasan-paše u knjizi *Kratka uputa u prošlost BiH*, u kojoj obrađuje povijest Bosne za vrijeme osmanske vladavine, ali budući da je spomenuo Hasan-pašu samo prilikom govora o njegovom begovanju u bosanskom sandžaku, ne predstavlja neki korak dalje u proučavanju lika i djela. Safvet-beg je prvi muslimanski Bošnjak koji piše o Hasan-paši na bosanskom jeziku.

Nakon što je Bašagić obradio Hasan-pašinu biografiju u svom leksikonu *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj carevini*, objavljenom 1931. godine, uslijedila je 75-godišnja pauza u proučavanju Hasan-pašine ličnosti. Razlog za toliko intelektualni jaz u proučavanju Hasan-paše možda treba tražiti u teškim vremenima za Bošnjake, počevši od Drugog svjetskog rata, preko komunističkog režima, i na kraju Agresije na RBiH (1992-1995). Prvi koji je prekinuo šutnju naše historiografije bio je Vedad Biščević, koji je obradio Hasan-pašinu biografiju u svom djelu o bosanskim valijama. Iako Biščević nije ukazao ni na jednu grešku prijašnjih autora koji su pisali o Hasan-paši, skoro je u potpunosti skupio sve što je do tada napisano u pogledu Hasan-pašine biografije. Nakon Biščevića, o Hasan-paši piše Edin Kukavica, ali njegov rad predstavlja samo ponavljanje onoga što je napisao Safvet-beg Bašagić.

64. Safvet-beg Bašagić, *Kratka uputa u prošlost BiH*, Vlastita naklada, Sarajevo, 1900, str. 25, 177.

65. Vedad Biščević, *Bosanski namjesnici Osmanskog doba*, Connectum, Sarajevo, 2006, str. 85.

66. Edin Urjan Kukavica, *Znameniti i zaboravljeni Bošnjaci u Osmanskom sultanatu*, Behar, 95/2010, str. 65.

Inače, ovaj naš članak predstavlja ne samo prvi znanstveni članak, nego i prvu samostalnu biografsku jedinicu uopće posvećenu Gazi Hasan-paši Bogojeviću.

Pogovor

Pokušali smo u ovoj našoj studiji o Gazi Hasan-paši Bogojeviću, na osnovu dostupnih izvora i napisane literature, po prvi put iscrpno i potanko obraditi njegovo porijeklo, biografiju, karijeru, život i djelo, ukazati na određene greške u pogledu njegove biografije koje su se potkrale kod izvjesnih pisaca, na jednom mjestu objediniti sve što je do sada napisano o njemu, te ukratko pojasniti pojam gaziluka u Osmanskom carstvu. Nadamo se da će ovaj pionirski korak probuditi interesovanje za proučavanje ličnosti i djela Hasan-paše, te će možda dovesti i do pronalaska novih izvora. Ne bi bilo naodmet kad bi makar jedna ulica u nekom od naših bosanskih gradova dobila ime po gaziji Hasan-paši.

Razumijevanje tesavvufa u djelu Huseina Đoze¹

Dženan Hasić

student na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu
dzenan91_hasic@live.com

Rezime

Tekstovi Huseina Đoze u kojima se razmatra tesavvuf, pokazuju da autor nije koristio izvorna djela koja su napisali autori koji su i sami bili praktičari tesavvufskog nauka, već se u svojoj percepciji tesavvufa opredijelio za djela Ibn Tejmije, Ibn Halduna, Rešida Ridaa i Ahmeda Emina, koji su imali brojne predrasude prema tesavvufu. Uprkos briljantnosti uma, Husein Đozo o tesavvufu nije imao posvema konstantan i nepromijenljiv stav. To se zaključuje iz njegovog pisanog djela. Potpuno je odbijao postojanje nadahnuća koja su u sufizmu jedan od izvora spoznaje. Tesavvuf koji ima islamske korijene, koji je prihvatljiv i vjerodostojan, prema mišljenju Huseina Đoze može biti onaj tesavvuf koji je zasnovan na sljedećim osnovama: na ljubavi prema Gospodaru i *zuhdu* (*zuhd* podrazumijeva da se imovina posjeduje ali da ona nije vezana za srce, te na stalnom ulaganju truda u području moralnog usavršavanja).

UVOD

Dosada je mnogo pisano o životu i djelu Huseina Đoze koji je svojim djelovanjem kod nas značajno obilježio drugu polovinu 20. stoljeća. Istraživače su privlačili razni aspekti njegovog mišljenja. U njegovom djelu su pronalazili raznovrsne teme i o njima pisali, počevši od njegovoga

¹ Pri pisanju ovoga rada dobili smo korisne sugestije od doc. dr. Samira Beglerovića i prof. dr. Mehmeda Kice. Koristimo ovu priliku da im se toplo zahvalimo. Molimo Uzvišenog Allaha da ih nagradi!

modernističkog razumijavanja Šerijata i sunneta, preko egzegeze, pa do teološkog *aggiornamenta* i bioetičkih tema. Tema našeg rada je da u kratkim crtama obradimo njegovo razumijevanje tesavvufa.

Na mnogim mjestima u tekstovima, Husein Đozo se površno doticao tesavvufa, ali samo u tekstu *Pravi put i stranputice tesavvufa*, objavljenom 1979. u *Glasniku i Islamskoj misli* posvetio mu je punu pažnju. Taj rad je pisao tri godine prije smrti, te na osnovu toga možemo pretpostaviti da je on najbolji pokazatelj autorovog poimanja tesavvufa i njegovog značaja u islamu.

Tekstovi Huseina Đoze o tesavvufu, kritički čitani, pokazuju da on nije koristio izvorna djela iz sufizma pisana perom sufija koji su i sami prakticirali tesavvufski nauk u svojim životima, već je u razumijevanju tesavvufa najviše koristio djela Ibn Tejmije, Ibn Halduna, Rešida Ridaa, dr. Ahmeda Emina, koji su gajili brojne predrasude i stereotipe prema tesavvufu i sufijama.

Ibn Tejmije, na koga se Husein Đozo često poziva u donošenju stava u vezi sa tesavvufom, imao je brojne predrasude u svom razumijevanju tesavvufa. Njegova sabrana djela *Medžmu'atu-l-fetava* navode na takav zaključak, jer je tu često donosio oprečne stavove o tesavvufu i sufijama. U prvom svesku svojih fetvi posvećenih tevhidu, Ibn Tejmije na jednom mjestu dozvoljava činjenje *tevessula* Poslanikom, a.s., dok na drugom mjestu to izričito odbija. *Tevessul*, iako je primarno princip nauke akaida, a koji je ustanovljen pouzdanim hadisima, često se spominje u tesavvufskoj literaturi, naročito u onim poglavljima koja govore o Muhammedu, a.s., i činjenju dove.² Na taj način, u velikom broju slučajeva, *tevessul* je postao sastavni dio sufijske literature. Slične pojave poput onih u djelu Ibn Tejmije se daju primijetiti i u djelu Huseina Đoze kad se radi o tesavvufskom nauku.

Razumijevanje tesavvufa u djelu Huseina Đoze

Neki analitičari djela Huseina Đoze tvrde da je on načelno bio opredjeljen protiv tesavvufa, ali ne i protiv izvornoga koji je imao plodotvor-

² Neki autoriteti su *tevessul* klasirali kao fikhski princip koji se odnosi na dovu. Prvenstveno mislimo na rahmetli imama Hasana Bennu i profesora Seida Havvu.

nu ulogu u procesu oplemenjivanja muslimana moralnim idealima.³ Ukoliko se pri čitanju tekstova Huseina Đoze prihvati podjela tesavvufa na spekulativni i djelatni, može se zaključiti da on sasvim odbacuje spekulativni,⁴ koji se odlikuje posebnom gnoseologijom, kroz koju se saznanja dobijaju putem unutarnjeg iskustva, odnosno, neposrednim intuitivnim otkrovenjima. Tekst *Pravi put i stranputice tesavvufa* u kojem temeljito izlaže pogled na tesavvufsku misao, Husein Đozo je pisao 1979., dakle tri godine prije smrti, kad mu je misao bila potpuno sazrela i zaokružena.⁵ Pored toga što nije prihvatao spekulativni, on, u osnovi, nije prihvatao ni djelatni, institucionalni tesavvuf koji podrazumijeva pripadništvo tarikatu i vezanost za duhovnog vođu. Tesavvuf, kakvim ga vidi Husein Đozo, u osnovi se sastoji od pročišćavanja duše, insisitiranja na moralnom usavršavanju pojedinca i neograničenoj ljubavi prema Gospodaru.⁶ „Izvorni islamski tesavvuf“ je definirao sam Husein Đozo u tekstu *Pravi put i stranputice tesavvufa*,⁷ pozivajući se na Ibn Halduna, Ibn Tejmiju, Ebu Hamida el-Gazalija, Rešida Ridaa i Ahmeda Emina: „Autentična tesavvufska misao sastoji se od dva osnovna elementa – neograničena iskrena odanost i nesebična ljubav prema Bogu (*ibadet*) kao

3 (Mevludin Dizdarević, op. cit., str. 13). Nije nam posve jasno šta je autor citiranoga teksta mislio pod pojmom *izvorni tesavvuf*. Prema nama takav tesavvuf je onaj koga su naučavali mutesavvifi koji se smatraju utemeljivačima tesavvufa poput: šejha Abdulkadira Gejlanija, sejjid Ahmeda er-Rifa'ija, Ebu-l-Hasena eš-Šazilija i ostalih velikana ove oblasti. Po našem mišljenju u tesavvuf je ušlo mnogo običaja koji nisu dio tesavvufa kojeg su zagovarali već spomenuti i drugi velikani, već su oni produkt neznalica koji su tesavvufu dodavali ono što mu je u biti strano i što se sukobi sa njegovim intencijama. Prema tome, možemo govoriti o tesavvufu ili o pseudotesavvufu, ali nikako o nekome „izvornome tesavvufu“. Primjera radi, nije moguće govoriti o nekakvome „izvornome islamu“. Islam je islam.

4 Tesavvuf se dijeli na: Spekulativni (*al-nazarij*) – to je tasavvuf koji se temelji na istraživanju i proučavanju – te djelatni (*al-amalij*) – to je tesavvuf koji se temelji na zuhdu i suptilnoj pobožnosti (*Ez-Zehebi, At-Tafisru va al-mufasssiru*, II, Al-Qahira, Maktabah al-Vahb, s. a., str. 381).

5 Husein Đozo, op. cit., str. 629.

6 „Tesavvuf je, mora se priznati, pravilno shvatio nastranosti i bolesti ljudske duše. Gazali ima potpuno pravo kad s neskrivenom ironijom primjećuje, da se čovjek uvijek veoma aktivno angažirao u borbi protiv tjelesnih oboljenja, dok se vrlo malo interesirao za bolesti duše. Duhovna oboljenja su mnogo opasnija od tjelesnih. Ona nas lišavaju vječne sreće, a ova druga samo prolazne. Prva razara više, vječne vrijednosti, a druga niže, prolazne.“ (Husein Đozo, op. cit., str. 382). „Tesavvuf kao pogled na svijet, a ne kao elemenat u jednom pogledu, nema osnova u islamu.“ (ibid., str. 526. – podvlačenje naše). „Ove riječi uvjeravaju da je Husein Đozo negirao tesavvuf kao pravac u vjerovanju, a pod određenim uvjetima ga je prihvatao kao islamsku praktično - moralnu disciplinu.“ U deformiranju tesavvufske misli, prema Huseinu Đozi, najviše tragova su ostavili elementi iranskog, indijskog, helenističkog i starokršćanskog utjecaja. Najviše je utjecaja na tesavvuf ostvario šiizam koji je proizveo učenje o nepogriješivosti šejha. (ibid. str. 632).

7 Tekst je objavljen u *Glasniku* 1979. i iste godine u *Islamskoj misli*.

i punog, kategoričkog suprotstavljanja pritisku strasti i nagona, odnosno materijalnih prohtjeva (*zuhd*).⁸ Dakle, Husein Đozo je pod utjecajem autora koji se nisu primarno bavili proučavanjem tesavvufa te koji nisu bili sljedbenici nekog od derviških redova, prihvatao jedan dio djelatnog tesavvufa, i to onaj koji se odnosi na duhovno oplemenjivanje individue. Važno je ovdje naglasiti da se definicija tesavvufa Huseina Đoze, koja kako smo ranije rekli, nije utemeljena na adekvatnoj tesavvuškoj literaturi, poklapa sa definicijom *‘ilmu-l-ahlaka*, te da nije potpuna. Ona izražava samo jedan segment nauke tesavvufa te je po sebi nedorečena.

U nastavku rada ćemo pokušati navesti i kratko objasniti moguće razloge zbog kojih Husein Đozo nije prihvatao tesavvuf:

Prije svega, Husein Đozo je pripadao modernističkom pravcu islamskog mišljenja, a karakteristika modernista je stav „da vjeru treba očistiti od dodataka komentatora (*mufessirun*), pravnika (*fukaha’*), dijalektičkih teologa (*mutakallimun*) i mistika (*sufija*).“⁹ U većini slučajeva, kod modernista prevladava racionalističko razumijevanje i poimanje vjere i svijeta. Modernisti, za razliku od sufija, ne oslanjaju se na intuiciju. Njima je važniji diskurzivni um od intuitivnog.¹⁰ Husein Đozo je u jednom tekstu pohvalio mu‘tezile zbog njihovog stava da je spoznaja moguća jedino putem uma i čula, zbog veličanja uloge razuma.¹¹ Kao što se vidi, on isključuje spoznaju srcem koja je u sufizmu relevantnija od spoznaje umom ili čulima.¹² „Um“ se, u djelu Huseina Đoze, definira kao diskurzivni organ, te se ne uočava njegovo pridavanje važnosti iskustvu intuitivnog uma. On je prihvatao da su *kešf* i *ilm-i ledun* spoznaje do kojih se

8 H. Đozo, op. cit., str. 630. Zuhd se ogleda u tome da tebe ne posjeduje nikakva stvar, a ne u tome da ti ništa ne posjeduješ (ibid. str. 631). Ova izreka o zuhdu se pripisuje Hz. Aliji.

9 Fikret Karčić, op. cit., str. 97.

10 „Modernisti pogrešno optužuju tesavvuf kao uzrok degeneracije muslimana (...) oni nemaju ni intelektualni kapacitet ni duhovnu viziju da bi razumjeli tesavvuf, pa ono što ne razumiju odbacuju.“ (Syed Muhammed Naquib al-Attas, *Islam i sekularizam*, s engleskog preveo Džemaludin Latić, Bosančica print, Sarajevo, 2003., str. 177).

11 „Sve se odvija po pozitivnim zakonima. Kao razumno biće, čovjek upravlja prirodom i dužan je upoznati njene zakone. Do te spoznaje može se doći pomoću sredstava kojima duh ljudski spoznaje: umom i čulima.“ (H. Đozo, op. cit., str. 86).

12 „Ovdje se ne bi nikako mogli složiti sa tesavvufom u tome da se istine i spoznaje, pa i istine i spoznaje o Bogu, mogu doživjeti i bez nauke, naime putem kešfa i ilhama (...) Zar mongolsko-tatarske krvave najezde, križarski ratovi Evrope, kasnije kolonijalističko porobljavanje i izrabljivanje, pa najzad izraelska agresija, nisu bile najbolje prilike da kešf i keramet pokažu svoju vrijednost i potvrde svoje mogućnosti.“ (Ibid., str. 468).

dolazi primarno razumom, da potom postaju sastavni dio naše svijesti i pretvaraju se u volju, doživljaj i osjećaj. Po njegovoj interpretaciji, kešf je razumska spoznaja koja se počinje duboko u sebi doživljavati i čitavim bićem prihvatati.¹³ Kao što smo uočili iz navedenog, Husein Đozo nije apstinirao u potpunosti od bavljenja tesavvufom. On nije, niukom slučaju, gajio mržnju prema tesavvufu i sufijama. Naprotiv, smatramo da je odabir neadekvatne literature doprinio njegovoj percepciji tesavvufa. Prihavao je *kešf* i *ilm-i ledun*, ali ih je poput velikog broja modernih intelektualaca redefinirao i objasnio ih na način svog razumijevanja, koji se kosi sa izvornim značenjem tih termina, a koja su usvojili klasični muslimanski učitelji.

Drugi važan razlog kojim objašnjavamo neprihvatanje u potpunosti tesavvufa Huseina Đoze je to što prema njegovom mišljenju, tesavvuf zagovara povlačenje čovjeka iz svijeta uzroka i posljedica. Shodno njegovom razumijevanju čovjek je stvoren radi aktivnosti, a „mistici“ zagovaraju pasivnost koja jako mnogo košta muslimane.¹⁴

Primjećujemo korištenje riječi „mistik“ i „misticizam“ u njegovom djelu, a što nisu sinonimi riječi „derviš, sufija ili mutesavvif“. Ti pojmovi kao sinonimi navedenima su u upotrebu ušli posredstvom orijentalističke literature te ne odgovaraju pojmovima sufija i derviš.

Prema mišljenju Huseina Đoze, muslimani su posredstvom nago-
varanja sufija pribjegavali pasivnosti i hermetičkom zatvaranju u sebe same. Svoje mišljenje je zasnovao na primjeru Ebu Hamida Gazalija, koji je se, prema njemu, povukao u osamu da piše svoj *El-Munkizu mine-d-dalali*, dok su islamskim svijetom harale križarske vojne.¹⁵ Zapažamo jednu veliku grešku u njegovim riječima. Nime, Ebu Hamid Gazali nije u tome vremenu bio zauzet pisanjem navedenoga djela, već pisanjem svoga višetomnoga *Ihja'a*. Husein Đozo je svoje mišljenje utemeljio na primjeru Imama Gazalija, koji je usamljen primjer, dok zaboravlja na desetine primjera u kojima se kazuje o sufijama koji su učestvovali, pa čak i predvodili muslimanske vojske. Čudi nas, kako u obzir nije uzeo primjer šejha Ebu-l-Hasana Šazilija, eponima šazilijskog tarikata, a koji

¹³ Ibid., str. 546.

¹⁴ Ibid., str. 527.

¹⁵ H. Đozo, op. cit., str. 326, 327.

je kao slijepi starac ustao u odbranu Mensure od križarskih vojni. Zaboravio je također i primjere džihada kojeg su vodili istaknuti sufije, poput šejha Šamila u Turkestanu, tokom 19. stoljeća. Također, svijetli su, bliski vremenu u kojem je živio Husein Dozo, primjeri džihada Senusija u Libiji, te derviša u Sudanu.¹⁶

Poput Ibn Tejmije¹⁷, Husein Dozo je prozvao Ebu Hamida el-Gazalija i okrivio ga zbog odlaska u svijet *sjedinjavajućeg iskustva*. Kao i prije nje-ga Muhammed Ikbal, Husein Dozo tvrdi da islamu nije potreban čovjek koji potpuno apstinira od svijeta konkretnih činjenica i čezne da neprekidno obitava u svijetu *sjedinjavajućeg iskustva*, jer je Božiji Poslanik, a.s., došao da bi se, kako to Muhammed Ikbal kaže, stavio u tok vremena, s namjerom da kontrolira sile historije i tako oblikuje jedan novi svijet ideala. Za mistika odmor *sjedinjavajućeg iskustva* je nešto konačno; za poslanika, to je buđenje psiholoških snaga¹⁸ u njemu samom, sposobnih da uzdrmaju svijet. Želja da vidi svoje vjersko iskustvo pretvoreno u živu univerzalnu silu, kod poslanika je nenadmašiva.¹⁹

U djelu Huseina Doze se afirmira potreba za ikbalovskim *poslaničkim* tipom čovjeka, koji iz ibadeta crpi snagu potrebnu pri kontroliranju sila historije,²⁰ jer čovjek ne smije biti nezainteresiran posmatrač svijeta. U njemu mora postojati maksimalna aktivnost. Uvijek mora biti agiln,

16 Vidjeti više u: Seid Havva, *Naš duhovni odgoj*, s arapskog preveo: Sead Seljubac, BBM Tuzla, Sarajevo, 2003, str. 13.

17 Ibn Tejmije je Ebu Hamida el-Gazalija ponajviše kritikirao u djelu *Er-Risaletu-l-Seb'ijjin*. (Vidjeti više u: Jusuf el-Karadavi, *Imami Gazali između simpatizera i kritičara*, s arapskog preveo Hajrudin Hodžić, Bookline, d.o.o., Sarajevo, 2005, str. 110). Vjerovatno je Husein Dozo čitao i ovo djelo, te na osnovu i njega izgradio svoju kritiku Ebu Hamida el-Gazalija. Na ovaj stav nas navode podudarnosti kritika.

18 Mnogi modernisti su namjesto govora tradicionalista o „srcu“, „srčanim bolestima“ i slično, uveli kategoriju „psihološko“. Dotada, govorilo se o djelovanju zikra, Kur'ana, dove, namaza na duhovno srce u čovjeku koje će djelovati da poboljšavanje čovjekovog ponašanja, a sa pojavom modernista koji su nastojali islam razumijevati prvenstveno u svijetlu eksperimentalnih nauka, i diskurs o vjeri se modernizira. Npr., za jednoga modernistu poput Fazlur Rahmana, Kur'an svojim navođenjem primjera ima cilj da izmijeni „narav čovjeka“ i to „psihološkim utjecajem“. Primjećujemo da on isključuje utjecaj kur'anskih ajeta na ljudska srca (srca u duhovnome smislu), iz razloga što se u modernoj zapadnoj psihologiji govori o psihi. Jedan drugi modernist, Ahmed Kan je npr. odbio da dova posjeduje ikakav drugi utjecaj osim psihološkoga, tj. „ona stavlja čovjekov duh u stanje smirenja“. (više: F. Rahman, *Glavne teme Kur'ana*, str. 61; N. Smailagić, *Leksikon islama*, str. 17).

19 Muhammed Ikbal, *Obnova vjerske misli u islamu*, s engleskog preveo Mehmed Arapčić, El-Kalem, Sarajevo, 2000, str. 149; Vidjeti i: Annemarie Schimmel: *Džibrilovo krilo*, s engleskog preveo Enes Karić, El-Kalem i FIN, Sarajevo, 2013, str. 366.

20 „Nema ibadeta u pasivnosti, i u bježanju iz života i u izllociji od društvenih zbivanja“ (H. Dozo, op. cit., str. 466).

pun života i neustrašiv. Samo takav moći će savladati prirodu i postati njen gospodar. On to mora jer je zato i stvoren.²¹

Na osnovu iščitavanja djela Huseina Đoze, treći razlog odbijanja tesavvufa može se povezati s tim da njegova cjelokupna reformistička misao bila upravljena ka iskorjenjivanju svakog vida formalnog oponašanja - *taklida*. On hvali mutesavvife²² koji su ibadetu podarili „najviši smisao“,²³ jer su ga shvatali kao put „doživljenja Boga“ i koji su tim svojim tvrdnjama izazvali osude nosilaca formalističkog shvaćanja islama.²⁴ Prve sufije su znatno doprinijele razumijevanju ibadeta – njihovi ibadeti nisu bili iz materijalnih interesa ili straha od kazne. Vremenom se ugasila dinamična misao tesavvufa i prerasla je u puki formalizam. Tako se prvotna misao deformirala i pretvorila u suštu suprotnost.²⁵ Ovo zapažanje Huseina Đoze je „na mjestu“, ali ono nije razlog zbog kojeg se tesavvuf treba označiti destruktivnim po islam, jer po njegovim riječima zaključujemo da je tesavvuf u osnovi pozitivan jer je islamu darovao kreativnost i dinamiku. Dakle, primjerenije bi bilo kazati da su pojedinci s nepotpunim razumijevanjem tesavvufa doprinijeli gašenju dinamičnosti islamske misli, a ne sam tesavvuf, jer prakticiranje tesavvufskog nauka uvijek, u svakom vremenu, doprinosi dinamičnosti islamske misli.

Budući da je u osnovi prihvatao tesavvuf koji je bio kreativan i dinamičan, Husein Đozo je žalio što mutesavvifi nisu energiju kojom su bili ispunjeni tokom vršenja ibadeta i duhovnih vježbi produktivno ulagali u izgradnju društva, već su je ljubomorno čuvali za sebe i svoje ljude.

Kao četvrti i posljednji razlog kritike tesavvufa kojeg smo uočili kod Huseina Đoze, javlja se insistiranje na slobodi čovjeka pojedinca, naročito na slobodi mišljenja.²⁶ Sloboda je njegovo dostojanstvo i čast.²⁷ Husein Đozo je smatrao da svaki čovjek ima izravan pristup Bogu putem namaza i dove. Nije prihvatao da čovjek od Boga darovanu slobodu uzapti i podredi apsolutnom vodstvu neke ličnosti kroz slijepo slijede-

21 Ibid., str. 122.

22 Ibrahim b. Edhem, Davud Tai, Fudajl b. Ijad, šejh Šekik el-Belhi (Husein Đozo, op. cit., str. 631).

23 Ibid., str. 461.

24 Ibid., str. 462.

25 Ibid., str. 463.

26 Ibid., str. 358.

27 Dževad Hodžić: „Husein ef. Đozo“, *Novi Muallim*, br. 37, mart 2009, str. 40.

nje. Odstupivši od izvorne forme, tesavvuf je otišao u krajnost koja znači „predimenzioniranje suštine“. Taj pseudotesavvuf je „uvodeći kult muršida i njegove nepogrešivosti, postavio posrednika i time otvorio vrata bezbrojnim zabludama i omogućio kojekakvim psihopatama i patološkim tipovima da se u svojim bolesnim ambicijama izivljavaju pripisujući sebi nadnaravene moći – keramet. Šejh – muršid je postao idol. Preko njega se samo može općiti s Bogom. Tu je, eto, u nepogrešivom muršidu završila ova zaista velika, čista tesavvuvska misao o Bogu. Personificirala se često u vrlo problematičnim osobama.“²⁸

Nasuprot tome, mora se imati na umu da je Bog čovjeku darovao razum i Objavu. Time je čovjek dobio prostor za razvijanje vlastitog stvaralaštva. Poslanik, a.s., je izgrađivao čovjeka muslimana i formirao ga kao slobodnu, stvaralačku i otvorenu ličnost.²⁹

Iščitanjem tekstova Huseina Đoze, može se steći utisak da u njegovom razumijevanju čovjeka, sloboda volje uz razum predstavlja krunsku osobinu čovjeka. „Ulema je dužna sa strane podsticati čovjeka“ na razumsko shvatanje svijeta koji ga okružuje, a nikako stvarati kod čovjeka ovisnost o stalnom vođenju, jer su čovjeku dovoljni Objava i razum. Međutim, kod sufija je „kult muršida“ doprinio stagnaciji imaginacije i kreativnog stvaralaštva, jer šejh misli za muride, a oni njega bespogovorno slijede.³⁰

Zaključak

Nakon kratkog uvida u razumijevanje tesavvufa, može se izvesti zaključak da Husein Đozo u svom razviđanju tema iz islamskih nauka nije uključio i sistematsko proučavanje tesavvufa. Njegovi zaključci o tesavvuvskoj misli su uglavnom preuzimani iz djela Ibn Tejmije, Ibn Halduna, Rešida Ridaa i Ahmeda Emina. Potonji je poznat kao autor koji je u svojim djelima *Fedžru-l-islam*, *Zuhru-l-islam* i *Asru-l-islam* doveo pod znak pitanja ispravnost mnogih autentičnih predaja Muhammeda, a.s.

²⁸ Husein Đozo, op. cit., str. 471.

²⁹ Ibid., str. 477.

³⁰ Ibid., str. 337, 358.

Husein Đozo je ponekad govorio o tesavvufu koji ne odražava stvarnost, kao kad je, npr., tvrdio da su sufijski velikani bježali od borbe na Allahovom putu, da nisu brinuli o križarima koji su harali islamskim zemljama i pritom palili, ubijali, obeščašćivali muslimanke i islamske svetinje. Preča im je bila meditacija u osami i stabilnost vlastitoga unutarnjeg mira. Međutim, realnost pokazuje da on često nije bio u pravu, jer primjeri šejha Ebu-l-Hasana Šazilija, koji je slijep ustao u odbranu muslimana El-Mensure od križara, gdje je zaustavljena Sedma križarska vojna predvođena Lujem od Francuske, zatim Senusija u Libiji u otporu pruženom Italijanima, Šejha Šamila u Turkestanu, Nedžmuddina Kubraa i drugih, opovrgavaju stavove profesora Huseina Đoze.

Tesavvuf koji je prihvatljiv, prema mišljenju Huseina Đoze može biti samo onaj koji je zasnovan na ljubavi prema Gospodaru, na zuhdu koji podrazumijeva da se imovina posjeduje a da ne bude vezana za srce, te na stalnom moralnom usavršavanju.

Po svojoj orijentaciji, Husein Đozo je bio reformator i modernista koji nije mogao iz svoga vidokruga isključiti ni pitanje tesavvufa jer je on postao sastavni dio vjerskog identiteta velike većine ummeta. Prema riječima šejha Seida Havve, 90 % islamskog ummeta je bilo vezano za tesavvuf ili njegove sljedbenike. Odlika islamskih reformista je preispitivanje i tesavvufske misli jer je ona stoljećima bila prisutna kod muslimana i uveliko oblikovala njihov mentalitet.

Prema viđenju Huseina Đoze, nosioci tesavvufskog nauka su jednu praktičnu odgojno-vaspitnu disciplinu, čiji je predmet bavljenja prvotno bio čovjek i njegov odnos prema Gospodaru, preokrenuli u gnoseološku disciplinu koja je za predmet bavljenja uzela Uzvišenoga Gospodara. Tada je došao kraj istinskoga, a nastalo vrijeme spekulativnog i filozofskog tesavvufa koji je muslimanima donio veći nazadak i dekadencu. Najodgovornije osobe za iskrivljavanje tesavvufske misli su prema njemu slijedbenici kršćanstva i mazdeizma koji su prihvatili islam i u njega počeli unositi elemente svojih religija.

Izvori

- Attas, (al), Syed Muhammed Naquib: *Islam i sekularizam*, s engleskog preveo Džemaludin Latić, Bosančica print, Sarajevo, 2003.
- Dizdarević, Mevludin: „Modernističko mišljenje Husein-ef. Đoze i njegove polemike sa tradicionalnom ulemom“: *Novi Muallim*, br. 24, decembar 2005.
- Đozo, Husein: *Izabrana djela*, El-Kalem i Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2006.
- Havva, Seid: *Naš duhovni odgoj*, s arapskog preveo Sead Seljubac, Behram-begova medresa u Tuzli, Sarajevo, 2003.
- Hodžić, Dževad: „Husein-ef. Đozo“ u: *Novi Muallim*, br. 37, mart 2009.
- Ikbāl, Muhammed: *Obnova vjerske misli u islamu*, s engleskog preveo Mehmed Arapčić, El-Kalem, Sarajevo, 2000.
- Karadavi, (el), Jusuf: *Imami Gazali između simpatizera i kritičara*, s arapskog preveo Hajrudin Hodžić, Bookline, d.o.o., Sarajevo, 2005.
- Karčić, Fikret: *Društveno – pravni aspekt islamskog modernizma*, Islamski teološki fakultet, Sarajevo, 1990.
- Rahman, Fazlur: *Glavne teme Kur'ana*, s engleskog preveo Enes Karić, CNS & El-Kalem, 2011.
- Schimmel, Annemarie: *Džibrilovo krilo*, s engleskog preveo Enes Karić, El-Kalem i FIN, Sarajevo, 2013.
- Smailagić, Nerkez: *Leksikon islama*, Svjetlost, Sarajevo, 1990.
- Zehebi, (el), Muhammed Husejn: *Et-Tefsiru ve 'l-mufessirun*, II, Mektebetu-l-Vehbe, Kairo, s. a.

Nasilje u porodici

Abdulaziz Hodović

prof. islamskih nauka, imam, Medžlis Islamske zajednice Bugojno
abdulazizhodovic@gmail.com

Uvod

Nasilje u porodici je ponašanje kojim jedan član porodice ugrožava tjelesni integritet i duševno zdravlje drugog člana porodice.¹ Nasilje u porodici je pojam koji se obično odnosi na nasilje između supružnika ili supružničko zlostavljanje, ali također može da se odnosi i na nevjenčane intimne partnere ili, jednostavno, ljude koji žive zajedno.

Nasilje u porodici je fenomen prisutan u svim zemljama svijeta i u svim kulturama. Ljudi svih rasa, etnija, vjerskih, političkih i seksualnih opredjeljenja, društvenih i kulturnih nivoa i spolova, mogu biti počinitelji nasilja u porodici.

Skretanje pažnje javnosti na nasilje u porodici otpočelo je sa pojavom ženskog pokreta, naročito feminizma i pokreta za ženska prava, nastalih 1970-tih, godina 20. vijeka, čija je glavna preokupacija bila rješavanje problema pretučenih žena, čiji su počinitelji bili njihovi muževi. Svijest o nasilju u porodici kao i shvatanje i dokumentovanost ovog prestupa razlikuju se od zemlje do zemlje.

¹ Ministarstvo unutrašnjih poslova KS 2011. http://sh.wikipedia.org/wiki/Nasilje_u_porodici

Nasilje u porodici je fenomen o kojem se malo piše, uglavnom se priča u povjerenju nekoj osobi-prijatelju a praktično je jako prisutna u savremenim društvima i porodicama.

Oblici nasilja u porodici

Nasilje u porodici pojavljuje se u različitim oblicima i uključuje fizičko nasilje, seksualno nasilje, psihičko nasilje i ekonomsko nasilje.²

Fizičko nasilje u porodici uključuje batinanje, udaranje po glavi i tijelu, čupanje kose, povrede oštrim i tupim predmetima, šutiranje, davljenje, bacanje na zid ili pod, nanošenje opekotina itd.

Seksualno nasilje podrazumijeva svaku povredu spolne slobode, spolnog morala, svaki vid degradiranja i ponižavanja na seksualnoj osnovi: "klasično" silovanje, svaki vid prisiljavanja na seksualni odnos.

Psihičko nasilje se odnosi na zastrašivanje, konstantno kritikovanje, potcjenjivanje, emocionalne prijetnje i optužbe, emocionalno ocjenjivanje, stvaranje konfuzije i nesigurnosti kod žrtve, verbalno zlostavljanje, izlaganje žrtve pritisku, ispoljavanje zlostavljačkog autoriteta, nepoštovanje žrtve, zloupotreba povjerenja, neispunjavanje obećanja, emotivna rezerviranost, minimiziranje, poricanje i prebacivanje krivice za nasilje, izolacija, uznemiravanje i maltretiranje.

Ekonomsko nasilje podrazumijeva nasilno oduzimanje novca i vrijednih stvari, kontrolisanje zarade i primanja, trošenje novca isključivo za zadovoljenje vlastitih potreba, neispunjavanje obaveze izdržavanja neosiguranih članova porodice, zabrana članu porodice da raspolaže vlastitim, odnosno zajedničkim prihodima, zabrana članu porodice da se zaposli i ostvari vlastite prihode, oduzimanje sredstava rada, namećanje obaveze stalnog podnošenja detaljnih izvještaja o trošenju novca.

Važno je spomenuti *pasivno zlostavljanje*³, jedan poseban vid nasilja u porodici koji nije lahko uočiti a koji obično vodi u fizičko nasilje. Ovaj vid nasilja vrlo je suptilan i uključuje viktimizaciju, dvosmislenosti, zapostavljanje, duhovno i intelektualno zlostavljanje.⁴

2 http://sh.wikipedia.org/wiki/Nasilje_u_porodici

3 {Passive Aggressive Behavior, a Form of Covert Abuse}-(definicija pasivnog zlostavljanja)

4 http://en.wikipedia.org/wiki/Domestic_violence#cite_note-2

Žrtve nasilja u porodici

Nasilje nad ženama

Žene su veoma često žrtve nasilja svojih najbližih. Nasilje u porodici je najčešći oblik općenitijeg problema nasilja nad ženama, čemu govore u prilog statistike: između 40% i 70% ubistava gdje su žrtve bile žene, počinioci su bili njihovi muževi.⁵ Također je utvrđeno da se ne radi uvijek o fizičkom nasilju, već i o duševnom ili verbalnom.^{6/7} Nasilje nad ženama koje vrše njihovi sentimentalni partneri najčešće ostaje neprijavljeno policiji, tako da eksperti smatraju da je broj žena žrtava nasilja u porodici mnogo veći od onoga koga pokazuju statistike i da ga je teško procijeniti.⁸ Iako je ovaj problem predstavljen kao problem u okviru heteroseksualnih odnosa, on ipak postoji i među lezbejkama,⁹ između majke i kćerke, između dvije ženske osobe, koje dijele stan ili u bilo kakvom drugom odnosu dviju žena, koje žive pod istim krovom. Nasilje nad ženama u lezbijskim vezama, gotovo da je jednako zastupljeno kao i u heteroseksualnim vezama.¹⁰

Nasilje nad djecom

Porodično nasilje se obično posmatra u kontekstu odnosa između muškarca i žene, ali u najvećem broju slučajeva nasilnim scenama prisustvuju i djeca. Djeca obično posmatraju nasilje ili ga čuju iz susjedne prostorije. U pojedinim slučajevima pokušavaju da intervenišu, prekinu sukob, zaštite slabijeg roditelja ili traže pomoć sa strane. Ono što djeca vide i čuju za vrijeme nasilja ima direktan utjecaj na njihov psihofizički razvoj i može generisati intenzivne emocionalne reakcije i unutrašnje

5 "Intimate Partner Violence". World Health Organization. 2002. pristupljeno na 04. 09. 2007

6 *Violence & Victimization Research Division's Compendium Of Research On Violence Against Women 1993-2005* 1998-WT-VX-0014 pg 35, 1999-WT-VX-0014 pg 59

7 "Intimate Partner Violence: Overview". Centers for Disease Control and Prevention. 2006. pristupljeno na 04. 09. 2007.

8 Girshick, Lori B., "No Sugar, No Spice: Reflections on Research on Woman-to-Woman Sexual Violence." *Violence Against Women* Vol. 8 No. 12, December 2002, pgs. 1500-1520.

9 Fact Sheet: Lesbian Partner Violence

10 American Psychology Association. Violence and the Family: Report of the American Psychological Association Presidential Task Force on Violence and the Family. 1996

konflikte.¹¹ Istraživanja su pokazala da između 40% i 60% muškaraca i žena koji zlostavljaju odrasle, također zlostavljaju i svoju djecu.¹²

Nasilje nad djecom se može podijeliti na više načina¹³:

Zapostavljanje, pri čemu odgovorna odrasla osoba ne vodi odgovarajuću brigu o djetetu i o njegovim potrebama, kako na fizičkom planu (osiguranje hrane, odjeće i higijene), tako i na emotivnom (odsustvo ljubavi) i edukacionom planu (sprečavanje djeteta da ide u školu).

Fizičko zlostavljanje je fizička agresija odrasle osobe nad djetetom. Uključuje udaranje, paljenje, davljenje ili drmusanje djeteta, pri čemu se često zlostavljanje opravdava kao odgojno-disciplinska mjera. Prenosjenje toksičnih materija djetetu preko majke (kao fetalni alkoholizam) u nekim zemljama, također se može smatrati fizičkim nasiljem nad djetetom.

Seksualno nasilje nad djetetom jeste bilo koji seksualni čin između odrasle osobe i djeteta, uključujući penetraciju, oralni seks ili izlaganje djetinjeg nagog tijela pod prisilom u prisustvu odrasle osobe.

Duševno zlostavljanje, također je poznato i kao emotivno zlostavljanje djeteta, uključuje izvirgavanje ruglu djeteta, neprikladne i pretjerane kazne ili nepokazivanje ljubavi prema djetetu.

Nasilje nad muškarcima

Iako se akcenat stavlja na žene kao glavne žrtve, i muškarci mogu biti žrtve nasilja u porodici. Pažnja svjetske javnosti na muškarce koje maltretiraju žene skrenuta je pojavom pokreta za muška prava. U izvještaju o povredama prouzrokovanim nasiljem koje su liječene na bolničkim odjeljenjima za hitnu pomoć (Violence related Injuries treated in Hospital Emergency departments), koji je izdalo Ministarstvo pravde SAD u augustu 1997., navodi se da su muškarci jedna šestina od ukupnog broja pacijenata, koji su primljeni kao žrtve nasilja u porodici. Ovaj izvještaj

¹¹ http://www.nasiljeuporodici.rs/index.php?url=edukacija/nasilje_nad_decom.htm

¹² American Psychology Association. Violence and the Family: Report of the American Psychological Association Presidential Task Force on Violence and the Family. 1996.

¹³ "Child Abuse and Neglect: Types, Signs, Symptoms, Help and Prevention". helpguide.org. pristupljeno na 20. 10. 2008.

također navodi da znatno više muškaraca nego žena odbija da otkrije identitet svog napadača.¹⁴

Žrtve također mogu biti i djeca ili stara lica.

Nasilje nad starim i nejakim licima

Stare i nejake osobe su također često žrtve nasilja u porodici. Fenomen nasilja nad starim licima primijećen je sedamdesetih godina 20. vijeka, ali tek deceniju kasnije i samo u SAD, institucionalizuje se termin „Violence against elderly persons“, to jest nasilje nad starim licima. Nasilje nad starijim osobama može biti fizičko nasilje, duševno, seksualno, ekonomsko nasilje, zapostavljanje i napuštanje.

Sindrom babe robinje

Početak 21. vijeka donio je jedan novi vid nasilja u porodici nad starijim osobama, koji se u psihologiji naziva „sindrom babe robinje“.¹⁵

Radi se, naime, o starijim ženama koje dobrovoljno podnose veliki teret u okviru svoje porodice, koji sa godinama postaje pretežak za njih. Ako žena sama ne iskaže da je krajnje iscrpljena a njena djeca to ne primjećuju, preopterećenost ovih osoba dovodi do pojave oboljenja na psihosomatičnom i fizičkom nivou. Fizičke manifestacije ove bolesti su visok krvni pritisak, metabolički poremećaji i dijabetes, srčane i respiratorne smetnje, utrućće, nesvjesticice i druge paratoksične smetnje, hronični umor, slabost i padovi. Na emotivnom planu, pojavljuje se opća neraspoloženost, nelagodnost, anksioznost, nevoljnost, nedostatak motivacije, osjećaj krivice zbog svog lošeg stanja i u izuzetno teškim slučajevima pomisao o samoubistvu kao jedinom izlazu.

Ovaj fenomen je novijeg datuma i Međunarodna zdravstvena organizacija ga karakteriše kao nasilje nad ženama. Faktori koji utječu na pojavu ovog sindroma su obaveze koje nemaju veze s poslom domaćice (čuvanje unučića), brojna porodica, članovi porodice koji su invalidi ili bolesni i čiju brigu preuzimaju te žene, gomilanje obaveza i sl. Psihološki i društveni profil žena podložnih ovom sindromu su sredovječne

14 -{Violence-Related Injuries Treated in Hospital Emergency Departments. U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs. Bureau of Justice Statistics.}- -{August 1997, NCJ-156921}- Tabela br. 7.

15 Encarni Liñan. Síndrome de la abuela esclava. Psicología on-line.

žene bilo koje društvene klase sa pretjeranim osjećajem odgovornosti koje nemaju običaj da se žale na adekvatan način.

Nasilje u porodici (statističke evidencije)

Nasilje u porodici je društveni a ne privatni problem. U BiH postoje Sigurne kuće za žene žrtve nasilja. Svoje utočište žrtve od nasilja u porodici pronalaze u Sigurnoj kući, koju već trinaestu godinu vodi Fondacija lokalne demokratije. Od 2000. godine do danas, utočište u ovoj kući je našlo gotovo 1400 žena, djevojaka i djece. Tokom tog perioda, samo na području Kantona Sarajevo prijavljeno je 4500 SOS poziva za nasilje u porodici.

U Federaciji je od 2006. do 2009. godine, broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici iznosio skoro 6500. Posebno su zabrinjavajući podaci da su u proteklih 12 godina u RS-u, počinjena 123 ubistva, a od toga je 68 ubijenih žena, žrtava nasilja u porodici. U Federaciji postoji osam a u Republici srpskoj tri Sigurne kuće. Od usvajanja Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u RS-u 2006. godine, godišnje se procesuiraju i više od 1000 krivičnih i prekršajnih djela nasilja u porodici. Oko milijardu žena, djevojaka i djevojčica u svijetu trpi nasilje.

Federalni zavod za statistiku je jedini zvanični proizvođač statistike ovlašten za prikupljanje, evidentiranje, obradu, analizu i publiciranje podataka i informacija na području Federacije BiH, koji je do sada u statističkim istraživanjima u oblasti pravosuđa kroz krivična djela pratio i nasilje u porodici.¹⁶ Podatke o nasilju u porodici za prethodne godine, od 2004. godine, Federalni zavod za statistiku posjeduje u svojim bazama podataka i oni su na raspolaganju javnosti uz zahtjev korisnika.

Uvođenjem podataka o žrtvama krivičnih djela Federalni zavod za statistiku ostvario je poboljšanje u vođenju redovne statistike o nasilju u porodici, tako da će Federalni zavod za statistiku biti prva statistička institucija u regionu koja će prikupljati podatke o žrtvama krivičnih djela u svim statističkim istraživanjima.

¹⁶ http://www.fotoart.ba/gc_userfiles/file/Strategija_za_preveniraju_i_borbu_protiv_nasilja_2013_2017%20%20-%20BOS.pdf

Tabelarni prikaz statističkih podataka o procentu oštećenih žrtava nasilja u porodici, izvršioca krivičnog djela nasilja u porodici i broju osuđujućih odluka po članu 222. KZ Federacije BiH, razvrstanih po vrsti sankcije za 2010. i 2011. godinu.

Oštećeni (žene i muškarci)

Godina	Ukupan broj	Žene	Muškarci
2010.	324	90%	10%
2011.	443	86%	14%

Oštećena djeca (djevojčice i dječaci)

Godina	Ukupan broj	Djevojčice	Dječaci
2010.	63	51%	49%
2011.	53	55%	45%

Izvršioci krivičnog djela nasilja u porodici

Godina	Ukupan broj	Žene	Muškarci
2010.	325	3%	97%
2011.	424	4%	96%

Osuđujuće odluke po čl.222 KZ Federacije BiH (izražene procentualno)

Godina	Ukupan broj osuđujućih odluka	Zatvor	Novčana kazna	Uvjetna osuda	Drugo
2010.	337 (100%)	11%	12%	74%	3%
2011.	343 (100%)	16%	6%	75%	3%

U opisu drugih krivičnih djela sadržanih u Krivičnom zakonu Federacije BiH mogu se pronaći elementi krivičnog djela nasilja u porodici. Tako se često dešava da jedno krivično djelo, npr: ugrožavanje sigurnosti po članu 183. Krivičnog zakona Federacije BiH, sadrži i elemente krivičnog nasilja u porodici. Prema podacima dobivenim od pravosudnih organa na području Federacije BiH, prva zaštitna mjera izrečena je 2006. godine dok je u 2011. godini, izrečeno ukupno 166 zaštitnih mjera. Za daljnje unapređenje statistike za praćenje nasilja u porodici, neophod-

no je usaglasiti Statističke programe 2013.-2017., i Planove provođenja statističkih istraživanja 2013., na nivou BiH.

Kur'an o nasilju u porodici i njegovoj prevenciji

Kur'an kao prvi izvor šerijatskog prava, svojim konciznim stilom, jedinstvenim primjerima, govori o nasilju u slučaju prvog Božijeg poslanika Adema, a.s., i njegove dvojice sinova Habila i Kabila i upozorava na pogubnost nasilja i surovosti koje ono nosi. Nema jedinstvene definicije za nasilje, s obzirom na to da to uveliko zavisi od uvjeta i motiva zbog kojih do njega dođe, da li je bilo nužno i u kojoj mjeri. UN su ga definirali kao "bilo koji postupak učinjen s ciljem da izazove ili koje će, vjerovatno, proizvesti određene povrede drugome, bile one fizičke, psihološke ili seksualne prirode, i bez obzira radilo se o konkretnom postupku, ili prijetnji da se učini ili se prisili drugi da povrede učini..."

Kur'an Časni je, nedvojbeno, fokus prvo stavio na preventivne mjere, a potom na same postupke, koji se smatraju određenom vrstom nasilja, upozoravajući na njih, kudeći ih i striktno ih zabranjujući, te ih određuje kao neprihvatljiv metod i djela nedolična moralu vjernika. Kur'an govori o tome da počinje od prvoga mjesta, od izvora - ljudskoga srca. Uzvišeni Allah kaže: *Ali srca vaša poslije toga, postala su osorna i tvrda, kao kamen ili još tvrđa! A ima kamenja iz kojega rijeke izbijaju, ima ga koje puca i iz kojeg izlazi voda, a ima, doista, i onoga koje se iz straha pred Allahom ruši! A Allah ne zanemaruje ono što vi radite!*¹⁷

Srca su im postala osorna i gruba poput kamena i toliko tvrda da nikada ne mekšaju, ne poznaju blagost niti primaju dobronamjeren savjet, a možda su i tvrđa od kamena, jer ima kamenja koje puca od vode koja izvire... Surovost (ar. kasve) u ajetu je metaforično upoređena sa tvrdoćom kamena upravo zato jer ovo svojstvo ne poznaje milost i blagost. I ono što je najvjerovatniji plod ovakvoga svojstva, jeste osorno i surovo ponašanje i upotreba sile. Isti pojam još znači svirepost, nemilosrdnost, grubost, a u Kur'anu se navodi sedam puta, i svaki put je označen kao negativno i pokuđeno svojstvo. Samom Poslaniku, a.s., posebno je uka-

¹⁷ El-Bekare, 74.

zано na značaj blagosti u narednom ajetu: *Allahovom milošću, ti si blag prema njima, a da si bio grub i tvrda srca, razbježali bi se iz tvoje blizine.*¹⁸

Kur'an potom ukazuje na naredni drugi mogući povod silnom ponašanju – neumjesni govor. Uzvišeni kaže: *Reci robovima mojim da govore samo lijepe riječi – jer bi šejtan mogao posijati neprijateljstvo među njima, šejtan je, doista, čovjekov otvoreni neprijatelj.*¹⁹ Ovaj kur'anski imperativ upućuje vjernike da koriste samo lijepe i primjerene riječi u svojoj konverzaciji s drugima i ako postoje dvije lijepe riječi, da upotrijebe onu ljepšu. Štaviše, uzvratiti dobrim je mnogo vrednije i preporučljivije: *Dobro i zlo nisu isto! Ti dobrim uzvрати, pa će ti dušmanin tvoj odjednom prisni prijatelj postati.*²⁰

Zanimljivo je da sociološke nauke navode, osim nasilja ili zlostavljanja riječima, još dvije njegove osnovne vrste: fizičko i simboličko ili aluziono, a Kur'an časni spomenuo je sve tri ove vrste, eksplicitno ih zabranivši i označivši pokuđenim djelima.

O zlostavljanju riječima, osim navedenih ajeta, ukazalo se na još mnogo mjesta a posebno je naglašena njegova zabranjenost u krugu najbližih: *Gospodar tvoj zapovijeda da samo Njemu ibadet činite i da roditeljima dobročinstvo činite. Kada jedno od njih dvoje ili oboje, kod tebe starost dožive, ne reci im ni: „Uf!“, i ne odbij ih od sebe i obraćaj im se riječima poštovanja punim.*²¹

Ajeti decidno zabranjuju svaku vrstu zlostavljanja i ne cilja se konkretna zabrana korištenja riječi "uf", nego da im se ne smije učiniti ni najmanja vrsta povrede, počevši od najprostijeg načina – riječju i opet najblažim izrazom "uf". Kur'an nije prešutio ni osudu uvreda, koje su plod aluzija i išareta, kao, naprimjer, u ajetima: *Teško svakom podrugljivcu (koji to čini uvredljivim išaretima), koji vrijeđa i ismijava se tuđim mahinama.*²²

Također, Kur'an zabranjuje i sumnjičenja i negativan govor o drugome kada on nije prisutan: *O vi koji vjerujete, klonite se mnogih sumnjiče-*

18 Alu Imran, 159.

19 El-Isra, 53.

20 Fussilet, 34.

21 El-Isra, 23.

22 El-Humeze, 1.

*nja, neka su sumnjičenja zaista grijeh. I ne uhodite jedni druge i ne ogo-
varajte jedni druge! Zar bi nekom od vas bilo drago da jede meso umrlog
brata svoga a vama je to odvrtno.*²³ Fizičko nasilje je spomenuto kroz
primjer prvog nasilja na Zemlji, kada je jedan od Ademovih sinova ubio
svog brata i Kur'an nedvosmisleno decidira propast onoga koji postade
nasilnik: *I duša ga navede da ubije brata svoga, pa ga on ubi i postade
jedan od gubitnika.*²⁴

Ovaj najteži oblik fizičkog nasilja je u narednim ajetima, upoređen
sa ubistvom svih ljudi: *Zbog toga smo Mi propisali sinovima Israilovim:
ako neko ubije nekoga, ko nije ubio nikoga, ili onoga ko na Zemlji nered ne
čini, kao da je sve ljude poubijao: a ako neko bude uzrok, da se nečiji život
sačuva, kao da je svim ljudima život sačuva.*²⁵

Iako je niz primjera, kojima se nedvosmisleno zabranjuje nasilje i zlo-
stavljanje, ipak se Kur'an posebno fokusirao na preventivu ove pojave.
Sam iskren i čvrst iman u Allaha, dž.š., jedna je od temeljnih preventiv-
nih mjera protiv nasilja. Prvenstveno jer vjera daruje svijest i smislenost
djelovanja u kojem se stavlja akcenat da se svako djelo čini radi nagra-
de na budućem svijetu. Nadalje, sami temelji islama urezuju u čovjeku
smirenost, uče ga blagosti i oprostima i ograđuju od nasilnih postupaka,
počevši od namaza, koji nosi duboku duhovnu dimenziju, preko posta
koji je originalna škola blagosti i saosjećanja sa slabima, te izdvajanja ze-
kata, koji je razumski i fizički gest pomoći najugroženijim kategorijama
društva, do samoga hadža, koji predstavlja fizički i materijalni polog, da
bi se u svetom Mekki učilo biti u potpunom miru i pokornosti Stvoritelju,
u kojem je svaka vrsta nasilja strogo zabranjena, prema svakome živome
biću, bilo prema ljudima bilo prema životinjama, čak i biljkama.

Osim niza ajeta, kojima se usklađuje muslimanska zajednica po naj-
uzvišenijim moralnim vrijednostima i koji vrijede za svaku individuu,
Kur'an potom eksplicira uzuse bračne zajednice, kao osnovnoga temelja
društva. Uzvišeni kaže: *I jedan od znakova Njegovih je to, što vam je od vr-*

23 El-Hudžurat, 12.

24 El-Maide, 30.

25 El-Maide, 32.

*ste vaše, žene vaše stvorio da se uz njih smirite i što između vas uspostavlja ljubav i samilost. U tome, zbilja ima znakova za ljude koji razmišljaju.*²⁶

Kada su ljubav i samilost okrilje braka, rijetko ili skoro nemoguće je da on iznjedri djecu sklonu nasilju, ili da se u samoj porodici desi i najmanji oblik zlostavljanja, koje je danas, nažalost, u kontinuiranom porastu. Kur'an časni je, pored, dakle, temeljnih dijelova same vjere, još u velikom broju ajeta koristio različite metode sprečavanja i odvratanja od nasilja, između ostalih pedagoške, preventivne, savjetne, potom metode jasnog kuđenja i opisivanja nevaljalosti nasilnih postupaka, potom metodom zastrašivanja od kazne predviđene za počinitelje itd.

Hadis o nasilju u porodici

Kako vidimo, prvi izvor Šerijata Kur'an, a.š., jasno i nedvosmisleno govori o nasilju na svim poljima i govori o njegovoj prevenciji, pa tek onda o njegovom otklanjanju. Drugi izvor Šerijata nam potvrđuje gore navedeno.

U hadisima nam naš Poslanik, a.s., kazuje: "Ljudi! Bojte se Allaha i budite Mu pokorni! Jer, tako mi Allaha, koji god vjernik učini nasilje drugom vjerniku, Uzvišeni Allah će mu to vratiti na Sudnjem danu."²⁷ "Čuvajte se nasilja, jer će nasilje biti tmina, na Sudnjem danu. Čuvajte se škrтости, jer je škrтost upropastila one koji su živjeli prije vas i navela ih na krvoproliće i što su sebi dopustili ono što im je bilo zabranjeno."²⁸ "Kada se čini nasilje podanicima drugih vjera, preći će vlast u ruke neprijatelja. Kada se proširi blud, umnožiće se broj zarobljenika, a kada se proširi "livata" (homoseksualnost), Allah će uskratiti svoj rahmet tom narodu. Neće biti važno u kojoj će nesreći nastradati."²⁹ "Tražite od Allaha, da vas sačuva od siromaštva i bijede, kao i toga da ne budete nasilnici, niti da se vama nasilje (zulum) čini."³⁰ "Za dva velika grijeha, još na ovom svijetu stići će Allahova kazna za onoga ko ih uradi: za nasilje i neposlušnost

26 Er-Rum, 21.

27 *Izbor Poslanikovih hadisa*, Sarajevo, 1984. (prenosi Buharija i Muslim, br. 194., str. 50.).

28 Ibid (prenosi Tirmizi, br. 210., str. 53.).

29 Ibid (prenosi Džabir, br. 325., str. 76.).

30 Ibid (prenosi se od Ubade ibn Samita, br.369., str. 85.).

prema roditeljima.”³¹ “Ko pomogne nasilniku da sprovede svoje nasilje i nanese nepravdu, taj će se udaljiti od Allahove zaštite i zaštite Njegova Poslanika.”³² “Ko bude učinio nepravdu ili nasilje nekome od svoje braće, neka se s njim izmiri i od njega oprosta zatraži, jer (na ahiretu) neće biti ni dinara ni dirhema, nego će se dugovi podmirivati svojim dobrim djelima. A ko ne bude imao dobrih djela, uzeće se grijesi njegovog oštećenog brata, pa će se pridodavati njegovim.”³³

Brojni su hadisi Allahovog Poslanika, a.s., koji nam govore o ovoj temi i nasilju, a mi ćemo navesti još neke. “Ko od vas vidi neko zlo, neka ga spriječi: najprije rukom, zatim jezikom, a onda srcem. Ovo posljednje bilo bi znak vrlo slabog imana.”³⁴ “Kada ljudi vide da neko čini nasilje, pa ga ne htjednu spriječiti u tome, neka očekuju ubrzo sveopću kaznu koju će im Allah poslati od Sebe.”³⁵ “Muslimani su braća: jedan drugome ne smiju činiti nasilja, niti smiju jedan drugoga napuštati.”³⁶

“Čuvajte se nasilja, jer na Sudnjem danu nasilje će biti za počinitelja tmina i gusti mrak. Čuvajte se gramzivosti i nezasitosti, jer je gramzivost upropastila narode prije vas i dovela ih do prolijevanja krvi i do skrnavljenja svetinja.”³⁷

Muhammed, a.s., nas je upozorio, da se čuvamo onoga kome je učinjeno nasilje, rekavši: “Čuvajte se kletve onoga koji trpi nasilje, jer između nje i Allaha nema nikakve prepreke!”³⁸ “Čuvajte se kletve uciviljenoga i kad on nije musliman.”³⁹

Medinska povelja o nasilju u porodici

Ono što je bitno napomenuti, jeste da postoje i drugi dokumenti koji su važni da ih spomenemo u ovom radu, a govore o nasilju i njegovom sprečavanju, koje ćemo samo uzgred spomenuti, a to je Medinska povelja.⁴⁰

31 Ibid (prenosi Hakim, br. 633., str. 143.).

32 Ibid (prenosi Hakim od Ibn Abbasa, br. 1556., str. 347.).

33 Ibid (prenosi Buhari, br. 1714., str. 373.).

34 *Tako je govorio Muhammed, a.s.*, Tuzla, 1991. (prenosi Muslim, str. 408.).

35 Ibid, Tuzla, 1991. (prenosi Ebu Davud, Tirmizi, str. 408.).

36 Ibid, Tuzla, 1991. (prenosi Buhari, str. 409.).

37 Ibid, Tuzla, 1991. (prenosi Muslim, str. 409.).

38 Ibid, Tuzla, 1991. (prenosi Buhari, Muslim, Tirmizi, str. 411.).

39 Ibid, Tuzla, 1991. (prenosi Ahmed, str. 411.).

40 Vidjeti: *Sahihu-s-Sire*, dr. Ibrahim el-Ali.

Poslanik, a.s., po dolasku u Medinu sačinio je dokument kojim su uređeni međusobni odnosi stanovnika Medine. Ovaj dokument spominje se u različitim historijskim izvorima. Savremeni autori nazvali su ovaj dokument Medinskim ustavom ili Medinskom poveljom. Prvi koji je Povelju zabilježio u cijelosti je Muhammed b. Ishak, u djelu *Sira* (umro 150. h.g.), ne navodeći lanac prenosilaca. Brojni savremeni istraživači, prihvatili su tekst Povelje kao vjerodostojan te mu posvetili studije i akademske disertacije.

Medinsku povelju najvjerovatnije čine dva posebna sporazuma. Prvi je sporazum između muhadžira i ensarija a drugi je sporazum između muslimanske države i nemuslimana, tj., židova nastanjenih u toj državi. U paragrafe su je razdvojili savremeni autori, te stoga ukupan broj paragrafa koji čine kompletnu Medinsku povelju varira od 49 do 70, zavisno od viđenja samih autora, koji su je pisali u formi paragrafa. Mi ćemo spomenuti samo one koje su nama ovdje bitne. Dakle, opći principi Medinske povelje i postulati na kojima je tada izgrađena islamska država su:

- *Postulat 3.* Ummet se zajednički suprotstavlja nasilju, grijesima i neprijateljstvu.
- *Postulat 6.* Borba protiv svih koji podrivaju sistem i bore se protiv države. Pobunjenicima se ne smije pružati potpora.
- *Postulat 7.* Pružanje zaštite i sigurnosti muslimanima, sugrađanima, koji su se opredijelili za miran suživot. Takvima se ne smije činiti nepravda niti ih napadati.
- *Postulat 12.* Islamska država je dužna pružiti zaštitu od nasilja i nepravde svome građaninu, bio musliman ili nemusliman.
- *Postulat 17.* Nema protekcije u izvršavanju kazne za grješnike i nasilnike.
- *Postulat 18.* Međusobni odnosi članova zajednice počivaju na saradnji u bogobožnosti i činjenju dobra a ne u grijehu i zločinu.

Nasilje u porodici je fenomen o kojem se malo piše a još manje govori. Ono što je bitno kazati, jeste da je nasilje u porodici fenomen koji živi i da je jako prisutan u našem društvu i porodicama! Često žrtve nasilja

o ovoj pojavi šute, odnosno u povjerenju pričaju svojim bliskim prijateljima, od kojih traže isto da šute, ne želeći ga iznositi u javnost i na taj način ga problematizirati.

Literatura:

- Besim Korkut: *Kur'an sa latiničnom transkripcijom i prijevodom na bosanski jezik*, Sarajevo, 2009. god.
- Muhammed Nesib er-Rifa'i: *Tefsir Ibn Kesir*, Sarajevo, 2002.
- Abdulhamid Mahmud Tuhmaz: *Hanefijski fikh*, Sarajevo, 2002.
- Muhammed el-Fasi Er-Rudani: *Enciklopedija hadisa*, Sarajevo, 2012.
- Jakub Memić: *Izbor Poslanikovih hadisa*, Sarajevo, 1984.
- Ahmed Mehmedović: *Tako je govorio Muhammed, a.s.*, Tuzla, 1991.
- Jusuf el-Karadawi: *Halal i haram u islamu*, Sarajevo, 2008.
- El-Gazali, *Ihau ulumid-din* (Oživljavanje vjerskih znanosti), Sarajevo, 2004.
- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, *Službene novine Federacije BiH*, broj 28/13./10.4.2103.
- *Politička enciklopedija*, skupina autora, Zagreb, 1975.
- Ministarstvo unutrašnjih poslova KS 2011. http://sh.wikipedia.org/wiki/Nasilje_u_porodici
- American Psychology Association. Violence and the Family: Report of the American Psychological Association Presidential Task Force on Violence and the Family. 1996.
- <http://el-asr.com/tekstovi/medinska-povelja>
- web: <http://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/zakoni/2005/zakoni/1bos.htm>
- web: http://hr.wikipedia.org/wiki/Ljudska_prava
- web: <http://centarzadevojke.org/index.php/tekstovi/nasilje-u-porodici.html>
- web: <http://novinar.me/index.php/drustvo/item/377-nasilje-u-porodici>
- web: <http://www.et-taqwa.com/index.php/hadis/hadis-kudsijj/90-zabrana-nepravde-nasilja.html>
- web: <http://islam-iman.com/el-karadavi-obaveza-je-da-se-sa-zrtvama-seksualnog-zlostavljanja-postupa-zastitnicki-i-sa-njeznoscu/>

Religioznost kosovskih Bošnjaka s posebnim osvrtnom na mlade

Arsim Tarik Saliji

profesor islamske teologije
tarik.saliji@gmail.com

Uvod

Čovjek ima potrebu da vjeruje, da bude religiozan, jer nije bilo naroda u historiji koji nije vjerovao, bilo da je religioznost upražnjavao na ispravan ili neispravan način. Ta ljudska potreba za religioznim identitetom se nije promijenila do danas, jer čovjek pored drugih identiteta; pripadnost narodu – nacionalni identitet, teritoriju – geografski identitet itd., ima potrebu za religioznim identitetom. Prijetnja gubitka autohtonog religioznog identiteta mladih u savremenom načinu života je postala veća, jer napetost da se živi sadašnji trenutak neovisno od vlastite historije i prošlosti, predanost trenutnim tjelesnim užicima, vesternizacija i bježanje od tradicijskih vrijednosti su znak toga.

Moderni način života također je okarakteriziran, u velikoj mjeri, gorkim traganjem za smislom. Upravo gubitak smisla života mnoge mlade vodi ka porocima modernog doba (droga, alkohol, blud, nasilje, zločin itd.) ili traganju za novim filozofijama, kulturama ili religijama pa na taj način preuzimaju negativne društvene uloge zajednice u kojoj žive.

Republika Kosovo je najmlađa država u Evropi a ima i najveći procenat mladih. Udio populacije mlađe od 30 godina čini gotovo 40% ukupne populacije na Kosovu. Stoga od položaja mladih generacija, njihovih životnih i vjerskih stavova uveliko zavisi i budućnost Kosova. Danas u 21. stoljeću, koje je po mnogim savremenim autorima označeno kao period (post)modernizacije i globalizacije, populacija mladih Kosova će predstavljati pokretačku snagu jednog društva.

Ovaj rad ima za cilj da ispita religioznost kod mladih u Kosovu s posebnim osvrtom na Bošnjake Kosova.

Ključne riječi: religija, religioznost mladih, identitet, modernost, vjeronanje, tradicija.

Religija i religioznost

Pojam religije je jedan cjelovit sistem ideja, vjerovanja i vrijednosti, dok pojam religioznost implicira jedan subjektivni, tj. lični stav.

Za religiju možemo reći da je pojam koji čovjeku daje odgovor na pitanja religijskog karaktera, kao što su pitanja koja se odnose na smisao života, te da li smrt znači i kraj života, šta slijedi nakon smrti itd. Religioznost uključuje ili podrazumijeva vlastito življenje religiozne dimenzije života, te samim tim implicira unutrašnji stav, opredjeljenje i uvjerenja o postojanju nečeg transcendentnog i postojanju Boga, a podrazumijeva i življenje u skladu s tim uvjerenjima. Tako možemo zaključiti da religija kao društveno-kulturni fenomen podstiče stvaranje religioznog pojedinca.

Sama riječ „religija“ u engleskom jeziku dolazi od latinske riječi *religare* što znači „vezati“, a što se čini suprotnim riječi „osloboditi“, ponovno uspostaviti neku izgublenu vezu ili, u širem smislu, ponovno vezivanje čovjeka za nešto što transcendentira. Pa u čemu se ogleda potreba mladih za religijom kada oni žele u svakom pogledu biti slobodni, a samo značenje riječi religija je vezivanje za nešto?

Drugi identiteti: geografski, historijski, kulturološki i dr., su prvenstveno vezani za ograničenosti poput vremena i prostora, dok je religiozni identitet, misleći na njegovu spiritualost, i vremenski, ali i izvan ovoga

vremena jer je i ezelski – praiskonski, i berzahski – međuprostorni. Tako, religiozni identitet upotpunjuje tjelesni i duhovni integritet čovjeka.

Identitet je pojam kojim se označava osjećanje koje omogućava osobi da doživljava sebe kao osobenu i nezavisnu ličnost, svjesnu svog tjelesnog stanja, spolne zrelosti, drugih ljudi i društva u cijelini, kao i svog sopstvenog odnosa prema tim ljudima i takvom društvu.

Sa subjektivno-psihološkog gledišta, religiju treba smatrati jednom od najvažniji bioloških funkcija čovječanstva, jer je od velikog utjecaja na čitav život čovjeka, prije svega na njegov tjelesni i duhovni integritet.

Neki faktori koji utječu na razvoj religioznosti kod mladih

Polazimo od mišljenja većine teoretičara da se stavovi o religiji i religioznosti najviše ukorjenjuju unutar porodice i porodičnog odgoja. Porodični odgoj i kasnije društvena sredina imaju snažan utjecaj na razvoj cjelokupne ličnosti pa samim tim i na usvajanje stavova o religiji. Jednom usvojeni stavovi tokom djetinjstva uvjetovani atmosferom u porodici, bez obzira da li je riječ o religijskim ili nekim drugim stavovima, najčešće ostaju ukorijenjeni u ličnosti do kraja života. Kako Frojd zapaža, kada se djetetovo mišljenje probudi, religijska mišljenja su već postala neoboriva. Dakle, većina autora su jedinstvena u ocjeni da uvjeti porodičnog života i porodični odgoj umnogome diktiraju formiranje ne samo stavova o religiji već generalno imaju prilično presudnu ulogu i utjecaj na formiranje ličnosti. Religija je nešto najvažnije u našim životima, bilježi Hegel u *Ranim spisima*, već kao djecu uče nas da sričemo molitvu božanstvu, već onda su nam sklapali ručice da bismo ih uzdizali prema Najuzvišenijem Biću.

Dakle, porodična atmosfera, odgoj tokom djetinjstva, jesu osnova (ali ne i jedina) za oblikovanje stavova o religiji, a na religijskim institucijama je da se bore kako bi vjernike privukle pod svoje okrilje. Čovjek tokom života može promijeniti vlastiti stav i ubjeđenje o religiji pa je na vjerskim institucijama da motivira i radi sa svojim vjernicima. Ali, porodica i religijske institucije, iako značajni, nisu jedini faktori kroz koji pojedinac usvaja stavove religije. Tu su mnoge društvene institucije prvenstveno škola, zatim prijatelji, razne društvene organizacije itd.

Metode istraživanja

U ovom radu namjeravam prikazati religioznost mladih u Kosovu s posebnim osvrtom na Bošnjake Kosova služeći se indikatorima koji se tiču samoocjene religioznosti i prakticiranje vjere, kao i postavke koja se odnosi na vjerovanje u život poslije smrti. Predmet analize je bila klasična religioznost, tj. religioznost u smislu samoidentifikacije religioznosti i religijske prakse.

Postupci koji su poduzeti u empirijskom dijelu ovog istraživanja su sljedeći:

- Metode za prikupljanje podataka (anketni upitnik s ponuđenim odgovorima);
- Analiza prikupljenih podataka na osnovu indikatora.

Istraživanje religioznosti mladih na Kosovu sprovedena je na uzorku od 102 ispitanika, metodom anketnog upitnika zatvorenog tipa, u periodu od 1. do 15. marta 2014. godine. Anketirani su učenici bošnjačkih srednjih škola četvrtog razreda - Srednje medicinske škole „Lućijano Motroni“ i Opće gimnazije „Gjon Buzuku“ u Prizrenu. Ukupno 102 ispitanika su pristala na anketiranje. Istraživanje je obuhvatilo populaciju mladih Bošnjaka od 18 do 19 godina. Od 102 ispitanika 40 su bili mladići a 62 djevojke.

Rezultati i interpretacija istraživanja

Utvrđivanje religijske situacije na osnovu indikatora samoocjene religioznosti u nauci se smatra ne samo kao nedovoljan, već su uopćeni i sintetički pokazatelji religioznosti. Ali, svakako je samoocjena religioznosti, iako nedovoljan, pouzdaniji indikator od konfesionalne samoidentifikacije zato što se ispitanik izjašnjava o tome da li je religiozan ili nije. Konfesionalnom samoidentifikacijom ispitanik može samo tradicionalno da se vezuje za neku religiju, da pripada nekoj religiji samo zato što su toj vjeri pripadali očevi i djedovi, dakle, vjera koja se prenosi porodičnim stablom. Uostalom, indikator vjerske samoidentifikacije ne upotrebljava se samo u naučnim istraživanjima religioznosti, nego i u redovnim popisima stanovništva te kao takav spada u najviše upotrebljavanu grupu indikatora s najdužom tradicijom u sociološkim istraživanjima

religioznosti. Dakle, riječ je o indikatorima religioznosti koji bez korekcije drugih indikatora precjenjuju obim religioznosti u nekom društvu. Sve to utječe na masovnu konfesionalnu identifikaciju, koja, kao što smo naglasili, ne mora biti dovoljno ozbiljan pokazatelj istinske religioznosti pojedinca ili grupe u cjelini, ispitanik pod religioznošću može uvažiti i neke elemente koji nisu striktno klasično religijskog sadržaja.

Imajući na umu navedeno, odlučio sam s ovim mini istraživanjem početi od indikatora koji se tiču samoocjene religioznosti, prakticiranja vjere te vjerovanja u život poslije smrti na kojoj se su ispitanici mogli opredijeliti za sljedeće ponuđene odgovore:

1. **Da li ste religiozni?** a) DA b) NE
2. **Koliko često klanjate namaz?** a) pet puta dnevno; b) barem jednom dnevno; c) jednom sedmično; d) jednom mjesečno; e) klanjam samo džumu; f) klanjam samo za vrijeme ramazana teraviju namaz; g) ne klanjam nikako.
3. **Da li postite mjesec ramazana?** a) svaki dan; b) postim samo nekoliko dana; c) ne postim nikako.
4. **Da li idete u džamiju?** a) redovno, barem jednom dnevno; b) barem tri puta sedmično; c) jednom sedmično (džuma ili neki drugi namaz); d) jednom mjesečno; e) samo za ramazan; f) nikako.
5. **Da li vjerujete u život poslije smrti?** a) vjerujem; b) nisam siguran; c) ne vjerujem.

Analizom dobijenih podataka može se konstatirati veoma visok postotak religioznosti na osnovu samoocjene religioznosti. Gotovo su svi ispitanici (101 od 102 ispitanika) iskazali da su religiozni (odgovor na 1. pitanje, međutim, veoma je zabrinjavajuć jer samo 10 od 102 ispitanika kazalo je da redovno prakticiraju religiju. Pod kriterijem prakticiranja religije podrazumijevao sam klanjanje pet vakata namaza, redovan odlazak u džamiju barem tri puta sedmično i post tokom cijelog mjeseca ramazana. Većina muškaraca odlaze u džamiju samo na džumu; 89 od 102 ispitanika odlazi na džumu barem jednom mjesečno, a samo 34 od 102 ispitanika džumu klanja svakog petka. Vjerska praksa kod djevojaka se uglavnom svodi na odlazak u džamiju samo za vrijeme mjeseca ra-

mazana (90%). Većina ispitanika (90 od 102) poste samo nekoliko dana ramazana. U cjelini, religiozniji su mladići nego djevojke.

Religioznost na osnovu vjerovanja u život poslije smrti je jedna od osnovnih imanskih šartova u islamu. Ovo istraživanje pokazuje da na pitanje „da li vjerujete u život nakon smrti?“ , većina mladih 87 od 102 ispitanika vjeruje u život poslije smrti što je zavidan nivo.

Zaključak

Na osnovu iznesene analize podataka, možemo zaključiti da mladi u Kosovu s posebnim osvrtom na Bošnjake, iskazuju visok stepen religioznosti u smislu njihove samodeklaracije religioznosti. Gotovo su svi ispitanici (99%) iskazali da su religiozni i da vjeruju u život poslije smrti (85%), međutim samo 10% je iskazalo da redovno prakticiraju religiju. Iako se istraživanje bazira na temeljima nekoliko indikatora (konfesionalna samodeklaracija, samoocjena prakticiranja vjere, vjerovanje u život nakon smrti) pa se na osnovu toga ne može kompleksnije i cjelovitije raspravljati o stepenu religioznosti. Može se zapaziti da je religioznost na osnovu samodeklaracije i vjerovanje u život nakon smrti na veoma zavidnom nivou i možemo govoriti o visokom procentu onih koji vjeruju. Međutim, to se ne bi moglo zaključiti kad sagledamo stepen prakticiranja religije. Pod prakticiranjem religije podrazumijevao sam redovno klanjanje namaza, redovan odlazak u džamiju i post u mjesecu ramazanu. Nažalost samo 10% ispitanika klanja namaz pet puta dnevno i posti cijeli mjesec ramazan. Većina muškaraca odlaze u džamiju samo na džumu; 95% njih odlazi na džumu barem jednom mjesečno, a samo 35% njih džumu klanja svakog petka. Vjerska praksa kod žena se uglavnom svodi na odlazak u džamiju samo za vrijeme mjeseca ramazana (90%). Većina ispitanika (90%) poste samo nekoliko dana, ali ne i cijeli ramazan. U cjelini prakticiranje religije je prisutnije među mladićima nego djevojkama.

Ovi rezultati bi se najverovatnije dobili i kada bi se ispitala religioznost mladih u Bosni i Hercegovini i muslimana u zemljama u okruženju. Najveći razlog neprakticiranja vjere tj. islama leži u tzv. „modernizaciji“ društva koje je dospjelo i u kosovsku zbilju i među kosovske

Bošnjake, a i šire u regionu. Moderni svijet nagrizi i teži uništenju svega što je sveto i vjersko u njegovom okruženju, a osobito se suprotstavlja islamu kao vjeri koja je odbila napustiti svoj sveti način života i Allahov zakon koji obuhvaća sve ljudske djelatnosti.

U kosovskom sistemu obrazovanja ne izučava se predmet vjeronauka tako da je mladim Kosovarima uskraćeno učenje duhovnosti i religijske istine. Nauka bez vjerovanja povećava brzinu našeg kretanja, ali ne određuje njegov pravac - riječi su savremenog iranskog filozofa Morteze Mottaharija. Veoma je bitna pozitivna uloga religije u odgoju i obrazovanju mladih, jer smetnje u duhovnoj sferi čovjekove ličnosti vode do gubitka smisla života. Kada mladi izgube smisao života onda su na vjetrometini različitih novih religioznih pravaca i ideologija. Mladi musliman ne može promijeniti mjesto i vrijeme u kojem živi, ali, svakako, može promijeniti način na koji živi. Stoga je uloga vjerskih autoriteta i porodice ključna u vraćanju mladih Kosovara u okrilje vjere, pridržavanja univerzalne poruke islama te slijeđenja Šerijata i drugih etičkih učenja.

Literatura

- Ćorić, Š. Š., *Psihologija religioznosti*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 1998.
- Frojd, Sigmund. *Budućnost jedne iluzije*, Naprijed, Zagreb 1986.
- Hegel, G. V. F., *Rani spisi*, Veselin Masleša, Sarajevo 1982.
- [http:// ibn sina net](http://ibn.sina.net), *Znakovi vremena*, „Da li je problem identiteta i religiozni problem“, (pristupljeno, 05.02.2014.)
- Mulović Azra i Karčić Hikmet, *Muslimanski svijet: populacija i religioznost*, Centar za napredne studije i Balmed, Sarajevo 2013.
- Nasr, S. H., *Srce islama*, preveli sa engleskog: Enes Karić, Rešid Hafizović i Nevad Kahteran, El-Kalem, Sarajevo, 2002.
- Nasr, S. H., *Vodič mladom muslimanu*, prijevod sa engleskog: Aida Abadžić- Hodžić, Islamistika, Sarajevo 1998.
- Silajdžić, Adnan, *Muslimani u traganju za identitetom*, Sarajevo: Fakultet islamskih nauka i El-Kalem, 2006.
- Studija o mladima na Kosovu, istraživanje 2012.
- Vladimir, Bakra. Č., *Religioznost mladih u Crnoj Gori*, doktorska disertacija, Beograd, 2012.

أرسيم طارق صالحى

تدين بشانقة كوسوفو بلمحة خاصة إلى الشباب

إن جمهورية كوسوفو أصغر دول أوروبا سناً وأكبرها نسبة للشباب من السكان، فما هو دون العمر الثلاثين من السكان يبلغ ما يقرب من أربعين بالمائة من جملة سكان كوسوفو. ونظراً إلى ذلك فإن مستقبل كوسوفو متعلق بكثير بوضعية الأجيال الشابة ومواقفها من الحياة والدين. واليوم، أي في القرن العشرين، والذي يوصف حسب الكثير من المؤلفين المعاصرين بعصر (ما بعد) التحديث وعصر العولمة، يمثل الجيل الشاب من سكان كوسوفو القوة المحركة للمجتمع.

والغرض من هذه المقالة البحث في تدين الأجيال الشابة من سكان كوسوفو بلمحة خاصة إلى البشانقة منهم.

Religiosity of Kosovo Bosniaks with a Special Focus on Young People

By Arsim Tarik Saliji

The Republic of Kosovo is the youngest country in Europe which also has the highest percentage of young people. The share of the population younger than 30 years, account for nearly 40% of the total population in Kosovo. Therefore, the future of Kosovo largely depends on the position of the young generation, on their life and religious attitudes. Today, in the 21st century, which is by many contemporary authors designated as a period of (post)modernization and globalization, the young population of Kosovo will represent the driving force of society.

This paper aims to examine the religiosity of young people in Kosovo, with special reference to the Kosovo Bosniaks.

Korekcije Aristotelove fizike od strane Ibn Rushda i Al-Ghazalija

mr.sci Maksuda Muratović, prof. fizike

maxymuratovic@hotmail.com

Sažetak

U radu je vršeno istraživanje o temi korekcije Aristotelove fizike od strane Ibn-Rushda i al-Ghazalija. Aristotelova fizika je bila dominantna u znanosti čitavih 2000 godina, od 4. stoljeća prije nove ere, pa do kraja 16. stoljeća nove ere. U znanstvenim krugovima na Zapadu smatra da je srednji vijek doba mraka u znanosti, odnosno fizici, te da je među malobrojnim fizičarima Aristotelova fizika prihvaćena nekritički.

Analizom radova određenog broja srednjovjekovnih arapskih fizičara zaključeno je da su arapski fizičari, uvođenjem eksperimentalnog i matematičkog dokaza u znanstveni metod, ne samo održali kontinuitet u razvoju fizike između antičkog doba i renesanse već i znatno korigovali i usavršili Aristotelovu fiziku.

Ključne riječi

Aristotel, Al-Ghazali, fizika, filozofija, Ibn Rushd.

Al-Ghazali (Algazel, 1058. – 1111.)

Slika 1. Al-Ghazali

Al-Ghazali je bio jedan od najvećih mislilaca srednjovjekovnog Istoka. Rodio se u Tusu u perzijskoj provinciji Khorasan, odakle potječu najveći islamski znanstvenici i umjetnici. Napisao je preko 70 djela iz filozofije, teologije, prirodnih znanosti... Studirao je fikh (islamsko pravo) u Gurgonu, a 1091. godine imenovan je za glavnog profesora u Nizamiji u Bagdadu, gdje je imao preko 300 studenata.

Al-Ghazali, latinizirano ime Algazel, pionir je znanstvenog metoda *skepticizam*, kojeg su kasnije

prihvatili Rene Descartes i David Hume (17. stoljeće).

Iz oblasti prirodne filozofije glavno al-Ghazalijevo djelo je *Nesuvislost filozofa'* u kojem osporava skoro sve stavove Aristotelove fizike.

Povod za pisanje remek-djela *Nesuvislost filozofa* je bio teološki, tj. oponiranje Aristotelovim stavovima koji se suprotstavljaju osnovnim principima islama: da je svijet postao i da će nestati. Naime, Aristotel tvrdi da svemir oduvijek postoji i da je fizički ograničen. Međutim u svojoj raspravi, u kojoj kritikuje islamske aristotelovce, al-Farabija i Ibn Sinaa, daleko je nadmašio teološke rasprave i na visokom nivou raspravlja o fizikalnim pojmovima prostor, vrijeme i kretanje. Ta njegova rasprava utjecala je kasnije na razvoj modernog poimanja prostora, vremena i kretanja.

Suprotno tvrdnjama antičkih grčkih filozofa poput Aristotela, koji je vjerovao da univerzum ima beskonačnu prošlost bez početka, srednjovjekovni teolozi i filozofi razvili su novi koncept univerzuma. Njihov koncept predviđa prošlost koja ima svoj početak. Ovakav stav su inspi-

1 Al-Ghazali: *Nesuvislost filozofa*, prijevod sa arapskog: Daniel Bučan; Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1993.

risali pogledi o stvaranju univerzuma unutar tri abrahamovske religije: judaizma, kršćanstva i islama. Istaknute argumente protiv Aristotelove ideje o beskonačnosti univerzuma prvi su iznijeli filozofi: Philopones (4. stoljeće), al-Kindi (8. stoljeće), Saadia Gaon (Jevrej, 9. stoljeće) i napokon al-Ghazali (11. stoljeće), koji je iznio najuvjerljivije dokaze. On je predložio dva argumenta protiv ideje o univerzumu beskonačne prošlosti.

Prvi argument je bio da kategorija beskonačnosti, ustvari, i ne postoji, a glasi:

- Stvarna beskonačnost, ustvari, i ne postoji... Beskonačno vremensko vraćanje unatrag jeste stvarna beskonačnost!²
- Stvarna beskonačnost se ne može dovršiti sukcesivnim dodavanjem... Vremenske serije prošlih događaja ne mogu biti stvarna beskonačnost...³

Drugi al-Ghazalijev argument je popularisan nakon što ga je Immanuel Kant (18. stoljeće) popularisao u svojoj drugoj tezi, koja se odnosi na prvi paradoks o vremenu.

Evo nekoliko Ghazalijevih citata.

„Mi vjerujemo da su vremenska razdoblja i samo vrijeme stvoreni... Aristotelovci kažu da je i prije postojanja svijeta i vremena postojalo vrijeme kada svijet nije postojao... U skladu s tim moralo je postojati bezgranično vrijeme prije vremena... Iz vječnosti vremena slijedi i vječnost kretanja... Ja smatram da je vrijeme imalo početak i da je stvoreno. A prije tog početka nije bilo nikakvog vremena...“⁴

Evo šta o tome kaže vodeći savremeni astrofizičar Stephen Hawking (1942) u svojoj knjizi *Kratka povijest vremena*: „Vrijeme počinje sa ‘Velikim praskom’ i ranija vremena se nisu mogla definisati... Pojam vremena je besmislen prije nastanka svemira...“⁵

Navest ćemo još nekoliko zanimljivih citata iz Ghazalijeve *Nesuvislosti filozofa*.

2. Ibid.

3. Ibid.

4. Ibid.

5. Ibid.

„Ako se kaže da nema ničega izvan obujma svijeta takvo nešto mašta ne može prihvatiti... Najprikladniji način suprotstavljanja ovom stavu je usporedba vremena sa prostorom. Da li je Stvoritelj imao moć stvoriti najvišu sferu većom za jedan lakat od veličine koju je stavio? Ako kažete ne to pokazuje nemoć Tvorca. Ako kažete da tada će biti dopustiva i dva lakta, tri lakta... Stoga mora postojati i prostor izvan Aristotelovog svijeta, ispunjen ili prazan...“⁶

Ovo Ghazalijevo razmišljanje utjecalo je na Descartesa, koji svemiru pripisuje i beskonačnost i vječnost. Ghazali ipak nije u potpunosti prepoznao mogućnosti svoje metode. Aristotel i antički znanstvenici smatrali su da je svemir ograničen i da oduvijek postoji.

U sljedećem citatu Ghazali, maglovito, nagovještava relativnost vremena i evoluciju.

“Materija može poprimiti bilo koje promjenljivo svojstvo. Prašina i svi drugi elementi preoblikuju se u biljke. Krv postaje sperma koja oploduje maternicu i razvija se živo biće... Tvorac može okretati materiju kroz sve ove mijene u kraćem vremenskom razdoblju... Ovo je način po kojem se djelovanje prirodnih procesa može ubrzati...“⁷

Prema Aristotelu i Newtonu vrijeme je apsolutno. Ghazali postavlja pitanje: “Da li je rastegljivost vremena moguća i neovisna od promjene brzine materijalnog procesa. Ako jeste, onda je relativno subjektivno vrijeme, a ako nije, onda je relativno objektivno vrijeme.”⁸

Teorija relativnosti odbacuje apsolutno vrijeme. Prostor i vrijeme su relativni. Svemir mora imati početak te, vjerovatno, i kraj... Također, Copernicusov heliocentrični sistem odbacuje zamisao da svemir ima fizičke granice.

Ghazali dalje kaže:

“Vidljivi svijet je materijalni svijet i podložan je zakonima evolucije, tj. promjenama. Nevidljivi svijet je duhovni svijet.”⁹

Ghazali osporava Aristotelovu tvrdnju o prirodnom kretanju nebeskih tijela:

6. Ibid.

7. Ibid.

8. Ibid

9. Ibid

“Kretanje neba je prisilno i princip njegovog kretanja je volja Stvoritelja... I slobodan pad kamena je također prisilan...”¹⁰

Gornji citat odnosi se na Ghazalijevu teoriju uzročnosti po kojoj se kretanje neživih tijela podvrgava Božijoj volji, odnosno ona se ne vrše sama po sebi.

“Sva kretanja i na nebu i na Zemlji podvrgnuta su istom principu...”¹¹

Ghazali naglašava nasuprot Aristotelu, da isti fizikalni zakoni važe i za nebesko i za zemaljsko područje.

“U slučaju nebeskih tijela samo je jedan uzrok kretanja. On je isti kao i slobodan pad kamena...”¹²

Ghazalijevo razlikovanje kretanja samog po sebi i kretanja uzrokovano djelovanjem pokretača dovelo je do razlikovanja kinematike od dinamike u učenju znanstvenika Merton koledža (Oxford, 14. stoljeće).

Ghazali raspravlja i o kretanju po beskonačno malim udaljenostima, koje se ne može čulima opaziti već samo matematički dokazati. Kao primjer uzima kretanje sjene štapa, koja se ne kreće putem pomaka i trzaja već kontinuirano, tj. da nikada nije u stanju mirovanja. Na taj način poriče Zenonov paradoks i stvara osnovu teorije beskonačno malih veličina

Galan je smatrao da je Sunce vječno jer njegovo smanjenje nije zapaženo kroz dugo vremensko razdoblje. Ghazali kaže:

“Ako Sunce, za koje se kaže da je mnogo veće od Zemlje izgubi količinu koja je veličine brijega, pojava takvog gubitka se ne može zapaziti osjetilima...”¹³

Ghazali je pionir znanstvenog metoda koji se zove *skepticizam* i koji su kasnije prihvatili metodičari znanosti Descartes i Hume (17. stoljeće).

Evo šta kaže Ghazali:

“Stjecanje znanja ograničeno je u smjeru savršenog znanja i viđenja Tvorca, ali je bezgranično u smjeru saznavanja Njegovih beskonačnih djela...”¹⁴

10. Ibid.

11. Ibid.

12. Ibid.

13. Ibid.

14. Ibid.

“Priroda prirode i priroda društva se ne pokoravaju istim zakonima. Društvo su oblikovali ljudi te je stoga daleko od savršenstva, dok je priroda Božija tvorevina i stoga su zakoni koji u njoj vladaju savršeni i univerzalni...”¹⁵

Atomizam je, pored aristotelizma i platonizma, treći metafizički sistem naslijeđen iz grčke tradicije. Grčki atomisti tvrde da su stvarni samo atomi i prazan prostor. To učenje ne prihvata Aristotel.

Al-Ghazali je bio osnivač *Ash'arijeve škole atomizma*.

Ghazali kaže: „Atom je jedina stalna materijalna stvar koja postoji, a sve ostalo u ovom svijetu je sasvim slučajno, tj. nešto što traje samo trenutak. Ništa što je slučajno ne može biti uzrokom nečeg drugoga, izuzev same percepcije, koja traje svega par trenutaka. Slučajni događaji nisu predmet prirodnih fizičkih uzroka, nego su direktan rezultat božanskih stalnih djelovanja. Prema tome, priroda potpuno ovisi o Stvoritelju.”¹⁶

U knjizi *Nesuvislost filozofa*, u poglavlju o čovječijoj duši, Ghazali atomizam svodi samo na građu materijalne stvarnosti koja uključuje i svjetlost, ali ne i na objašnjenje ljudske duše.

Slika 2. Ibn Rushd

Ghazali kaže: „Nema niti jednog atoma svjetlosti Sunca, niti jednog atoma što postoji na nebesima i Zemlji i onome što leži među njima, koji samom svojom mogućnošću postojanja ne ukazuju na nužno postojanje Stvoritelja...” U jednoj anegdoti kaže: „Muslimani su se toliko uvježbali u podjelama da bi čak i atom podijelili...”¹⁷

U 14. stoljeću evropski znanstvenici Nicholas i Autrecourt smatrali su da su sva materija, prostor i vrijeme, sačinjeni od

15. Ibid.

16. Ibid.

17. Ibid.

nevidljivih atoma, tačaka i trenutaka, kao i da sve nestaje ili nastaje zbog izmjena materijalnih atoma. Sličnost njihovih i al-Ghazalijevih ideja ukazuje na to da je Nicholas bio upoznat sa al-Ghazalijevim radom, vjerovatno preko andaluzijskog znanstvenika Averroesa (12. stoljeće), mada sam Averroes nije prihvatao ideju atomizma.

Ibn Rushd (Averroes, 1126.-1198.)

Ibn Rushd, na Zapadu poznat kao Averroes, najveći je komentator Aristotelove filozofije u islamskom svijetu. Rođen je u Kordobi (Andaluzija) u uglednoj porodici sudaca. U početku je studirao pravo i medicinu u Kordobi. Toma Akvinski ga naziva *Komentator*, a Dante kada govori o njemu kaže: "Onaj koji je napravio veliki komentar."

Neki savremeni povjesničari znanosti smatraju ga ličnošću Zapada jer je bio najutjecajniji islamski mislilac na Zapadu. Njegov racionalistički pristup bio je jedan od prijelomnih trenutaka u tokovima evropske misli. Napisao je 67 originalnih djela iz filozofije, astronomije, fizike, geografije, medicine, muzike... Njegova škola filozofije, koja je imala veliki utjecaj na Zapad, zvala se *Averroizam*.

Averroes je bio veliki zaljubljenik u Aristotelovo učenje, ali je u oblasti astronomije i fizike dao niz korekcija Aristotelovim stavovima. Prva astronomska posmatranja vršio je u Marrakeshu (Maroko) u svojoj 25. godini, i otkrio do tada nezabilježenu zvijezdu. To otkriće je bilo povod da sumnjičavo gleda na Aristotelovu fiziku i astronomiju.

U astronomskoj teoriji odbio je ideju ekscentričnih nosača, koji je prethodno uveo Ptolomej. Ibn Rushd je uveo u teoriju novi koncentrični model univerzuma, a o Ptolomejevom modelu planetarnog kretanja napisao je: "Podržavanje ideje postojanja ekscentrične sfere potpuno je neprirodno... Astronomija našeg vremena ne nudi istinu, već se samo slaže sa proračunima, ali ne i s onim što zaista postoji..."¹⁸

Ibn Rushd je tvrdio da "Mjesec ima neke dijelove koji su deblji od ostalih, a to su dijelovi koji primaju više svjetlosti..."¹⁹. Bio je jedan od prvih koji je uočio Sunčeve pjege.

18. Ibn Rushd: *Nesuvistlost nesuvistlosti*, prijevod sa arapskog: Daniel Bučan; Naprijed, Zagreb, 1998.

19. Ibid.

U okviru mehanike nebeskih tijela Averroes je, diskutujući o nebeskim sferama, odbacio Philiponosovo antiaristotelovsko učenje o dinamici nebeskih tijela. Umjesto toga, on koriguje Aristotelovu teoriju kretanja nebeskih tijela i pretpostavlja da postoji negravitacioni otpor kretanja koji se nalazi unutar samih nebeskih sfera. Umjesto Aristotelovog zakona kretanja koji se može napisati u obliku $v \sim F/R$, Averroes predlaže $v \sim F/M$, gdje se pod M podrazumijeva nebeska inercija, a pod v brzina kretanja tijela, čime je $R=M > 0$. Međutim, Averroes je ograničio pojam inercije samo na nebeska tijela. Za zemaljska tijela, kao i Aristotel, smatra da se "opiru naglim pokretima", tj. da postoji vlastiti gravitacioni otpor tijela usljed njihove težine.

Thomas Aquinas (Toma Akvinski, 13. stoljeće), koji je također proučavao Aristotelovu teoriju, proširuje Averroesovu teoriju fizike i na subluarna (zemaljska) tijela. On je postulirao da sva tijela u sebi imaju univerzalni negravitacioni otpor kretanju koga čini njegova masa. Prvi put u historiji znanosti čovjek razlikuje dva elementa u teškom tijelu, pokretačku silu, tj. *težinu* i ono što se pokreće, *corpus quantum*, tj. *masu*. Prvi put se uvodi ideja mase u mehaniku. Toma Akvinski je dopunio ideju Avempacea i iznjedrio tri elementa padajućeg tijela: težinu, masu i otpor sredini. Ova masa, kvantificirano tijelo, opire se premještanju s jednog mjesta na drugo.

Pet stoljeća nakon Averroesovih ideja Johannes Kepler je dao konačan naziv za negravitacioni otpor kretanju, koji se nalazi unutar samih tijela, a on je bio *inercija*. Prema tome, osnovne ideje u 17. stoljeću koje se odnose na ranu klasičnu mehaničku teoriju o inerciji, a koju svako tijelo nosi sa sobom, rođene su u srednjovjekovnoj astrofizici.

Averroes je prvi uveo u fiziku i termin kinetičko stanje tijela. Mjerio je silu kao veličinu koja mijenja brzinu tijela i izveo zaključak da veća sila u većoj mjeri mijenja *kinetičko stanje tijela*. Averroes se u komentarisanju Aristotelovog djela *Fizika* koncentrisao na komentarisanje kretanja koje je proučavao Avempace. Bio je prvi koji je u fizici tvrdio da tijela u sebi imaju negravitacioni otpor kretanju kojeg će tek Kepler nazvati inercija.

Philiponus je još u 4. stoljeću odbacio Aristotelovu teoriju kretanja zbog svog empiričkog stava u korist alternativne teorije, $v=F \cdot R$, po kojoj

je brzina konačna i kada nema otpora. Averroes je preinačio tu teoriju ubacujući umjesto otpora inerciju M , čime je $R > 0$ čak i uvjetima odsustva bilo kakvog vanjskog otpora kretanju. Averroesu treba odati priznanje za dvije osnovne novine koje je uveo u dalji razvoj Aristotelove dinamike u Newtonovsku fiziku, a to su: sila kretanja i sila inercije.

Njegovo najznačajnije originalno filozofsko djelo je *Nesuislost nesuislosti (Tahafut al-tahafut)*, u kome je branio aristotelovsku filozofiju od al-Ghazalijevih tvrdnji u *Nesuislost filozofa (Tahafut al-falasifa)*. Averroes je pokušavao da pomiri aristotelovski način mišljenja sa islamom. Prema Averroesu, ne postoji sukob između religije i filozofije, već čovjek može doći do istine na dva različita načina: putem filozofije ili putem religije. U svom djelu *Nesuislost nesuislosti* Averroes vodi dijalog sa Ghazalijem, koji je u svom djelu *Nesuislost filozofa* kritikovao islamske filozofe *aristotelovce*, pri čemu je posebnu oštricu uputio na al-Farabija i Ibn Sinaa. Ghazali kritikuje njihovu metafiziku, ali ne i fiziku i astronomiju.

Averroes preuzima citate od Ghazalija, a zatim na njih odgovara. Averroes pokušava stvoriti sklad između vjere i znanosti, odnosno islama i znanosti. To učenje je nazvano islamska skolastika. Učenje Averroesa prihvaćeno je bolje u Evropi nego u islamskom svijetu. Pod Averroesovim utjecajem, u 13. stoljeću je nastalo filozofsko učenje skolastika, kada je dominikanac Toma Akvinski u svom djelu *Teološka rasprava uskladio* učenje Aristotela i Platona sa učenjem kršćanske crkve. Al-Ghazali negira nužnost koja povezuje uzrok i posljedice. Averroes smatra da se sve što postoji mora razumjeti jedino ako se razumije njegov uzrok. Za teologe svijet je stvoren, a za filozofe (aristotelovce) svijet je oduvijek i vječan. Za teologe Bog je jedini stvoritelj svega, a za filozofe Bog kao vrhovni tvorac svega djeluje posredstvom prirodnih zakona.

Navest ćemo nekoliko citata iz debate, između Ghazalija i Averroesa, koji se odnose na prostor, vrijeme i kretanje.

Al-Ghazali: "Filozofi (aristotelovci) kažu da je Tvorac i prije stvaranja svijeta bio sposoban stvoriti za godinu ili dvije prije... Ja kažem da su trajanje i vrijeme tvorevina i da prije prestanka svijeta nije bilo vremena..."²⁰

20. Ibid.

Averroes: "Ghazali kaže da je sa postankom svijeta postalo i vrijeme... Njegovi stavovi nemaju vrijednost dokazanih tvrdnji... Cjelinu jedino posjeduju prostorne veličine, a vrijeme je nema... Svijet je konačan samo kao kuglasto tijelo, jer je kugla konačna po svojoj biti i po svojoj naravi, budući da ga obuhvata jedna ista zaokružena ravnina..."²¹

Ghazali: "Je li kružno kretanje vremenito (vremenski ograničeno) ili vječno? Ako je vječno, kako može biti uzrok vremenski ograničenih pojava. Ako je vremenito, onda će zahtijevati lanac povezanosti... Kružno kretanje je vječno u smislu što nema ni početka ni svršetka, a vremenito u smislu da se za svaki njegov dio može zamisliti da nastaje i propada..."²²

Averroes: "To kretanje nema ni početka ni svršetka samo po odlici vječnosti, bez obzira što je to kretanje promjenljivo..."²³

Ghazali: "Aristotelovci kažu da ako je vječnost vremena, koja je izraz kretanja - nužna, onda je nužna i vječnost kretanja, a ako je nužna vječnost kretanja, onda je nužna i vječnost kretnine (tijela koje se kreće)... Ja kažem da je vrijeme stvoreno i prije stvaranja svijeta uopće nije bilo vremena... Smisao tog iskaza je da Tvorac prethodi svijetu i vremenu i On je bio i kada svijeta i vremena nije bilo, a potom je bio i slobodan sa svijetom i vremenom..."²⁴

Averroes: "Smisao iskaza filozofa je da ako Tvorac prethodi svijetu, onda mu prethodi uzročno, a ne vremenski... Ako je vrijeme vječno, onda je vječno i kretanje, jer se vrijeme može pojmiti samo po kretanju..."²⁵

Ghazali: "Ako filozofi kažu da je svijet oduvijek i da nema svršetka, to znači da je 'nepropadljiv'. Galen kaže: 'Kada bi Sunce bilo podložno nestanku, onda bi se u toku dugog vremena očitavao gubitak veličine i sjaja, no opažanja već hiljadama godina pokazuju uvijek istu veličinu i sjaj. To pokazuje da ono ne propada...' Ja kažem da nešto ne propada samo gubitkom sjaja, jer ima i drugih načina propadanja... Veličina Sunca se zna samo približno i da se veličina Sunca smanji za veličinu planine to

21. Ibid.

22. Ibid.

23. Ibid.

24. Ibid.

25. Ibid.

se osjetilima ne bi moglo primijetiti... U tom smislu Galenov pokazatelj je nevaljan... Ja kažem da stvaranje u vremenu zahtijeva iščezavanje...“²⁶

Averroes: “Zamisliti rastakanje Sunca ili bilo kojeg nebeskog tijela značilo bi nesavršenost božanskog ustroja kakav, po mišljenju filozofa (aristotelovaca), vlada u ovom svijetu...“²⁷

Zaključak:

Ghazali je smatran misliocem koji je preferirao teologiju na račun prirodnih znanosti. Međutim njegovo oponiranje Aristotelu nije bilo usmjereno protiv racionalnih dokaza, već samo protiv onog što je bilo u suprotnosti sa principima islama - vječnost svijeta. Dokazivao je da vrijeme ima svoj početak, da je svijet beskrajn, te da su zakoni fizike univerzalni i za zemaljsko i za nebesko područje. Vjerovao je u atomsku građu svemira, uključujući tu čak i svjetlost. Ibn Rušd je pisao opširne komentare Aristotelovih spisa sa namjerom da Aristotela sačuva od neoplatonističkih i religioznih primjesa, posebno od onih koje se mogu naći kod Avicene. Njegov najveći doprinos predstavljaju komentari Aristotelove *Metafizike*, neprevaziđeni po vjernosti originalnom tekstu. Njegovo proučavanje Aristotela je trajalo skoro tri decenije, i on je napisao komentare za skoro sva Aristotelova djela, izuzev njegove *Politike*, kojoj nije imao pristup. U filozofiji je kritikovao rješenja osnovnih problema koja su dali al-Gazali i Ibn Sina (Avicena). Averroes se u velikoj mjeri bavio razvijanjem Aristotelovog učenja o intelektu i duši, zastupajući učenje o jednom univerzalnom umu koji je zajednički svima, i koji osigurava ono što je opće i besmrtno u ljudskim bićima.

Reference

Al-Ghazali: *Nesuvislost filozofa*, prijevod sa arapskog: Daniel Bučan; Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1993.

Ibn Rushd: *Nesuvislost nesuvislosti*, prijevod sa arapskog: Daniel Bučan; Naprijed, Zagreb, 1998.

Nasr, S.H., 1993. *An Introduction to Islamic Cosmological Doctrines*, Harvard University Press.

26. Ibid.

27. Ibid.

تصحيح نظريات أرسطوطالس في علم الطبيعة من قبل ابن رشد والغزالي

تتناول المقالة موضوع تصحيح نظريات أرسطوطالس في علم الطبيعة من قبل ابن رشد والغزالي. إن علم الطبيعة لأرسطوطالس كان سائدا في العلوم على استمرار ألفي سنة من الزمان، أي من القرن الرابع قبل الميلاد حتى نهاية القرن السادس عشر للميلاد. إن الدوائر العلمية الغربية تعتبر فيها القرون الوسطى عهد الظلام فيما يخص العلم بما فيه علم الطبيعة، ومما يعتبر كذلك أن علم الطبيعة لأرسطوطالس كان مسلما لدى علماء الطبيعيات القلائل هناك بلا نقد.

ومما تبين بتحليل أعمال عدد من علماء الطبيعة العرب من القرون الوسطى أن علماء الطبيعة العرب، بإدخالهم الدليل التجريبي والرياضي في المنهج العلمي، ليس أنهم ضمنوا استمرار تطور علم الطبيعة في الفترة ما بين العصر القديم وعصر النهضة فحسب وإنما صححوا وتمموا إلى حد لا بأس به ما توصل إليه أرسطوطالس من نظرياته في علم الطبيعة.

Ibn Rushd and Al-Ghazali's Corrections of the Aristotle's Physics

By Maksuda Muratovic

This work presents outcomes of the research on the topic of Ibn Rushd and Al-Ghazali's Corrections of the Aristotle's Physics. The Aristotle's Physics was dominant in science for about 2000 years, from fourth century BC until the end of 16th century AD. In scientific circles in the West it was believed that the Middle Ages were the time of darkness in science, that is in physics, and that the Aristotle's physics was accepted uncritically among the few physicists.

Analysis of the works of a certain number of the medieval Arab physicists led to the conclusion that the Arab physicists, introducing the experimental and mathematical proof in scientific method, not only maintained the continuity in development of physics between the ancient times and the renaissance, but, also, significantly corrected and improved the Aristotle's physics.

Prva monografija o Bošnjacima u Turskoj¹

Prof. dr. Šefket Krcić²

...Dok smo se kretali nekim od ovih mahala, nismo imali osjećaj da se nalazimo u Turskoj. Ulice, dućani, govor ljudi, njihov fizički izgled, stvaraju osjećaj da ste u nekoj mahali u Bosni ili Sandžaku. Ne osjećate se strancem. Na ulici se čuje bosanski jezik. Na restoranima i dućanima natpisi bošnjačka pita, bošnjački ćevapi, u izlozima i panoima slike Dine Merlina, Halida Bešlića, Hanke Paldum... U Bayrampaši postoji sportsko društvo, a u okviru njega nogometni klub, koji nosi naziv „Yildirim Bosna“. U njemu igraju uglavnom Bošnjaci.

(Zapis autora A. H. i M. K., 6. Istanbul – U Bayrampaši, str. 115)

¹ Amir Hodžić i Mirsad Kalajdžić *Bošnjaci u Turskoj*, El-Kalem, Sarajevo, 2014. god., str. 224.

² Autor je redovni profesor Univerziteta u Novom Pazaru, ex-profesor Univerziteta Crne Gore i gostujući profesor na više univerziteta u okruženju. Predaje filozofiju, filozofske discipline i metodologiju. Obavlja funkciju predsjednika Matice Bošnjaka Sandžaka i glavni je urednik *Enciklopedije Sandžaka*.

Pristup problemu

Pred nama je jedno dragocjeno djelo, kojeg su Bošnjaci čekali više od jednog stoljeća. Naslov je kratak: *Bošnjaci u Turskoj*, a autori publicisti Amir Hodžić i Mirsad Kalajdžić, koji zaslužuju posebnu pohvalu za istraživački i pregalački rad, koji su svojim spisateljskim činom otgrli od zaborava najveću bošnjačku populaciju u svijetu, tj. onu koja se u posljednjih 130 i više godina permanentno iseljavala iz Bosne i Hercegovine, Sandžaka, Crne Gore, Hrvatske, Srbije, Vojvodine, Kosova, Makedonije i drugih destinaca i enklava Balkana. To je prilika da mnogi čitatelji saznaju malo više o svojim rođacima i prijateljima, koji su se tokom brojnih pogroma i progona prinudno iselili u Tursku, počevši od Istanbula do krajnjih destinacija Anadolije.

Kada se spomene fenomen Bošnjaka u emigraciji, odmah se pomisli na one muhadžire koji su se odselili u zapadne zemlje, zapadnu Evropu, gdje su pečat poseban dali akademik dr. Smail Balić i političar i publicist Adilbeg Zulfikarpašić i drugi. Sredinom 60-ih godina prošlog stoljeća, emigrirala je jedna grupa bošnjačkih intelektualaca u Švedsku, među kojima se

posebno istakao mr. Izet Oljević (porijeklom iz Plava), koji je održavao prisne veze sa intelektualcima iz Bosne i Sandžaka.

Zatim, Bošnjaci u emigraciji u skandinavskim zemljama, gdje postoji Udruženje pisaca iz Sandžaka (na čelu sa Ragipom Sijarićem, mr. Naserom Bakićem, Hasanom Šabovićem, Iljom Sijarićem, Refikom Ličinom i drugim), zatim u Americi, Kanadi, Australiji, Novom Zelandu i drugim zemljama. Svakako, najbrojniju skupinu Bošnjaka čini populacija Bošnjaka u Turskoj, koja zahvata broj Bošnjaka koji danas zajedno imaju Srbija, Bosna i Hercegovina i Crna Gora.

Kada se ove cifre statistički sabere, onda se mora drukčije razmišljati o rekonstrukciji historije na Balkanu od Berlinskog kongresa (1878), a posebno od krvavih balkanskih ratova, te Prvog i Drugog svjetskog rata, zatim, od Moljevićevog i Čubrilovićevog programa Srpskog kluba o uništavanju i protjerivanju Bošnjaka i Albanaca sa Balkana, te genocida nad bošnjačkim narodom od Draže Mihailovića, Pavla Đurišića i drugih zločinaca, do Rankovićevog i Miloševićevskog policijsko-diktatorskog režima.

Međutim, kad konkretno razmišljamo o fenomenu Bošnjaka u Turskoj, koje smo imali u posljednje tri decenije, odmah se pomisli na takve ličnosti kao što su: Šarik Tara, dr. Šakira Ersoj, spisateljica Razija Ersoj i nadasve, pisac Hako Nurković (r. 1943. iz Delimeđa, živi i stvara u Istanbulu), starina Osman Đoka, epski pjesnik i guslar iz Točilova (živi u Istanbulu), zatim, Mahija Čilerdžić istaknuta privrednica u Turskoj, vlasnica firme „Tigar“, braća Martinovići iz Akova, vlasnici lanca hotela u Turskoj, te glasoviti poltičar i humanista Refik Akova Sijarić.

Nažalost, izuzev Šarika Tare ove značajne ličnosti se u knjizi koja je pred nama i ne spominju. Međutim, treba shvatiti realnosti, da se ta izuzetno raštrkana populacija Bošnjaka u Turskoj ne može lahko istražiti. Zacijelo, potrebno je za svaki veći grad po jedna upućena istraživačka ekipa da ispituje na terenu, jer ne postoji zvanična statistika o detaljnijim podacima o Bošnjacima u Turskoj. Zato je potrebno da mnogi bošnjački listovi otvore nove feljtone i rubrike o ovoj temi. No, to neće umanjiti vrijednosti ovog djela, što sam i autorima rekao prilikom našeg susreta.

To može biti izazov za bogatije i obuhvatnije drugo izdanje. Da krenemo redom:

Od početka mog spisateljskog rada, od 70-ih godina prošlog stoljeća, intenzivno sam radio na rasvjetljavanju iseljavanja i muhadžirluka Bošnjaka iz Plava i Gusinja, te čitave regije Sandžaka i šire. Više historičara i publicista su ostavili značajne radove o iseljavanju Bošnjaka iz Crne Gore (dr. Ejup Mušović), istraživači poput dr. Mehmedalije Bojića, dr. Safeta Bandžovića, Hakije Avdića, mr. Avdije Avdića, koji su objavili kapitalna djela iz ove oblasti. Međutim, njihovi istraživački projekti su se bazirali na fenomenu „iseljavanja“ (pod raznim okolnostima), posebno zbog političkih pritisaka i spašavanja golog života. Ali, nakon objavljivanja tih djela, ovi autori nisu pratili gdje su se ti bošnjački muhadžiri stacionirali u Turskoj i kakva je njihova dalja sudbina.

Zacijelo, srpsko-crnogorska agresija na Bosnu i Hercegovinu, kao i velika presija u Sandžaku od strane službenog Beograda i Podgorice, podstakla je nova iseljavanja - novi muhadžirluk i novi egzodus Bošnjaka. Dakle, došlo je do novog talasa iseljavanja Bošnjaka,

kako prema Turskoj tako i prema zemljama Zapada. To je značajno pobudilo emocije kod Bošnjaka u Turskoj, čiji djedovi su rođeni u ovoj „obećanoj“ zemlji, ali su srećom, s koljena na koljeno, sačuvali sjećanje i donekle jezik, što je značajno utjecalo na zbrinjavanje i prihvatanje muhadžira iz Bosne kao i prikupljanje pomoći za odbranu Bosne i Hercegovine od agresora.

Poseban događaj u mom životu se dogodio 15. augusta, kada sam od publicista Amira Hodžića i Mirsada Kalajdžića iz Sarajeva dobio autorsko monumentalno djelo *Bošnjaci u Turskoj*, dok je još bilo vruće iz štamparije. To je i ključni razlog što sam odmah iščitao djelo i napisao osvrt, a sve u cilju da se u Novom Pazaru, Sarajevu i Istanbulu organiziraju stručne rasprave i simpoziji o ovoj temi i kako bi se objavio jedan pozamašan zbornik radova o istoj problematici.

Struktura knjige

... U Yildirim mahali nema starih muhadžira. Doseљavali su se uglavnom šezdesetih i sedamdesetih godina, naročito iz Sandžaka, bježeći od Rankovićevih represalija. Dosta ih je iz BiH čiji se dolazak veže za 1992. godinu, početak agresije. Tako

je ovdje dospjela i Azra iz Zvornika. Nakon smrti muža živi sama. Izdržava se radeći u imućnijim turskim porodicama. Od doseljavanja još nijednom nije bila u BiH, mada ima sestru koja živi u Sarajevu. Neodlučna je, da li se vratiti ili ostati.

(Zapis autora A. H. i M. K., 6. Istanbul – U Bayrampaši; str. 115)

Djelo *Bošnjaci u Turskoj* je bez sumnje složeno i zahtijeva razmišljanje i raspravljanje o raznim fenomenima, posebno o iseljavanju Bošnjaka iz Bosne, Sandžaka, Crne Gore, Srbije, Kosova, Albanije i Makedonije u Tursku. To pitanje podrazumijeva ne samo rad na terenu već obilaženje raznih instituta i arhiva u zemlji i inozemstvu. Zato je ovo djelo povod da se postave razna pitanja u cilju traženja novih odgovora.

Jedno od ključnih pitanja jeste statističko pitanje: Koliko Bošnjaka je pronašlo sebe u novoj domovini u Turskoj? Na ovo pitanje teško je odgovoriti. Razni sagovornici ističu da u Turskoj ima između šest i 10 miliona Bošnjaka. To je ipak velika brojka, bilo da se polazi od prve ili druge cifre. Pozamašan je statistički zahtjev da se odgo netne i istovremeno objelodane talasi iseljavanja - počevši od au-

strougarske okupacija Bosne 1878. nakon Berlinskog kongresa. Od toga dana Bošnjaci su intenzivno krenuli u muhadžirluk, nisu pristali da žive u neislamskoj zemlji. Prva iseljavanja, kako kažu autori ove knjige, krenula su iz Bosne i Hrvatske, a zatim početkom XX stoljeća i za vrijeme balkanskih ratova i Prvog svjetskog rata kreću masovna iseljavanja iz Sandžaka. Bošnjaci su na razne načine i pješice i konjskim kolima išli u sve krajeve Turske.

Autori su u rasponu od sedam-osam godina u više navrata posjetili Tursku i tom prilikom otkrili razne mozaike življenja Bošnjaka daleko od svoje postojbine Bosne i Sandžaka. Tako su bosanski i sandžački muhadžiri velika tema kada se razmatra raspadanje velikog Osmanlijskog carstva kao i žestoke evropske diskriminacije prema pripadnicima islama. Interesantno, autori Hodžić i Kalajdžić susreli su brojne ličnosti, koje su prenijeli utiske svojih djedova i očeva o razlozima iseljavanja, o načinu življenja, o tome kako su se snašli i stacionirali u Turskoj te kako danas žive. U tom kontekstu, pisci su zabilježili brojne paradigmatične sudbine, zabilježili

konzervirani jezik Bošnjaka iz tog vaktā koji ilustrira način njihovog života i mišljenja.

Bezbeli, ova monografija će pomoći svim naučnim istraživačima da preko reportaže i putopisa razviju dokumentarnost ovog fenomena. Kao takva, knjiga pobuđuje interesovanje za kulturno-historijski fenomen Bošnjaka koji danas žive u Turskoj i kojih ima mnogo više nego u matičnoj domovini Bosni i Sandžaku.

Struktura knjige

Pored Predgovora, koji je za ovu priliku napisala dr. Bisera Suljić-Boškailo, sandžačka spisateljica i profesorica Univerziteta u Novom Pazaru, zatim Uvodnog pristupa o Republici Turskoj, potom Izvoda iz recenzije, ovo djelo se sastoji iz sljedećih naslova. **Ankara** – Polatli, Ćimendžeiz, Ordekgolu, Fevziye, Bosanska mahala u Ankari, Vejsil i Džemo - Zašto su odselili, U rodnom gradu roditelja; **Goldžuk i Nide** - Yeşil Gölcü, Aktaş, Uluač (Uluağaç), Yesilhisar, Baškoy, Novi Baškoy; **Kirklareli** - Demirkoy, Trula (Hamdibey), Igneada, Žal za Sarajevom, Balabankoy, Gokyaka (Maglovita), Aksidžim, Balkaya, Čanakale (Çanakkale), Čataltepe, Nusretiye, Kalafat koyu, Iz Ka-

lafeta u Srebrenicu, Hadži Salih Sert - Husetić u 80. godini prvi put je u Bosni; **Bursa** – Inegol, Tuzla (Inayet), Esenkoy, Turankoy, Prvi put u Bosni, **Izmir** – U derneku, Kod konzula Baysaka, Halilbeyli, Izlet u Burhaniyu, Kučukoy, Šejtan sofa (Şeytan sofrasi), Džunda, Gomeć, Burhaniye; **Istanbul** - Kazivanja Huseylina Kansua, Alibeykoy, Da sam Bogdo ostala sa svojim narodom, Mustafa, sarajevski student, u Pendiku, Misli u Zakalju, Dernek u Pendiku, Bosansko prezime, Gdje god kreneš, Bošnjaka sretnoš; **Adapazar** – Dobročinitelji – vakifi, Škola Nejre Begović, Uzorna porodica hadžije Ismaila Kambera; **Duzdža** - Kao beba donesena u Tursku, Omer profesor, Jusuf doktor, Susret u džamiji u Duzdži, Akyazi, Stogodišnja Hasiba, Na džumi u Adapazaru, Behija Čark predsjednica Derneka, S Muzaferom Gunešom u Deirmenendžiku, Odlazak u Muzaferovo selo, Čaykišla, **Karamusel** – Djeca „ne umiju zborit“ bosanski; **Sivas** - Ahmet se prisjeća i svoga djetinjstva u Sivasu, Na kurdskoj svadbi u Meyremhani, U Derekoyu, Armutçayir, Karagol, Burhankoy, Dendil, Tekmen, **Adana** - Oživljavanje bosanskog jezika, Bošnjaci i

Arnauti u selu Unludže, „Turčija je jena na dunjaluku“, „Piši surgit, ja žurim“, U selu Harnitbegovo Ćoše, Hućumet im dao zemlju i kuće, Na džumi u Ćuprijskoj mahali, U kući Ahmeta Yašayana, Godišnji susret Bošnjaka u Derneku u Adani, Rodbinu nije nikad vidjela, Pored Tare sjedeli, Ne zna gdje je dedin mezar, Bošnjaci odlični muževi, Ako bude kismet, otišli bi u Sandžak, Terdžuman Hanefija, „Šta turčijaš, pričaj bosanski“.

Knjiga je ilustrirana raznim mapama i fotografijama sagovornika te kvartova i gradova u kojima Bošnjaci u Turskoj žive.

Završno slovo

...Osim u gradu Sivasu, Bošnjaci žive u selima Kayadibi, Derekoy, Armutçair, Karagol, Burhan, Dendil i Tekmen. Sivas je grad i sjedište istoimene provincije. Nalazi se u istočnom dijelu centralne Turske, a u srcu Anadolije. Smješten je na 1278 metara nadmorske visine u dolini rijeke Kizilirmak. To je trgovački i industrijski centar tog dijela Turske. Ima 318 hiljada stanovnika.

Od Istanbula je udaljen oko 800 kilometara. Avionom se stiže za sat vremena, a autobusom za 13 sati. Avionska karta u jednom pravcu

koša 130 TL (oko 100 KM), autobuska nije puno jeftinija, pa se zato mnogi odlučuju na putovanje avionom.

Na aerodromu u Sivasu dočekuje nas Ahmet Koseoglu sa sinom Sinanom. Prilikom upoznavanja Ahmet jedva progovara poneku bosansku riječ a Sinan ne zna nijednu. Mada je gotovo dječaćkog izgleda, Sinan ima 26 godina i asistent je na Fakultetu za geofiziku u Sivasu. Njegov otac Ahmet je mašinski inženjer i zaposlen je u Gradskom vodovodu. Ahmet se hvali da mu je i kćerka Šerifa, koja nosi ime njegove majke, tagođer magistar ekonomije. Ahmetova supruga je „Turkuša“, pa najvjerovatnije zbog toga Sinan i Šerifa ne znaju bosanski. Njihov maternji jezik je ipak turski. I Ahmet je tako zaboravio bosanski jer je sa suprugom morao razgovarati na turskom.

(Zapis autora A. H. i M. K., 10. Sivas, str. 175-176)

Sticajem okolnosti, jedna plamenita ideja autora A. Hodžića i M. Kalajdžića urodila je plodom. Oni su svoja studijska putovanja, uz pomoć Rijaseta IZ BiH, uspjeli pretočiti u knjigu o svojim susretima sa Bošnjacima u Turskoj. To je i više od knjige. Jasno, smisao knjige jeste u tome da povezuje

ljude i zato se buduća rasprava o Bošnjacima u Turskoj i u drugim zemljama svijeta ne može niti zamisliti bez utisaka i prisustva spomenutih autora. Nadajući se da će do takvog skupa uskoro doći, to će biti prilika da se pripreme nova izdanja ovog djela.

Iz djela *Bošnjaci u Turskoj* čitatelji mogu više saznati o našim porodicama, školovanju i običajima, koje su autori na veoma interesantan način, poput legendarnog putopisca Evlije Čelebije, opisali. Ispisali su detalje o obrazovanju, kulturi, tradiciji, merhametu i uopće o njihovom životu, što predstavlja potpuno novi izazov za jezikoslovce koji bi mogli izvesti istraživanja i proučiti autentičan i konzerviran bosanski jezik skraj XIX i početka XX stoljeća.

Od inženjera Nihada Čilerdžića i Mahita Ibrahimovića, koji živi na relaciji Novi Pazar – Istanbul, saznajemo podatak da su njegovi bliski srodnici, koji žive u Turskoj, zatražili i dobili državljanstvo R. Srbije (koja je, za razliku od Crne Gore i Bosne i Hercegovine, prva riješila ovo pravno pitanje posebnim zakonom). On podsjeća na činjenicu, da je njegova sestra Mahija Kilerdžić-Čilerdžić bila u dele-

gaciji R. Turske sa predsjednikom države Abdulahom Gulom 2010. godine u posjeti službenom Beogradu. Tom prilikom, predsjednik B. Tadić je na ceremonijalan način uručio osnovne dokumente (ličnu kartu i pasoš), gospođi Mahiji, s obzirom da je već bila upisana u Matične knjige, općine Stari Grad u Beogradu.

Naravno, ovakvih primjera ima bezbroj u Novom Pazaru, Tutinu, Sjenici, Prijepolju, Priboju i Novoj Varoši. Interesantno je da Crna Gora i Bosna i Hercegovina kasne za Srbijom u donošenju Zakona o dvojnem državljanstvu, kako bi Bošnjaci iz Turske, koji su se prisilno iselili u posljednjih 135 godina, povratili svoja građanska i imovinska prava. Napominjemo, Bošnjaci iz Turske zapaženo pomažu razvoj Novog Pazara i redovno se odazivaju na pozive Grada Novog Paza-

ra, povodom obilježavanja značajnih datuma.

Pored toga, valja napomenuti da je i sam pisac ovih redova, došao do saznanja o svojim rođacima u Čanakaleu, u Turskoj.³ Njihovi preci su pošli iz Sandžaka u određima Đurumija, koji su se borili za opstanak Turske u najtežem vremenu 1915. godine. Mnogi od njih se nikada nisu vratili.

Najkraće rečeno, objavljuju se djela Amira Hodžića i Mirsada Kalajdžića *Bošnjaci u Turskoj*, predstavlja izuzetan čin u kulturi Bošnjaka danas. Vjerujem da bi se tako izrazio i jedan akademik, dr. Smail Balić, da je živ, a koji je autor prve kapitalne knjige *Kultura Bošnjaka* (Beč, 1973). Zato, slobodan sam pozvati sve naše stvaraoce novinare i publiciste, istraživače, da krenu putem Hodžića i Kalajdžića i da objave nove detalje o Bošnjacima u Turskoj, što će poslužiti

3 U Čanakaleu ima svega tridesetak bošnjačkih porodica, a u okolnim selima Čataltepe, Nusreriye i oko Bige žive samo Bošnjaci. Sadik kaže da su se njegovi doselili ovdje prije 98 godina, a prvi doseljenici prije 109 godine. Porijeklom su iz Sjenice. Prvo su se zadržali u jednom bugarskom selu. Tek nakon 50 godina života u Turskoj prvi put su se sreli dvojica braće. Dosta su 'teglili', bilo je teško. Mislili su za njih da su Vlasti, teško da su mogli dobiti djevojku da se oženi. Sadik Džan ima tri kćerke, dvije su udate, jedna je 'čura'. Ima i četvoro unučadi.

Ahmet Salem (Krčić) je Sadikov sin. Njegovi su doselili iz Kolašina. Ahmet je bio učitelj. Sada je u penziji. Njegova oba sina žive u Bursi. Jedan je učitelj, drugi student. 'Palite li?', pita Sadik, nudeći nam cigaretu. Malo se žali na zeta, ljekara, koji ga je nakon sedam dana poslije operacije 'išćero' kući. Ali, dobro je sada. Sadik je prvi put 1989. godine bio u Jugoslaviji. Radio je u izvoznoj firmi i ugovarali su izvoz paprike u Makedoniju. Pošto ovi nisu plaćali, 'batalili' su posao. U Sarajevu je bio 1990. godine i sjeća se da je 'mirisalo' na rat... (Zapis autora A. H. i M. K., Čanakale (Çanakkale, str. 62)

autorima za neko novo kapitalno izdanje. Prema tome, da zaključimo, potrebno je organizirati stručne okrugle hastale i simpozije o ovom djelu u interesu postizanja jedinstva Bošnjaka na našim prostorima.

Monografija *Bošnjaci u Turskoj* zaslužuje širu diskusiju, a ne samo protokolarno-markentinške promocije te okrugle stolove, počevši od Sarajeva, Novog Pazara, Istanbula i drugih gradova koji to nalaze za shodno, kako bi se izgradio kapacitet što većeg broja znanstvenih istraživača, koji bi mogli poći na teritorije predivne zemlje

Turske, gdje su Bošnjaci u posljednjih 130 godina, našli utočište, obećanu zemlju (iz koje su se rijetki javljali i ponovo vraćali u zavičaj) i sačuvali svoj identitet, kulturu, i donekle jezik, običaje i posebno vjeru, bez obzira što su im turske vlasti promijenile prezimena.

Iz svih navedenih razloga, slobodni smo poručiti svim Bošnjacima i bibliotekama u Bosni, Sandžaku i Turskoj da knjiga autora Amira Hodžića i Mirsada Kalajdžića *Bošnjaci u Turskoj* treba naći mjesto, jer podstiče na sjećanje i povezivanja Bošnjaka.

شفكت كرتسييتش

أول دراسة أحادية عن البشانقة في تركيا

أمامنا دراسة واسعة وقيمة انتظرها البشانقة أكثر من قرن من الزمان. أما العنوان فهو قصير - البشانقة في تركيا، وأما التأليف فمؤلفان - أمر حوجيتش ومرساد كالايچيتش وهما يستأهلان ثناء خاصا لما بذلاه من الجهود وهما يبحثان بإمعان في هذا الموضوع الواسع. واستطاع الباحثان بعملهما التأليفي هذا أن ينقذا من النسيان أكبر جمع بوشناقي في العالم، أي ذلك الذي هاجر البوسنة والهرسك والسنجق والجبل الأسود وكرواتيا وصربيا وفويفودينا وكوسوفو ومقدونيا وغيرها من نواحي البلقان على استمرار ما يزيد عن مائة وثلاثين عاما من الزمان الماضي.

ونظرا إلى أنه من غير المعروف بالضبط كم عدد البشانقة المقيمين اليوم في تركيا فمن المتوقع أن تمهد هذه الدراسة الطريق لمزيد من الدراسات والبحوث في هذا الموضوع.

The First Monograph on Bosniaks in Turkey

By Dr. Sefket Krcic

This is a valuable work, which Bosniaks were waiting for more than a century. The title is short: *Bosniaks in Turkey* and authors are publicists Amir Hodzic and Mirsad Kalajdzic who deserve special mention for research and zealous work, because with their writing act they have ripped from oblivion a largest Bosniak population in the world, i.e. the one that in the last more than 130 years was being permanently evicted from Bosnia and Herzegovina, Sandzak, Montenegro, Croatian, Serbia, Vojvodina, Kosovo, Macedonia and other Balkan places. Since it is not known exactly how many Bosniaks still live in Turkey, this monograph should open the way for further research and inquiry into this matter.

Službeni dio

Dekreti o postavljenju glavnog imama

Broj: 02-07-1-2118-1/14.

Datum: 30. ševval 1435. god. po H.

26. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Muftijstva mostarskog br. 07-1-389/14. od 21. 08. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. i člana 47. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora IZ u BiH, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju glavnog imama

Šabanović (Arifa) Mersed, rođen 19. 04. 1981. godine u Bugojnu, koji je završio Fakultet da've i usuli dina na Islamskom univerzitetu u Medini, postavlja se na dužnost glavnog imama Medžlisa Islamske zajednice Stolac, počevši od 01. 09. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove glavnog imama obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 09. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2368-1/14.

Datum: 22. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

17. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Muftijstva mostarskog br. 07-1-449/14. od 11. 08. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. i člana 47. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora IZ u BiH, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju V.D. glavnog imama

Čopelj (Derve) Mehmed, rođen 25. 05. 1961. godine u Presjeci - Nevesinje, postavlja se na mjesto vršioca dužnosti glavnog imama Medžlisa Islamske zajednice Nevesinje, počevši od 01. 08. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove glavnog imama obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 08. 2014. godine i važi do 31. 07. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2402-1/14.

Datum: 24. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

19. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Muftijstva sarajevskog br. 241/14. od 18. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. i člana 47. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora IZ u BiH, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju V.D. glavnog imama

Okić (Ešefa) Adil, rođen 20. 08. 1989. godine u Doboju, postavlja se na mjesto vršioca dužnosti V.D. glavnog imama Medžlisa Islamske zajednice Kaljina, počevši od 01. 10. 2014. godine do 30. 09. 2015. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove glavnog imama obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 10. 2014. godine i važi do 30. 09. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Dekreti o postavljenju imama

Broj: 02-07-1-1988-1/14.

Datum: 09. ševval 1435. god. po H.

05. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bihać br. 37-GI-08-680/14. od 31. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imama (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Osmanović (Šerifa) hafiz Abdu-Rahman, rođen 15. 01. 1983. godine u Bihaću, koji je završio Elči Ibrahim-pašinu medresu u Tavniku, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Harmani, Medžlis Islamske zajednice Bihać, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović

Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1989-1/14.

Datum: 09. ševval 1435. god. po H.

05. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bihać br. 36-GI-08-681/14. od 31. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imama (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i

Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Veladžić (Izeta) Muhamed, rođen 29. 04. 1984. godine u Varoškoj Rijeci, Bosanska Krupa, koji je završio Medresu „Džemaludin ef. Čaušević“ u Cazinu, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Pokoj, Medžlis Islamske zajednice Bihać, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1990-1/14.

Datum: 09. ševval 1435. god. po H.

05. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bihać br. 35-GI-08-682/14. od 31. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Vojić (Emira) Amel, rođen 02. 10. 1984. godine u Bihaću, koji je završio Medresu „Džemaludin ef. Čaušević“ u Cazinu, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Orašac, Medžlis Islamske zajednice Bihać, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1985-1/14.

Datum: 09. ševval 1435. god. po H.
05. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Kiseljak br. 03-07-105/14. od 04. 08. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Turčinović (Jusufa) Ibrahim, rođen 21. 09. 1981. godine u Fojnici, diplomirani imam, hatib i muallim, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Hercezi, Medžlis Islamske zajednice Kiseljak, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1987-1/14.

Datum: 09. ševval 1435. god. po H.
05. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Prijedor br. 01-FH-07-177/14. od 11. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u BiH, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Mušić (Huseina) Mustafa, rođen 02. 02. 1983. godine u Stabandži – Velika Kladuša, koji je završio Medresu „Džemaludin ef. Čaušević“ u Cazinu, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Čejreci, Medžlis Islamske zajednice Prijedor, počevši od 20. 06. 2012. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 20. 06. 2012. godine i važi do 30. 09. 2013. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1987-1-1/14.

Datum: 09. ševval 1435. god. po H.
05. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Prijedor br. 01-FH-07-177/14. od 11. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Mušić (Huseina) Mustafa, rođen 02. 02. 1983. godine u Stabandži – Velika Kladuša, diplomirani imam, hatib i muallim, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Čejreci, Medžlis Islamske zajednice Prijedor, počevši od 01. 10. 2013. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 10. 2013. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1981-1/14.

Datum: 08. ševval 1435. god. po H.
04. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Sarajevo br. 02-09-1354/14. od 01. 08. 2014. godine, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na petoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. rebiu-l-evvela 1429. h.g. odnosno 05. aprila 2008. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Hafizović (Muniza) Muhamed, rođen 17. 08. 1981. godine u Srebrenici, profesor islamske teologije, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Bojnik, Medžlis Islamske zajednice Sarajevo, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 31. 08. 2014. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Ali-pašine džamije u Sarajevu, Medžlis Islamske zajednice Sarajevo, počevši od 01. 09. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 09. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1982-1/14.

Datum: 08. ševval 1435. god. po H.
04. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Sarajevo br. 02-09-1355/14. od 01. 08. 2014. godine, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na petoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. rebiu-l-evvela 1429. h.g. odnosno 05. aprila 2008. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Bešlić (Mumina) Mehidin, rođen 23. 01. 1979. godine u Zvorniku, profesor islamske teologije, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Kamenica – Crna Rijeka, Medžlis Islamske zajednice Sarajevo, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 31. 08. 2014. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Bojnik, Medžlis Islamske zajednice Sarajevo, počevši od 01. 09. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 09. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2018-1/14.

Datum: 11. ševval 1435. god. po H.

07. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Srebrenik br. 04-07-1-542/14. od 31. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Selimović (Kasima) hafiz Esmir, rođen 15. 05. 1979. godine u Tuzli, diplomirani žurnalista, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Luka, Medžlis Islamske zajednice Srebrenik, počevši od 20. 06. 2011. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 20. 06. 2011. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2012-1/14.

Datum: 11. ševval 1435. god. po H.

07. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Srebrenik br. 04-07-1-547/14. od 31. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Mehuljić (Jusufa) Ishak, rođen 31. 01. 1987. godine u Gračanici, diplomirani pravnik, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Bjelave, Medžlis Islamske zajednice Srebrenik, počevši od 20. 06. 2011. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 20. 06. 2011. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2016-1/14.

Datum: 11. ševval 1435. god. po H.
07. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Srebrenik br.04-07-1-551/14. od 31. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Hodžić (Hajrudina) Sead, rođen 22. 12. 1983. godine u Tuzli, diplomirani pravnik, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Donji Moranjci, Medžlis Islamske zajednice Srebrenik, počevši od 01. 01. 2011. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2011-1/14.

Datum: 11. ševval 1435. god. po H.
07. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Srebrenik br. 04-07-1-546/14. od 31. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Majstorović (Sulejmana) Omer, rođen 06. 04. 1986. godine u Pobuđu - Bratunac, koji je završio Behram-begovu medresu u Tuzli, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Ježinac, Medžlis Islamske zajednice Srebrenik, počevši od 20. 06. 2011. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 20. 06. 2011. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2009-1/14.

Datum: 11. ševval 1435. god. po H.

07. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Srebrenik br. 04-07-1-543/14. od 31. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Ibrišević (Pašage) Nihad, rođen 15. 04. 1985. godine u Tuzli, koji je završio Karadoz-begovu medresu u Mostaru, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Previle, Medžlis Islamske zajednice Srebrenik, počevši od 01. 03. 2012. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 01. 03. 2012. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2010-1/14.

Datum: 11. ševval 1435. god. po H.

07. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Srebrenik br. 04-07-1-544/14. od 31. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Bećirović (Huseina) Semir, rođen 27. 03. 1985. godine u Nedjeljišta - Vlase-nica, koji je završio Behram-begovu medresu u Tuzli, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Kurtići, Medžlis Islamske zajednice Srebrenik, počevši od 20. 06. 2011. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 20. 06. 2011. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2008-1/14.

Datum: 11. ševval 1435. god. po H.

07. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Srebrenik br. 04-07-1-553/14. od 31. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Oštraković (Hasiba) Jasmin, rođen 05. 07. 1981. godine u Gračanici, koji je završio Gazi Husrev-begovu medresu u Sarajevu, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Čekanići, Medžlis Islamske zajed-

nice Srebrenik, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 31. 07. 2014. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Rapatnica, Medžlis Islamske zajednice Srebrenik, počevši od 01. 08. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 08. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2013-1/14.

Datum: 11. ševval 1435. god. po H.
07. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Srebrenik br. 04-07-1-548/14. od 31. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Odobašić (Izudina) Ismet, rođen 20. 06. 1980. godine u Tuzli, profesor historije, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Kiseljak, Medžlis Islamske zajednice Srebrenik, počevši od 20. 06. 2011. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 20. 06. 2011. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2014-1/14.

Datum: 11. ševval 1435. god. po H.
07. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Srebrenik br. 04-07-1-549/14. od 31. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.)

donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Jahić (Safeta) hafiz Damir, rođen 02. 08. 1985. godine u Gradačcu, profesor islamske teologije, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Tutnjevac, Medžlis Islamske zajednice Srebrenik, počevši od 20. 06. 2011. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 20. 06. 2011. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2007-1/14.

Datum: 11. ševval 1435. god. po H.
07. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Srebrenik br. 04-07-1-552/14. od 31. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Delić (Mehmeda) Mersed, rođen 07. 03. 1985. godine u Sućesci - Srebrenica, profesor islamske teologije, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Gornji Moranjci, Medžlis Islamske zajednice Srebrenik, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 31. 07. 2014. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Uroža, Medžlis Islamske zajednice Srebrenik, počevši od 01. 08. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijaseta.

Dekret stupa na snagu 01. 08. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2007-1/14.

Datum: 11. ševval 1435. god. po H.
07. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Srebrenik br. 04-07-1-554/14. od 31. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Djedović (Mehmedalije) Mirsad, rođen 10. 06. 1980. godine u Gračanici, nastavnik islamske vjeronauke, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Čekanići, Medžlis Islamske zajednice Srebrenik, počevši od 01. 08. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 08. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2015-1/14.

Datum: 11. ševval 1435. god. po H.
07. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Srebrenik br. 04-07-1-550/14. od 31. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Mehmedović (Esada) Muhamed, rođen 14. 10. 1981. godine u Gračanici, svršenic Univerziteta Al-Azhar u Kairu, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Hrvati, Medžlis Islamske zajednice Srebrenik, počevši od 01. 01. 2008. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 01. 2008. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2033-1/14.

Datum: 12. ševval 1435. god. po H.

08. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bosanska Krupa br. 039-GI/14. od 07. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Mustafić (Rifeta) Said, rođen 01. 01. 1985. godine u Dobrom Selu - Bosanska Krupa, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Šabići, Medžlis Islamske zajednice Bosanska Krupa, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2027-1/14.

Datum: 12. ševval 1435. god. po H.

08. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bosanska Krupa br. 033-GI/14. od 07. 08. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Redžić (Ibrahima) Bahrudin, rođen 23. 05. 1986. godine u Bihaću, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Krupa II Centar, Medžlis Islamske zajednice Bosanska Krupa, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2032-1/14.

Datum: 12. ševval 1435. god. po H.

08. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bosanska Krupa br. 038-GI/14. od 07. 08. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Omerović (Redže) Nedžad, rođen 18. 04. 1982. godine u Bosanskoj Krupi, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Oraščani, Medžlis Islamske zajednice Bosanska Krupa, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2125-1/14.

Datum: 01. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

27. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Kladanj br. 87/14. od 20. 08. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Dervišević (Selima) Mirza, rođen 10. 10. 1984. godine u Doboju, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Stupari, Medžlis Islamske zajednice Kladanj, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2142-1/14.

Datum: 03. Zu-l-ka'de 1435. god. po H.

29. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Tuzla br. 01-07-1-914-1/14. od 28. 08. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Rahmanović (Muharema) hafiz Ahmed, rođen 16. 06. 1988. godine u Tuzli, postavlja se na dužnost drugog imama, hatiba i muallima u džamiji princa Abdullaha u Tuzli, Medžlis Islamske zajednice Tuzla, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijaseta.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2176-1/14.

Datum: 07. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

02. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Kakanj br. 161/14. od 28. 08. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Agić (Bege) Faruk, rođen 11. 11. 1988. godine u Sarajevu, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Brežani, Medžlis Islamske zajednice Kakanj, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijaseta.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2232-1/14.

Datum: 13. zu-l-ka'de 1435. god. po H.
08. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Travnik br. A-1-336-4/2014. od 03. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Redić (Zuhdije) Abid, rođen 01. 08. 1986. godine u Šerićima, Zenica, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Bandol, Medžlis Islamske zajednice Travnik, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2239-1/14.

Datum: 13. zu-l-ka'de 1435. god. po H.
08. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Travnik br. A-1-336-3/2014. od 03. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Kadrić (Jahje) Ifet, rođen 07. 02. 1985. godine u Travniku, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Zagrađe, Medžlis Islamske zajednice Travnik, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2233-1/14.

Datum: 13. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

08. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Travnik br. A-1-336-1/2014. od 03. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Rizvanović (Hasana) Sulejman, rođen 07. 03. 1983. godine u Vrselju, Zenica, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Suhi Dol, Medžlis Islamske zajednice Travnik, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2234-1/14.

Datum: 13. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

08. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Travnik br. A-1-336-2/2014. od 03. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Zelkanović (Rahmana) Adis, rođen 15. 03. 1980. godine u Gluhoj Bukovici, Travnik, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Turbe – Stara džamija, Medžlis Islamske zajednice Travnik, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2235-1/14.

Datum: 13. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

08. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Travnik br. A-1-336-7/2014. od 03. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Šehić (Midhata) Ahmed, rođen 15. 11. 1986. godine u Travniku, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Mosor, Medžlis Islamske zajednice Travnik, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2236-1/14.

Datum: 13. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

08. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Travnik br. A-1-336-5/2014. od 03. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Luković (Mehe) Mirnes, rođen 10. 02. 1982. godine u Čuklama, Travnik, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Čukle, Medžlis Islamske zajednice Travnik, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2237-1/14.

Datum: 13. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

08. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Travnik br. A-1-336-8/2014. od 03. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Gazić (Ruždije) Hasan, rođen 12. 03. 1982. godine u Novom Travniku, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Bijelo Bučje, Medžlis Islamske zajednice Travnik, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2238-1/14.

Datum: 13. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

08. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Travnik br. A-1-336-6/2014. od 03. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Grabus (Sejada) Munever, rođen 14. 09. 1978. godine u Krpeljčićima - Travnik, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Krpeljčići, Medžlis Islamske zajednice Travnik, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2242-1/14.

Datum: 13. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

08. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Gornji Vakuf br. 07-3-143/2014. od 05. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Bektić (Kemala) Rešid, rođen 06. 05. 1987. godine u Bugojnu, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Gaj – Jagnjid - Kute, Medžlis Islamske zajednice Gornji Vakuf, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2246-1/14.

Datum: 13. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

08. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Gornji Vakuf br. 07-3-138/2014. od 05. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Šijak (Lutve) Fadil, rođen 12. 08. 1976. godine u Crkvicama, Gornji Vakuf, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Crkvice – Svilići – Kozica - Jelići, Medžlis Islamske zajednice Gornji Vakuf, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2251-1/14.

Datum: 13. zu-l-ka'de 1435. god. po H.
08. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Gornji Vakuf br. 07-3-142/2014. od 05. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Glamočak (Hasana) Ibrahim, rođen 19. 04. 1985. godine u Grnici, Gornji Vakuf, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Boljkovac - Seferovići, Medžlis Islamske zajednice Gornji Vakuf, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2245-1/14.

Datum: 13. zu-l-ka'de 1435. god. po H.
08. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Gornji Vakuf br. 07-3-137/2014. od 05. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Malanović (Kadre) Admir, rođen 19. 01. 1987. godine u Orahovu, Travnik, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Voljevac, Medžlis Islamske zajednice Gornji Vakuf, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijaseta.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2277-1/14.

Datum: 15. zu-l-ka'de 1435. god. po H.
10. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Vareš br. 02-09-SE-202/14. od 09. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Mešić (Rešada) Almir, rođen 21. 04. 1976. godine u Striježevu, Vareš, postavlja se na dužnost drugog imama, hatiba i muallima u džemat džamije u Varešu, Medžlis Islamske zajednice Vareš, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2343-1/14.

Datum: 21. zu-l-ka'de 1435. god. po H.
16. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bihać br. 43-GI-08-792/2014. od 05. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i

Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Skalić (Murata) Adis, rođen 20. 06. 1982. godine u Bihaću, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Bakšaiš, Medžlis Islamske zajednice Bihać, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2373-1/14.

Datum: 22. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

17. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bosanski Novi br. 35-EV-14. od 03. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Hodžić (Fikreta) Muhamed, rođen 16. 06. 1980. godine u Travniku, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Urije, Medžlis Islamske zajednice Bosanski Novi, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2374-1/14.

Datum: 22. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

17. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bosanski Novi br. 37-EV-14. od 03. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Hlivnjak (Mujage) Saudin, rođen 13. 09. 1981. godine u Travniku, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Gornji Agići, Medžlis Islamske zajednice Bosanski Novi, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2371-1/14.

Datum: 22. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

17. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bosanski Novi br. 33-EV-14. od 03. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Kauković (Dževada) Nedžad, rođen 15. 09. 1982. godine u Bosanskoj Krupi, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Hozići, Medžlis Islamske zajednice Bosanski Novi, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2372-1/14.

Datum: 22. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

17. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bosanski Novi br. 34-EV-14. od 03. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

**DEKRET
o postavljenju imama**

Nuhić (Ismeta) Emir, rođen 20. 06. 1984. godine u Bugojnu, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Blagaj Japra, Medžlis Islamske zajednice Bosanski Novi, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2375-1/14.

Datum: 22. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

17. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bosanski Novi br. 36-EV-14. od 03. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Ahmić (Redže) Samir, rođen 31. 01. 1981. godine u Željeznom Polju - Žepče, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Suhača, Medžlis Islamske zajednice Bosanski Novi, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2384-1/14.

Datum: 23. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

18. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bosanski Petrovac br. 114-03-1/14. od 16. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Porić (Dževada) Selim, rođen 30. 05. 1984. godine u Bijaću, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Rašinovac, Medžlis Islamske zajednice Bosanski Petrovac, počevši od 01. 10. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 01. 10. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2421-1/14.

Datum: 27. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

22. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Visoko br. 07-162/14. od 18. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Zeherović (Rušida) Behaija, rođen 24. 01. 1985. godine u Visokom, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Hanovi - Moštre, Medžlis Islamske zajednice Visoko, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2422-1/14.

Datum: 27. zu-l-ka'de 1435. god. po H.
22. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Visoko br. 07-163/14. od 18. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. rebiu-l-ahira 1431. h.g., odnosno 11. aprila 2010. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Hajrić (Idriza) Edžnan, rođen 02. 11. 1985. godine u Visokom, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Hanovi - Moštre, Medžlis Islamske zajednice Visoko, počevši od 16. 08. 2013. godine do 30. 06. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 16. 08. 2013. godine i važi do 30. 06. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2422-1-1/14.

Datum: 27. zu-l-ka'de 1435. god. po H.
22. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Visoko br. 07-163/14. od 18. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Hajrić (Idriza) Edžnan, rođen 02. 11. 1985. godine u Visokom, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Hanovi - Moštre, Medžlis Islamske zajednice Visoko, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2450-1/14.

Datum: 29. zu-l-ka'de 1435. god. po H.
24. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Kiseljak br. 03-08-139/14. od 23. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na petoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. rebiu-l-evvela 1429. h.g. odnosno 05. aprila 2008. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Bilić (Ahmeda) Mirza, rođen 24. 05. 1989. godine u Visokom, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Višnjica, Medžlis Islamske zajednice Kiseljak, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijaseta.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2471-1/14.

Datum: 01. zu-l-hidždže 1435. god. po H.
25. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Goražde br. 01-07-1-124/14. od 28. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na petoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. rebiu-l-evvela 1429. h.g. odnosno 05. aprila 2008. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Čančar (Munira) Alija, rođen 15. 10. 1980. godine u Zenici, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Vranići, Medžlis Islamske zajednice Goražde, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2500-1/14.

Datum: 05. zu-l-hidždže 1435. god. po H.
29. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Tuzla br. 01-07-1-1003/14. od 24. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na petoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. rebiu-l-evvela 1429. h.g. odnosno 05. aprila 2008. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Hodžić (Rasima) Sanel, rođen 20. 11. 1986. godine u Noćajevićima - Kladnju, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Donja Obodnica, Medžlis Islamske zajednice Tuzla, počevši od 01. 10. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 10. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2510-1/14.

Datum: 07. zu-l-hidždže 1435. god. po H.

01. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bužim br. 02-07-1-210/14. od 22. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Šahinović (Salke) hafiz Dževad, rođen 10. 01. 1980. godine u Bihaću, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Zarodostovo - Centar, Medžlis Islamske zajednice Bužim, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2509-1/14.

Datum: 07. zu-l-hidždže 1435. god. po H.

01. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bužim br. 02-07-1-210-1/14. od 22. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Imamović (Zuhdije) Mensur, rođen 29. 04. 1986. godine u Bugojnu, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Konjodor - Gornji, Medžlis Islamske zajednice Bužim, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1727-1/14.

Datum: 11. ramazan 1435. god. po H.

08. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Prnjavor br. 11-02-3-FČ-63/2014. od 03. 07. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džemat Babanovci - Puraći, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Salihović (Husejina) Nihad, rođen 25. 06. 1987. godine u Zvorniku, koji je završio Medresu „Osman ef. Redžović“ u Velikom Čajnu - Visoko, postavlja se

na dužnost imama, hatiba i muallima na godinu dana u džemat Babanovci - Puraći, Medžlis Islamske zajednice Prnjavor počevši od 01. 07. 2014. do 30. 06. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Prnjavor i Salihović Nihad će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u vremenu od 01. 07. 2014. godine do 30. 06. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine i važi do 30. 06. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2367-1/14.

Datum: 22. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

17. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Novi Travnik br. 627-01-03/14. od 13. 09. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džemat Čakići, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. rebiu-l-ahira 1431.. h.g., odnosno 11. aprila 2010. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Šiljak (Šabana) Semir, rođen 05. 02. 1988. godine u Travniku, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima na godinu dana u džemat Čakići, Medžlis Islamske zajednice Novi Travnik počevši od 01. 10. 2014. do 30. 09. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Novi Travnik i Šiljak Semir će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u vremenu od 01. 10. 2014. godine do 30. 09. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2411-1/14.

Datum: 24. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

19. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Kladanj br. 127/14. od 17. 09. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džemat Tuholj, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Šošić (Omera) Hasib, rođen 08. 09. 1980. godine u Travniku, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima na godinu dana u džemat Tuholj, Medžlis Islamske zajednice Kladanj počevši od 01. 09. 2014. do 31. 08. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Kladanj i Šošić Hasib će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u vremenu od 01. 09. 2014. godine do 31. 08. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 09. 2014. godine i važi do 31. 08. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2420-1/14.

Datum: 27. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

22. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Visoko br. 07-163/14. od 18. 09. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džemat Gornji Kralupi, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. rebiu-l-ahira 1431.. h.g., odnosno 11. aprila 2010. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Smajlović (Sulejmana) Adnan, rođen 18. 12. 1985. godine u Visokom, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima na godinu dana u džemat Gornji Kralupi, Medžlis Islamske zajednice Visoko počevši od 01. 07. 2014. do 30. 06. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Visoko i Smajlović Adnan će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u vremenu od 01. 07. 2014. godine do 30. 06. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine i važi do 30. 06. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2469-1/14.

Datum: 01. zu-l-hidždže 1435. god. po H.
25. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Banja Luka br. 02-07-1-255/14. od 24. 09. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džemat Hadži Omerove džamije, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. rebiu-l-ahira 1431.. h.g., odnosno 11. aprila 2010. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Gulamić (Zajke) Saudin, rođen 05. 02. 1987. godine u Vukotićima - Zenica, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Hadži Omerove džamije, Medžlis Islamske zajednice Banja Luka počevši od 01. 08. 2008. do 30. 06. 2014. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Banja Luka i Gulamić Saudin će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u vremenu od 01. 08. 2008. godine do 30. 06. 2014. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 08. 2008. godine i važi do 30. 06. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2223-1/14.

Datum: 10. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

05. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Tešanj br. 02-07-361-4/14. od 03. 09. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džematu Dibekhana (Riječka) džamija, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Ibrahimović (Ramiza) hafiz Nermin, rođen 17. 05. 1975. godine u Doboju, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Miljanovci Novi, Medžlis Islamske zajednice Tešanj, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 31. 08. 2014. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Dibekhana (Riječka) džamija, Medžlis Islamske zajednice Tešanj, počevši od 01. 09. 2014. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Tešanj i hafiz Nermin Ibrahimović će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 09. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2459-1/14.

Datum: 01. zu-l-hidždže 1435. god. po H.

25. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Tuzla br. 01-07-1-998/14. od 23. 09. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džematu Lipnica, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Saletović (Haziza) Amir, rođen 10. 10. 1977. godine u Tuzli, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Donja Obodnica, Medžlis Islamske zajednice Tuzla, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 30. 09. 2014. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Lipnica, Medžlis Islamske zajednice Tuzla, počevši od 01. 10. 2014. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Tuzla i Amir Saletović će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 10. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2460-1/14.

Datum: 01. zu-l-hidždže 1435. god. po H.

25. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Tuzla br. 01-07-1-997/14. od 23. 09. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džematu Behram-begove (Šarene džamije), shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Suljić (Ragiba) Sifet, rođen 20. 05. 1975. godine u Rovašima, Milići, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Lipnica, Medžlis Islamske zajednice Tuzla, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 30. 09. 2014. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Behram-begove (Šarene džamije), Medžlis Islamske zajednice Tuzla, počevši od 01. 10. 2014. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Tuzla i Sifet Suljić će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 10. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2541-1/14.

Datum: 14. zu-l-hidždže 1435. god. po H.

08. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Tešanj br. 02-07-389-4/14. od 01. 10. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džematu Medakovo, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Garić (Muje) Adem, rođen 11. 12. 1982. godine u Tešnju, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Šije - Gornje Polje, Medžlis Islamske zajednice Tešanj, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 30. 09. 2014. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Medakovo, Medžlis Islamske zajednice Tešanj, počevši od 01. 10. 2014. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Tešanj i Garić Adem će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor.

Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 01. 10. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2542-1/14.

Datum: 14. zu-l-hidždže 1435. god. po H.

08. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Tešanj br. 02-07-362-4/14. od 01. 10. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džematu Piljužići, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Salkanović (Ibrahima) Sadulah, rođen 19. 08. 1983. godine u Tešnju, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Medakovo, Medžlis Islamske zajednice Tešanj, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 30. 09. 2014. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Piljužići, Medžlis Islamske zajednice Tešanj, počevši od 01. 10. 2014. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Tešanj i Garić Adem će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 10. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Dekreti o postavljenju imama pripravnika

Broj: 02-07-1-1974-1/14.

Datum: 05. ševval 1435. god. po H.

01. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bihać br. 34-GI-08-69/2014. od 14. 07. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama pripravnika u džemat Brekovića, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora IZ u BiH, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama pripravnika

Mahalbašić (Ferida) Muris, rođen 21. 10. 1981. godine u Tesliću, profesor islamske teologije, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u svojstvu pripravnika u džemat Brekovića, Medžlis Islamske zajednice Bihać, počevši od 01. 07. 2014. godine do 30. 06. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Bihać i Muris Mahalbašić će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama pripravnika u vremenu od 01. 07. 2014. do 30. 06. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovani je dužan po okončanju pripravnčkog staža pristupiti polaganju stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine i važi do 30. 06. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2135-1/14.

Datum: 02. zu-l-ka'de 1435. god. po H.
28. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Banovići br. 02-07-2-113-24/14. od 26. 08. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama pripravnika u džemat Grivice, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora IZ u BiH, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama pripravnika

Omerović (Šabana) Eldin, rođen 03. 08. 1986. godine u Pobođu, Bratunac, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u svojstvu pripravnika u džemat Grivice, Medžlis Islamske zajednice Banovići, počevši od 01. 09. 2014. godine do 31. 08. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Banovići i Eldin Omerović će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama pripravnika u vremenu od 01. 09. 2014. do 31. 08. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovani je dužan po okončanju pripravnčkog staža pristupiti polaganju stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 01. 09. 2014. godine i važi do 31. 08. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2211-1/14.

Datum: 09. zu-l-ka'de 1435. god. po H.
04. 0097. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Zenica br. 01-07-1-288/14. od 02. 09. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama pripravnika u džemat Lokvine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora IZ u BiH, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama pripravnika

Kobilica (Fuada) Sumedin, rođen 03. 07. 1986. godine u Zenici, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u svojstvu pripravnika u džemat Lokvine, Medžlis Islamske zajednice Zenica, počevši od 01. 09. 2014. godine do 31. 08. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Zenica i Sumedin Kobilica će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama pripravnika u vremenu od 01. 09. 2014. do 31. 08. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovani je dužan po okončanju pripravnčkog staža pristupiti polaganju stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 01. 09. 2014. godine i važi do 31. 08. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2434-1/14.

Datum: 28. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

23. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Visoko br. 07-166/14. od 22. 09. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama pripravnika u džemat Muhašinovići, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora IZ u BiH, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama pripravnika

Ganić (Džemala) hafiz Senad, rođen 04. 12. 1984. godine u Visokom, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u svojstvu pripravnika u džemat Muhašinovići, Medžlis Islamske zajednice Visoko, počevši od 01. 10. 2014. godine do 30. 09. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Visoko i hafiz Senad Ganić će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava

i obaveze između Medžlisa i imama pripravnika u vremenu od 01. 10. 2014. do 30. 09. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovani je dužan po okončanju pripravničkog staža pristupiti polaganju stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijaseta.

Dekret stupa na snagu 01. 10. 2014. godine i važi do 30. 09. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2508-1/14.

Datum: 07. zu-l-hidždže 1435. god. po H.

01. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bužim br. 02-07-1-210-2/14. od 22. 09. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama pripravnika u džemat Čaglica, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama pripravnika

Duranović (Remizije) Azmir, rođen 15. 08. 1986. godine u Varoškoj Rijeci – B. Krupa, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u svojstvu pripravnika u džemat Čaglica, Medžlis Islamske zajednice Bužim, počevši od 01. 10. 2014. godine do 30. 09. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Bužim i Duranović Azmir će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama pripravnika u vremenu od 01. 10. 2014. do 30. 09. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 10. 2014. godine i važi do 30. 09. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2540-1/14.

Datum: 14. zu-l-hidždže 1435. god. po H.

08. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Travnik br. A-1-381/2014. od 02. 10. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama pripravnika u džemat Brajići, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora IZ u BiH, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama pripravnika

Čaušević (Muharema) Haris, rođen 28. 10. 1983. godine u Travniku, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u svojstvu pripravnika u džemat Brajići, Medžlis Islamske zajednice Travnik, počevši od 01. 10. 2014. godine do 30. 09. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Travnik i Haris Čaušević će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama pripravnika u vremenu od 01. 10. 2014. do 30. 09. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovani je dužan po okončanju pripravnčkog staža pristupiti polaganju stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 01. 10. 2014. godine i važi do 30. 09. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Dekreti o razrješenju dužnosti imama

Broj: 02-07-1-2087-1/14.

Datum: 24. ševval 1435. god. po H.
20. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Kladanj, shodno odredbi člana 40. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o razrješenju dužnosti imama

Herić (Hazima) Mirnes, imam, hatib i muallim u džematu Brlošci - Gojakovići, Medžlis Islamske zajednice Kladanj, razrješava se dužnosti u džematu Brlošci - Gojakovići, Medžlis Islamske zajednice Kladanj, zaključno sa 31. 08. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2114-1/14.

Datum: 30. ševval 1435. god. po H.
26. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bužim br. 02-07-1-181/14. od 25. 08. 2014. godine, shodno odredbi člana 40. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o razrješenju dužnosti imama

Varešlija (Sulejmana) Fadil, imam, hatib i muallim u džematu Čaglica, Medžlis Islamske zajednice Bužim, razrješava se dužnosti u džematu Čaglica,

Medžlis Islamske zajednice Bužim, zaključno sa 31. 08. 2014. godine radi odlaska u penziju.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2113-1/14.

Datum: 30. ševval 1435. god. po H.
26. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Konjic br. 284/2014. od 25. 08. 2014. godine, shodno odredbi člana 40. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o razrješenju dužnosti imama

Šabanović (Arifa) Mersed, imam, hatib i muallim u džematu Šunji, Medžlis Islamske zajednice Konjic, razrješava se dužnosti u džematu Šunji, Medžlis Islamske zajednice Konjic, zaključno sa 31. 08. 2014. godine radi prelaska na dužnost glavnog imama Medžlisa Islamske zajednice Stolac.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2152-1/14.

Datum: 03. zu-l-ka'de 1435. god. po H.
29. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bugojno br. 156/14. od 29. 08. 2014. godine, shodno odredbi člana 40. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o razrješenju dužnosti imama

Indžić (Mustafe) Salih, imam, hatib i muallim u džematu džamije princeze Dževhere bint Ibrahim, Medžlis Islamske zajednice Bugojno, razrješava se dužnosti u džematu džamije princeze Dževhere bint Ibrahim, Medžlis Islamske

zajednice Bugojno, zaključno sa 31. 08. 2014. godine radi prelaska na dužnost glavnog imama Medžlisa Islamske zajednice Travnik.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2148-1/14.

Datum: 03. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

29. 08. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Kotor Varoš br. 09-07-1-71/14. od 07. 08. 2014. godine, shodno odredbi člana 40. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o razrješenju dužnosti imama

Šošić (Omera) Hasib, imam, hatib i muallim u džematu Garići, Medžlis Islamske zajednice Kotor Varoš, razrješava se dužnosti u džematu Garići, Medžlis Islamske zajednice Kotor Varoš, zaključno sa 31. 07. 2014. godine na lični zahtjev imenovanog.

Ovim dekretom stavlja se van snage dekret Rijasetu br. 02-MO-2576/2006. od 05. 07.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2171-1/14.

Datum: 07. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

02. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Tešanj br. 01-07-350-6/14. od 01. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 40. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o razrješenju dužnosti imama

Haušić (Muje) Salih, imam, hatib i muallim u džematu Dibekhana džamije u Tešnju, Medžlis Islamske zajednice Tešanj, razrješava se dužnosti u džematu Dibekhana džamije u Tešnju, Medžlis Islamske zajednice Tešanj, zaključno sa

31. 08. 2014. godine radi prelaska na mjesto odgajatelja u Gazi Husrev-begovoj medresi u Sarajevu.

Ovim dekretom stavlja se van snage dekret Rijaseta br. 02-MO-4297/2001. od 21. 11. 2001. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2210-1/14.

Datum: 09. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

04. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Zenica br. 01-07-1-288-2/14. od 02. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 40. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o razrješenju dužnosti imama

Dedić (Mustafe) Ramiz, imam, hatib i muallim u džematu Lokvine, Medžlis Islamske zajednice Zenica, razrješava se dužnosti u džematu Lokvine, Medžlis Islamske zajednice Zenica, zaključno sa 31. 08. 2014. godine na lični zahtjev imenovanog.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2240-1/14.

Datum: 13. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

08. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Tešanj br. 02-09-1583/14. od 08. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 40. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o razrješenju dužnosti imama

Zulić (Ferzudina) hafiz Omer, imam, hatib i muallim u džematu Grbavica II, Medžlis Islamske zajednice Sarajevo, razrješava se dužnosti u džematu Grbavica II, Medžlis Islamske zajednice Sarajevo, zaključno sa 31. 08. 2014.

godine radi prelaska na mjesto profesora u Gazi Husrev-begovoj medresi u Sarajevu.

Ovim dekretom stavlja se van snage dekret Rijaseta br. 02-MO-1677/09. od 26. 10. 2009. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2410-1/14.

Datum: 24. zu-l-ka'de 1435. god. po H.

19. 09. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Kladanj br. 129/14. od 17. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 40. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o razrješenju dužnosti imama

Hodžić (Rasima) Sanel, imam, hatib i muallim u džematu Noćajevići, Medžlis Islamske zajednice Kladanj, razrješava se dužnosti u džematu Noćajevići, Medžlis Islamske zajednice Kladanj, zaključno sa 30. 09. 2014. godine radi prelaska na područje Medžlisa Islamske zajednice Tuzla.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Napomene saradnicima

Glasnik je zvanično glasilo Rijaseta Islamske zajednice BiH. Izlazi dvomjesečno. Objavljuje akademske članke, istraživačke i stručne radove, prevedene tekstove, prikaze knjiga iz oblasti vjerskih disciplina i islamske/bošnjačke kulturne baštine kao i službena akta organa Rijaseta Islamske zajednice u BiH. Objavljuje i radove iz drugih oblasti po odluci urednika. Glasnik nastoji popularizirati naučna istraživanja iz oblasti islamskih nauka i kulturne baštine Bošnjaka te informirati čitaoce o radu službi i institucija Rijaseta IZ-e.

Svi objavljeni radovi odobreni su od strane urednika. Akademska, pravna i jezička odgovornost je na autorima radova. Osnovni jezik Glasnika je bosanski. Prilikom pisanja radova primjenjuje se norma Pravopisa bosanskog jezika sa fonetskom transkripcijom dok se naučna tran-

skripcija primjenjuje u uskostručnim tekstovima. Vrstu naučne transkripcije bira autor. Radovi mogu sadržavati arapski, turski, perzijski kao i druge jezike u transkripciji. Dostavljeni radovi su predmet provjere urednika u smislu akademskih i tehničkih kriterija. Autori prihvataju redakcijske intervencije u tekstu.

Radovi se mogu poslati putem maila glasnik_riz@yahoo.com ili na adresu: Gazi Husrev-begova 56a, 71000 Sarajevo. Rad mora biti u Microsoft Wordu ne veći od 10 stranica formata A4, font Times New Roman. Slike i svi drugi prilozi moraju biti priloženi odvojeno.

Sva prava zadržana. Nijedan dio Glasnika ne može biti umnožavan, pohranjivan u sisteme za umnožavanje bez prethodnog dopuštenja Uredništva i autora tekstova, izuzev kratkih navoda u naučne svrhe.

ISSN 1512-6609, ISSN 2233-095X (Online)

Izdavač: RIJASET ISLAMSKE ZAJEDNICE U BOSNI I HERCEGOVINI. Urednik: MUSTAFA PRLJAČA; tehnički urednik: SUAD PAŠIĆ; lektura: AIDA KRZIĆ; dizajn korice: TARIK JESENKOVIĆ; prijevod na arapski jezik: NURKO KARAMAN; prijevod na engleski jezik: IFET MUSTAFIĆ. DTP: El-Kalem. Štampa: Štamparija BLICDRUK, d.o.o. - Sarajevo; Uredništvo i administracija: 71000 Sarajevo, Gazi Husrev-begova br. 56A, telefon: 033/532-255, fax: 033/441-800, e-mail: glasnik_riz@yahoo.com. Glasnik izlazi dvomjesečno. Rukopise slati na adresu Uredništva. Rukopisi se ne vraćaju. Štampani tiraž 2000 primjeraka. Cijena Glasnika iznosi 10 KM. Uplata u KM na žiro-račun 1602005500015065 kod VAKUFSKE BANKE DD Sarajevo - uz naznaku za Glasnik. Glasnik je upisan u registar javnih glasila u Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta pod brojem 446 od 27. 08. 1994. godine.